

SDP

Polish Association
of Journalists

Я – журналіст,
чому ти мене б'єш?

Історії репресованих білоруських журналістів

Solidarni z Białorusią

Я – журналіст, чому ти мене б'єш?

Історії репресованих білоруських журналістів

ISBN 978-83-66799-00-4

Я – журналіст, чому ти мене б'єш?

Спілка польських журналістів, ul. Foksal 3/5, 00-366 Warszawa

Редактор: Сергій Томіленко

Автори: Назарій Вівчарик, Катерина Андреева, Ольга Івашенко, Ігор Ільяш

Переклад з російської: Ігор Виноградов

Коригування: Назарій Вівчарик

Графічний дизайнер: Зофія Шиманська

© SDP Creative Commons – Міжнародна публічна ліцензія

У солідарності наша сила!

«Не бийте мене – я журналіст».

Ця книга є проявом солідарності, яку виявляють журналісти України і Польщі білоруським колегам, що постраждали і страждають нині від репресій режиму Лукашенка. Адже усі вони – побиті і кинуті за ґрати за участь у мирних акціях протесту – просто виконували свою роботу! Важко повірити, що таке можливе в Європі у XXI столітті. Та з розповідей журналістів Білорусі ми дізнаємося про брутальні побиття, приниження людської гідності, каліцтва, психологічні травми, зневагу до прав журналістів.

Цією збіркою ми хочемо більшого розголосу проблеми, хочемо привернути увагу найширшого загалу людей у наших країнах – Польщі,

Агенція УНІАН/Київ

Україні, Білорусі, та в усьому світі до безправності і вразливості наших колег у сучасній Білорусі. Відповідно – докласти всіх можливих зусиль, щоби припинити їх переслідування.

Ця книга – збірка інтерв'ю та нарисів про 20 білоруських журналістів, які розповідають про катування, поранення, психологічний тиск, про все те, що їм особисто довелося пережити у процесі своєї роботи.

Це пряме свідчення порушень права на професію, свободу слова, права людини в нинішній Білорусі.

Це найбільш промовиста документальна форма, адже самі постраждалі розповідають про переслідування, щоби кожен міг відчувати, зрозуміти, що зараз відбувається в сусідній з нами країні.

Багато діб в ізоляторі, затримання на очах у дитини або просто у прямому ефірі, позбавлення статусу ЗМІ, обшуки, поранення, побиття, каліцтва. І це стосується як чоловіків-журналістів, так і жінок-журналісток. Колеги розповідають, що розпізнавальні знаки «Преса» вже не рятують, а навпаки – служать певним маркером для затримання.

Це історії правдиві, а тому ще більш важкі для сприйняття, розуміння. Свідомість не хоче сприймати це

за правду. Але все справді так. Жорстоко і не один раз побитий тележурналіст «Белсату» Сергій Герасимович після ув'язнення змушений був докласти чимало зусиль, щоби повернутися до реальності, вилікуватися. Не один тиждень лікувалася, а потім розробляла ногу журналістка газети «Наша нива» Наталія Лубневська, якій мало не впритул вистрелив у коліно силовик. А скільки людей просто у прямому ефірі побачили, як затримують журналіста «Єврорадіо» Михайла Ільїна, котрий навіть не зміг договорити речення. Сьогодні, поки ми готуємо цю збірку, ще частина наших білоруських колег заарештована чи поневіряється по судах. Щодня кількість порушень прав журналістів у Білорусі тільки зростає.

Для українських журналістів ці події насамперед нагадують буремні дні в Україні, на Майдані Незалежності в Києві з кінця 2013 року по 2014 рік, коли було зафіксовано сотні інцидентів грубого порушення прав журналістів, каліцтв при виконанні ними професійних обов'язків. Тож ми, як ніхто, можемо зрозуміти, в яких умовах зараз перебувають білоруські колеги, що вони відчують. Зауважимо при цьому, що як в Україні, так і в Білорусі журналістські професійні спільноти, Спілки журналістів наголошували і наголошують, що журналісти не є частиною конфлікту або глобальних суспільних дебатів. Вони лише виконують свій обов'язок з інформування громадян щодо тих важливих суспільних подій, які відбуваються, і свідками яких стають. Тому серед завдань книжки є і таке: донести до читачів, а можливо і влади, думку, що журналісти

не воюють за владу в Україні, Білорусі, інших країнах. Вони виконують ту класичну суспільну місію, яка і покладена на них самим суспільством.

Авторами збірки виступили український журналіст, відповідальний редактор черкаського сайту «Прочерк» Назарій Вівчарик та білоруська журналістка, кореспондентка телеканалу "Belsat" Катерина Андрєєва. Нашій білоруській колезі написання текстів далось нелегко, адже вона сама відчула на собі безпрецедентно жорсткий тиск з боку влади на журналістів: її затримували під час стріму з жіночого маршу. Вона побувала на Окрестіна. А на фінальній стадії підготовки збірки знову була затримана під час висвітлення суспільно значущих подій. Зв'язок із нею у нас обірвався саме після того, як Катерина переслала нам розлогу розповідь про себе...

Назарій Вівчарик – журналіст, який висвітлював події Революції Гідності 2013-2014 років в Україні, включався в ефіри центральних каналів, на закордонне радіо, зокрема, коментував події для Білорусі. За його репортажами з Черкас стежили в інших регіонах. Окрім того, Н. Вівчарик є молодим українським письменником, пише художню прозу, видав декілька романів.

Отже, ми зібрали ці свідчення та історії, щоби показати світовій спільноті, як влада Білорусі реагує на мирні протести своїх громадян та які жахливі виклики постали перед нами, нашою професією. І ніхто краще самих журналістів не розповість, які перешкоди вони змушені долати, щоби виконувати свою

місію: всебічно, якісно і об'єктивно інформувати суспільство про те, чим зараз живе країна, які у неї проблеми. А публічність та розголос наразі чи не єдиний можливий механізм стримування подальшого порушення прав журналістів.

Ця книга є проявом дружби та солідарності трьох журналістських спілок, членів Європейської федерації журналістів – Польської асоціації журналістів (SDP), Національної спілки журналістів України (NUJU) та незалежної Білоруської асоціації журналістів (BAJ).

Сергій Томіленко

*голова Національної спілки журналістів України,
член виконкому Європейської федерації журналістів*

ЗМІСТ

-
- 08.** Антон Трофімович: **Кров з журналістського посвідчення витерли моєю футболкою**
Текст: Катерина Андреева
-
- 16.** Станіслав Івашкевич: **Били кийками, потім загнали в камеру і раз за дві доби дали хліба**
Текст: Назарій Вівчарик
-
- 25.** Валерій Уласик: **Кримінальна справа, "концтабір" і катування рибними котлетами**
Текст: Катерина Андреева
-
- 34.** Єгор Мартинович: **Главреду «Наша Ніва» заборонили виїжджати з Білорусі**
Текст: Назарій Вівчарик
-
- 41.** Володимир Грідін: **Найбільше влада боїться картинки**
Текст: Катерина Андреева
-
- 48.** Михайло Ільїн: **Зараз журналісти на мітингах у Білорусі повинні мати головну особливість - швидко бігати**
Текст: Назарій Вівчарик
-
- 54.** Альона Дубовик: **Роздягали догола, били коліном у живіт. Як Альону Дубовик катували в ізоляторі на Окрестіна**
Текст: Катерина Андреева
-
- 63.** Наталя Лубневська: **Правоохоронці поранили журналістку гумовою кулею**
Текст: Назарій Вівчарик
-
- 69.** Олена Довнар: **Карцер для початківців. Як стажування на "Белсаті" закінчилося місяцем арешту**
Текст: Катерина Андреева
-
- 79.** Сергій Герасимович: **Я потрапив до камери тортур**
Текст: Назарій Вівчарик

-
- 88.** Ірина Ареховська: **Коли в мене влучила куля, я сказала "Ой!" – і побігла далі**
Текст: Ігор Ільяш
-
- 97.** Алесь Левчук: **Затримали нас разом. Мене відправили в лікарню, дружину – до в'язниці**
Текст: Назарій Вівчарик
-
- 104.** Євгенія Довга: **Здохнеш – мені легше стане**
Текст: Катерина Андреева
-
- 113.** Ольга Івашенко: **Я думала, що потраплю на масову акцію, але опинилися практично на війні**
Текст: Назарій Вівчарик
-
- 120.** Вадим Заміровський: **В ізоляторі, ще до суду, нас водили дивитися пропагандистський фільм**
Текст: Назарій Вівчарик
-
- 126.** Дарина Спєвак: **Давно не відчуваю себе захищеною як журналіст**
Текст: Назарій Вівчарик
-
- 133.** Всеволод Зарубін: **На мітингах ми могли зателефонувати в будь-яку квартиру, нас пускали, давали інтернет**
Текст: Назарій Вівчарик
-
- 140.** Ігор Карней: **Протестуючі Єврозеки, Або як потрапити в нову Білорусь**
Текст: Ольга Івашенко
-
- 147.** Катерина Карпицька: **Цинізм з котлетою з кісток і гімн Білорусі під гуркіт кийків**
Текст: Ольга Івашенко
-
- 156.** Катерина Андреева: **Репортаж з руками за спиною**
Текст: Катерина Андреева

“Кров з журналістського посвідчення витерли моєю футболкою”

Історія Антона Трофімовича

15 липня Антон Трофімович вийшов з дому на роботу – він повинен був висвітлювати чергову акцію протесту в центрі Мінська. Як і всі "польові" репортери білоруської служби "Радіо Свобода", він мав акредитацію Міністерства закордонних справ і розраховував, що нічого страшного з ним сьогодні не трапиться. За пару годин Антон опиниться на підлозі автозака з розбитим носом, а силовики витиратимуть його закривавлене посвідчення його ж одягом.

"Руки за спиною, з носа юшить кров"

"Раніше колег уже затримували на моїх очах. Я розумів, що моє затримання під час роботи – це лише питання часу. І не врятує жодна акредитація чи жилетка "Преса".

Але в саме того дня я цього не очікував, чомусь здавалося, що робота буде лайтова. Просто шикувалася черга до Центрвиборчкому, щоби подати скаргу на те, що не реєструють альтернативних кандидатів у президенти. Щоправда, черга вишикувалася мало не на кілометр", – розповідає Антон.

Того дня команда "Радіо Свобода" (оператор і кореспондент) вела стрім від Центрвиборчкому. Антону редакція дала завдання бути на підстрахуванні – знімати з іншого ракурсу на мобільний телефон. Окрім того, він передавав

текстові повідомлення, підраховував довжину черги, фотографував для соцмереж. Коли почалися затримання людей з черги, до Антона досить спокійно підійшов співробітник ОМОНу і запропонував пройти в автозак.

"Але я показав посвідчення журналіста – і він відчепився. Усі вже збиралися розходитися, коли я зустрів свою колегу Віолетту Савчиць. Я сказав їй: "Слухай, мене ще ніколи в житті

не затримували. А давай по приколу зробимо селфі на тлі автозаку?".

Ми зробили п'ять-шість кадрів, посміялися і пішли шукати протестувальників, які встигли розбігтися", – згадує Трофімович.

Він не помітив, що вздовж дороги за ними повільно їхав темний мікроавтобус без розпізнавальних знаків.

"У якийсь момент я просто обернувся і побачив, як до нас мовчки біжить ціла зграя, осіб шість у цивільному й один в омонівській формі. Мені відразу запхали руку до рота, щоб не кричав, відтягнули щелепу донизу. Далі все, як у тумані. Удару я спочатку навіть не відчув, тільки зрозумів, що руки вже за спиною в кайданках, а з носа тече кров. Мене заштовхали в бус з криком "На коліна!".

Той, хто командував іншими, нахилився і попередив: "Будеш себе добре вести – тобі нічого не буде". Куди везуть – не сказали. Голову підняти не

можна було. Щоб прочитати моє ім'я, один з них узяв посвідчення, яке висіло у мене на шиї, і витер з нього кров обою ж футболку".

Віолетту Савчиць теж затримали і посадили в бус, але Антон не бачив її, тому що стояв на колінах спиною до салону.

"Руки були дуже стягнуті кайданками. За півгодини, що ми їхали, ноги затерпли, і я почав ними ворушити. Тоді один кинув: "Сядь на сраку, ми ж не звірі". Що я відчував? Як не дивно, був спокійний – ні страху, ні злості. Я розумів, що не можна вступати в суперечку – це ні на що не вплине. Але я не знав, до чого готуватися, адже такого насильства стосовно журналістів на моїй пам'яті не було", – говорить Антон.

Не дозволяючи підняти голову, силовики провели журналістів з машини в будівлю Заводського РУВС. В актовій залі поставили обличчям до стіни. Потім омонівці пішли, а замість них з'явилися звичайні міліціонери. Ті поводитися себе так, мов і не було нічого: дозволили сісти на стілець, розмовляли ввічливо.

"Враження було таке, ніби після перебування в полоні потрапляєш до

нормальних людей. Адже те, що сталося, було справжнім викраденням... Ми зажадали зателефонувати прес-секретарю мінської міліції Наталії Ганусевич. Після цього дзвінка вони перестали переписувати наші речі і складати якісь папери. За годину прийшов начальник відділу охорони громадського порядку, почав жартувати, розглядав наші паспорти, а потім повідомив, що ми вільні. Ні протоколу, ні будь-яких документів про затримання нам не видали. Я сказав: "Сподіваюся, ми з вами більше не побачимося". Але наступного дня ми з ним знову побачилися".

Акт залякування журналістів

Із РУВС Антон поїхав до лікарні, де йому на рентгені підтвердили перелом носа і наклали чотири шви. Крім того, зафіксували садно на голові і крововилив у оці. Уранці Антон подав заяву до Слідчого комітету на порушення карної справи за статтею 198 КК – перешкодження професійній діяльності журналіста. Потім попрямував до судмедекспертизи – знімати побої.

Антон Трофімович – фото з архіву Антона Трофімовича

Просто біля входу в будівлю до Антона підійшли двоє, швидко показали посвідчення, відібрали телефон і повезли до відділка.

"Я просидів там години дві, поки не з'ясувалося, що на мене все ж склали адміністративний протокол за "непокору співробітникам міліції". Нібито я не підкорився, і тому вони застосували фізичну силу. Але ж я навіть крикнути не встиг! На прощання міліцейський начальник сказав: "Ваше майбутнє, Антоне Анатолійовичу, залежить від того, що ви будете робити". Але я так і не зрозумів, що малосся на увазі", – згадує Антон.

За пару днів до закінчення терміну чинності протоколу справа надійшла до суду, але її відправили назад на доопрацювання, а потім закрили, тому що термін вийшов. Тим часом зі Слідчого комітету повідомили, що перевірка за заявою Антона припинена. Він упевнений, що справу на омонівців, які його побили, не порушать. За три місяці протестів в СК поскаржилися майже півтори тисячі постраждалих від дій силовиків. На момент публікації цього тексту жоден силовик не був притягнутий до відповідальності.

Чи було жорстоке побиття журналіста наказом згори, або силовики просто перестаралися?

"Ці чуваки мали вигляд бидла з району. Вони або з перепою були, або нахвалялися один перед одним, хто сильніший. Усі були в масках, але один мені запам'ятався особливо – в зеленій плетеній балаклаві. Саме він витирав кров з посвідчення, ця балаклава досі у мене перед очима... Усе це мало вигляд акту залякування для моїх колег – мовляв, дивіться, хлопці, що з вами може статися".

Випадок з Антоном Трофімовичем став першим за п'ять років нападом силовиків на журналіста. На початку 2016 року прямо в будівлі суду міліціонери в цивільному побили кореспондента "TUT.by" Павла Добровольського.

"Тоді подібне вважалося збоєм системи, чимось надзвичайним, а цього року стало лише відправною точкою. Потім хвиля насильства тільки наростала", – говорить Антон.

"Після стріму йшли під овації, мов суперзірки"

За три тижні після перелому Антон уже висвітлював вибори. Увечері 9 серпня він працював на одній з дільниць, де в урну не вмістилися бюлетені, а ті, хто бажав проголосувати, вишикувалися в довжелезну чергу на вулиці. Звідти він кілька разів вийшов в ефір "Радіо Свобода" і поїхав до редакції.

"По дорозі ми з оператором помітили, що за нами прилаштувався якийсь темний мікроавтобус.

Він буквально сидів у нас на хвості. Колега, яку ми підвозили, повідомила в ефір, що нас "ведуть". І відразу після цього бусик зник. Хоча я вже був готовий до того, що моя робота у вечір виборів закінчиться", – згадує журналіст.

З редакції знімальна група вирушила до центру міста, до Стели (анонсували, що там буде збір протестувальників). Влада повністю вимкнула мобільний інтернет і частково – зв'язок. Але "Радіо Свобода" змогла підключитися до вайфаю в квартирі з видом на Стелу і близько години показувала розгін демонстрантів у прямому ефірі.

"Дуже страшно було виходити після стріму з цього будинку, я розумів, що там якась війна почалася. Про світлошумові гранати білоруси дізналися в ніч з 9 на 10. Я думав, гумові кулі – це як страйкбол, тому що ми ніколи з цим не стикалися. Раніше я працював тільки на одній революції – у Вірменії, і це була шашлик-паті на цілий місяць. А тут я вперше відчув страх за своє життя".

Журналіст і оператор повинні були дістатися до машини нічними

вулицями, оповитими димовою завісою від вибухів гранат.

"Усе навколо гримить, з нізвідки виходять поранені, показують фото на телефоні... Я думаю: "Ну от що нас зараз врятує? Пластиковий шолом для сноуборда, жилетка з тканини?" Ми йдемо спітнілі, думаючи лише, як урятувати життя, а нас зупиняють люди, бачать жилетку "Преса" і починають аплодувати. Так і йшли дворами під овації, як суперзірки.

Близько третьої ночі я нарешті дістався дому і ліг спати з усвідомленням, що висвітлював новий поворот історії. Як раніше вже не буде".

Наступного дня учасники протесту почали зводити барикади.

"Нам уже слід виїжджати туди, але я розумію, що мене трусить. На годину йду в парк і просто прогулююсь у тиші. Потім повертаюся в машину, зітхаю і їду до "Риги", – розповідає Антон.

Майданчик біля торгового центру "Рига" увечері 10 серпня став однією з найбільш гарячих точок у місті.

"Серед стерильного, безпечного Мінська ми побачили дво-триметрові барикади зі сміттєвих баків, решіток. Хтось у натовпі кричав: "Всі сюди, всі на барикади!" На моїх очах автобуси перекривають дорогу, утворюючи бар'єр, щоб силовики не проїхали. Було зрозуміло, що атмосфера розпалюється і ось-ось вибухне. Ми з оператором стояли на даху піцерії, за 20 метрів від нас починають стріляти, я кричу: "Звалюємо!"

Але оператор продовжував знімати, і тоді я сказав: "Ще хвилинка, я цим мікрофоном розіб'ю тобі обличчя". Зі мною раніше такого ніколи не було..."

Білоруські медіапартизани

2 жовтня 2020 року Міністерство закордонних справ Білорусі опублікувало нові правила акредитації для журналістів іноземних ЗМІ. Усі видані раніше акредитації з цього дня автоматично переставали бути чинними. Про такі заходи МЗС нікого з журналістів публічно не попередило.

Антон Трофімович був акредитований з травня 2016 року, і проблем з відновленням документів ніколи не виникало. Більше того, останній раз йому продовжили акредитацію наприкінці травня – коли протести вже набирали силу.

До слова, акредитованих кореспондентів раніше в Білорусі не чіпали – навіть на акціях протесту, де затримували учасників.

"Узагалі МЗС вважалося найпрогресивнішим відомством і було ним – до цього літа. А тут десятох журналістів "Радіо Свобода" різко позбавляють акредитації. Усе до цього йшло, адже влада не один місяць звинувачувала нас у координації протестів, мовляв, через стріми люди збуджуються і більше виходять на вулиці. Глава МВС Карасев наказав "розібратися з "Радіо Свобода" – от і розібралися", – пояснює Антон.

Як змінилася робота журналістів у нових умовах? Зараз "Радіо Свобода" вимушено відмовилося від стрімів, від роботи в кадрі, навіть від закадрового коментаря. Кореспондентський пункт у Мінську залишається, але "в полі" журналісти збирають інформацію вкрай обережно. Нещодавно Антон спілкувався зі спікером уночі, в темному дворі, але його встиг сфотографувати "тихар" (шпиг) і тепер знову викликають в міліцію – склали протокол за статтею 22.9 КоАП (незаконне поширення продукції ЗМІ). Арешт за це не передбачено, тільки

штраф, але журналіст не ризикує заходити в у відділок. У наші дні в Білорусі виклик на бесіду в РУВС може вилитися в 15 діб ізолятора.

"Влада створила такі умови, що всі журналісти стали медіапартизанами. Щоби роздобути інформацію, потрібно докладати неймовірних зусиль. Головний канал її

постачання для аудиторії – Telegram. Журналістика стала телеграм-орієнтованою, а ми всі – новинарії. Сьогодні Білорусь – це не тільки унікальна історія революції, а й безпрецедентний кейс на медіаринку. У нас тут за один день відбувається більше подій, ніж раніше за місяць. Цього літа ми прокинулися в новій реальності".

Катерина Андреева

“Били кийками, потім загнали в камеру і раз за дві доби дали хліба”

Історія Станіслава Івашкевича

Ще 9 серпня в Мінську був затриманий правоохоронцями під час роботи журналіст "Белсат ТБ" Станіслав Івашкевич. Тележурналіст просто виконував свої обов'язки: знімав відео на вході до будівлі школи, де знаходилася виборча дільниця. Його затримали разом з декількома іншими виборцями, які очікували на результати підрахунку голосів, попри те, що Станіслав наголошував – він журналіст. Його доставили в ЦІП ГУВС Мінміськвиконкому. Під час затримання побиття не було, мабуть тому, що це відбувалося до початку протестів. Але в ГУВС його разом із сусідами по камері побили гумовими кийками.

Тоді ж інтернетом поширилися гучні заголовки, колеги били на сполох:

«Автор фільму про жінок Лукашенка зник у Мінську».

Річ у тім, що Івашкевич – ведучий телеканалу «Белсат» – журналіст-розслідувач. Він разом з командою дійсно зняв фільм про жінок Лукашенка, в якому, зокрема, йдеться про інтерес президента Білорусі до моделей. Природно, занурена у протести Білорусь насамперед подумала про політичний підтекст затримання. Але ж ні. Він пропав в Мінську в день голосування на президентських виборах.

Уранці 13 серпня він вийшов на свободу і відразу оголосив прізвища

багатьох інших колег, про затримання яких знав.

«Їм потрібна підтримка міжнародної журналістської солідарності. Журналісти інших видань були затримані, побиті або поранені гумовими кулями. Схоже, що співробітники правоохоронних органів часто переслідують журналістів», – написав Станіслав Івашкевич у Фейсбуці.

Зараз він продовжує працювати, історію затримання і побиття готовий розповісти і вважає, що про такі порушення в білоруському суспільстві потрібно говорити.

– Я навчався в Нью-Йоркському університеті в Празі. Працював у компаніях з менеджмент консалтингу. Одного разу до мене звернулися з білоруської служби "Радіо Свобода" з проханням тимчасово почитати вечірні новини, тому що у них звільнився журналіст, який цим

займався. Готуючи випуски новин, я написав кілька аналітичних статей і захопився журналістикою. На «Белсаті» я з 2013 року і, чесно зізнаюся, мене затримували не раз. Моя специфіка – журналістське розслідування. Тому й часто затримували. Наприклад, під час розслідування корупції, коли я заходив в кабінети до чиновників, щоб взяти коментар про корупційні схеми, вони неодноразово викликали міліцію і писали заяви. Але кожного разу це було на кілька годин, все закінчувалося написанням заяви, після чого мене відпускали. А на Окрестіно (ізолятор в Мінську – ред.) я був до цього лише раз у 2001 році. Потрапив ще студентом за участь у демонстрації. 20 років тому я провів там ніч, а на ранок суд виписав мені штраф. А зараз я провів в Окрестіно дві ночі і три дні, які запам'ятаються надовго, – розповідає журналіст.

Дійсно, затримання та штрафи для журналіста-розслідувача – не дивина. Досить лише написати в інтернеті прізвище Станіслава, і тут же читаємо, наприклад, за 2017 рік: «24 серпня Лідський районний суд оштрафував на 20 базових величин (420 рублів) журналіста телеканалу «Белсат» Станіслава Івашкевича, повідомляє служба моніторингу ГО "Білоруська асоціація журналістів". Підставою для адміністративного переслідування став зроблений журналістом сюжет про село

під Лідою, яке потопає в гною, що потрапляє туди з місцевого свинокомплексу. Сюжет вийшов в ефір у кінці червня і невдовзі Івашкевичу надіслали повістку з вимогою з'явитися в міліцію для складання протоколу. Івашкевича звинуватили в «незаконному поширенні продукції ЗМІ» (ст. 22.9 КоАП) і роботі без акредитації».

За нинішніх протестів у рідній країні Станіславу Івашкевичу особливо складно працювати.

– На виборчій дільниці ввечері в день виборів я знімав закриття дільниці та оголошення результатів голосування. Оскільки в день

виборів завжди багато роботи, всі групи були змобілізовані, хтось був з оператором, хтось просто знімав на телефон. Власне, я був один.

У якийсь момент виборча комісія відмовилася пускати спостерігачів. Пояснень не надавали, питання просто ігнорували. Хтось став писати заяву. Я стояв осторонь, знімав, брав інтерв'ю. У цей час до приміщення увірвався ОМОН, почав затримувати людей, у тому числі й мене. Потім людей вивели до автобуса, який був припаркований у дворі цієї школи.

Я говорю про ОМОН, тому що в в цій ситуації це були вони, але потім – в інші дні на мітингах – мітингарів стали затримувати і люди в чорній формі без розпізнавальних знаків.

Ці люди вискакували з бусів в оливкових і чорних одностроях, але незрозуміло було, хто вони. Також були факти затримання протестувальників

невідомими в цивільному. Потім журналісти розкопали, що це оперативники «Відділу по боротьбі з організованою злочинністю», – розповідає Івашкевич.

Журналіст згадує:

– В бусику затриманих охороняли звичайні міліціонери, тобто патрульні. Поки не було начальства, вони дозволили декому із затриманих зателефонувати рідним. Тобто було якесь людське ставлення. Потім ОМОН повіз затриманих через усе місто в Окрестіно, і я побачив наслідки зіткнень силовиків з учасниками мітингу.

Я бачив покалічених, пораненого в груди, який лежав на підлозі. Разом з пораненим в міліцейському

автобусі їхав мій майбутній співкамерник. Людей везли покотом, тому його штани були густо просякнуті кров'ю пораненого. Потім у камері він розповідав нам, що вже будучи затриманим і лежачи в міліцейському автобусі, він бачив крізь відчинені двері, як один силовик кинув другому помпову рушницю і той вистрілював два рази в упор у протестувальника. Прибіг медик і кричав, що це два проникаючі поранення від вогнестріла. У відповідь силовик кричав, що там начебто повинні були бути гумові кулі. Тобто силовик

був спантеличений. Схоже, йому кинули рушницю з бойовими патронами... – розповідає Станіслав Івашкевич.

Білоруський журналіст каже, що спочатку нікого не били, тільки переписали дані, відібрали особисті речі. Посадили в тримісну камеру для трьох 13 осіб, і в таких умовах затримані пробули без їжі і нормальної води дві доби.

– Один раз нам принесли буханець хліба на камеру і ніхто не взяв собі останній шматочок. Це було символічно. Щодо води, то пили з крана умивальника, але смак був неприємний. Дихати ще можна було. Поруч була шестимісна камера, де сиділо 40 осіб. То вони періодично стукали, кричали, тому що їм не вистачало повітря. Також було чути як люди кричали, тому що їх били. А нас узяли ще до оголошення результатів виборів, тому, думаю, ставилися якимось м'якше. Потім, кажуть, з затриманими поводитися жорсткіше. Але все-таки і в нас були неприємні ситуації. Одного разу

повели на подвір'я спеціально для того, щоб побити кийками. Від нас вимагали бігти по коридору, потім сходами вниз. Уздовж всього шляху стояли силовики в чорному і кожен наносив удар кийком. Ми вийшли на подвір'я, стали на коліна до стіни і нас били по спинах. Потім загнали назад в камеру – знову «через стрій» силовиків, які підганяли нас ударами кийків. Після цього, на третій день, були виїзні суди. До Центру приїхали судді і в режимі конвеєра почали штампувати всім по 10-15 діб арешту за участь в несанкціонованому заході. Мені оформили те ж саме, – розповідає Станіслав Івашкевич.

Журналіст згадує, що весь цей час він думав, як же передати повідомлення рідним, які його шукали. Можна тільки уявити, що вони думали. Коли ж до арештантів приїхали судді, він вимагав адвоката, але на це не звертали уваги. Як і на те, що Івашкевич постійно акцентував увагу на тому, що він журналіст і працював на виборчій комісії за завданням редакції.

– Суддя відмовилася переглядати відеозаписи мого телефону, з яких було зрозуміло, що на дільниці я перебував як журналіст. Також відмовилася запрошувати свідків – тих міліціонерів, які мене затримали в протилежному кінці міста, а не за тією адресою, яка була вказана в протоколі. Суддя врахувала лише, що я доглядаю за неповнолітнім сином, і в якості винятку присудила мені штраф замість декількох діб ув'язнення, як усім іншим.

Із сотень людей, яких засудили засудили того дня, на свободу нас

вивозили лише чотирьох, – згадує білоруський журналіст.

Цікаво, що випустили Станіслава взагалі без нічого. За кілька днів адміністрація в'язниці запустила всередину волонтерів, які змогли впорядкувати залишені речі. Вони виклали все у групі в мережі "Телеграм". Десь на п'ятий день після затримання журналіст побачив свої речі (гаманець, ключі, телефон), але не вистачало паска і годинника. Пізніше він знайшов і їх.

– Як все-таки ви себе почуваєте? – задаю головне запитання після почутого.

– Нормально. Усе ж то були тільки садна. От мій колега (Сергій Герасимович – про нього буде окрема історія – ред.) кілька днів після в'язниці мочився з кров'ю, у нього досі німіє нога. Щодо мене – я не звертався відразу через побиття, адже на той момент розумів,

що багато людей не можуть захистити свої права. Але пізніше подав заяву в прокуратуру, – розповів Івашкевич.

Журналіст каже, що під час перебування у в'язниці чув обурення силовиків, мовляв, навіщо люди ходять на акції, адже

Більше того, Станіслав коротко розповів про контакти з силовиками у в'язниці.

– Ті ж, що нас били, кричали: «Ми вас сюди не кликали», «Через вас ми тут працюємо зайву зміну», думаю, вони себе підбадьорювали...

вони там «з заточками і калічать правоохоронців». Але це говорили ті, хто займалися побиттям, були в масках. А от охоронці, котрі ходили коридорами, іноді вдавалися до дискусій, говорили, що Світлана Тіхановська буде поганим президентом. Уже перед судом до журналіста нахилився охоронець і запитав: чи правда що всім на мітингах платять по 70 рублів? Той, звичайно ж, сказав, що це неправда.

– А як стосовно іноземних силовиків? Адже в інтернеті писали багато чого, що в Білорусь приїхали і росіяни, – питаю.

– Гадаю, ці чутки могли піти від незвичного білоруському вуху акценту деяких силовиків. Але раніше Олександр Лукашенко відверто говорив про те, що надав притулок у білоруських відомствах силовикам інших країн. Наприклад,

після 2014 року з України до нас поїхали «беркутівці». Також, у нас відбувається обмін між силовиками Росії в рамках навчань. Але масового використання російських силовиків немає. У всякому разі, ті, які кричали на нас і розмовляли з нами, у них була звична мова. Іноземців ми б почули.

Зараз, каже журналіст, ситуація в Білорусі залишається напруженою. На мітинги виходять різні соціальні групи населення. Це і пенсіонери, і робітники.

– Білоруси і зараз не згодні з фальсифікаціями на виборах президента, хочуть, щоб Лукашенко пішов, припинив насильство, провів нові вибори. Багато наляканих, але тим не менше збираються десятки тисяч. В основному, звичайно, на вихідних. І зрозуміло, епіцентром протестів стає Мінськ. Хоча, і в інших містах є акції. До речі, цікавий момент: бачив, як до мітингувальників під'їхав бусик, відкрилися двері, силовики кинули світло-шумову гранату, люди відсахнулися, але потім кинулися до

бусика і той поїхав, не затримавши нікого. Тобто люди налаштовані дуже рішуче. Велике поширення набули також «дворові чати»: люди домовляються завчасно, збираються у дворах, розвішують прапори, спілкуються.

До речі, нещодавно в «Фейсбуці» один з білоруських журналістів радісно написав, що журналістська спільнота змогла передати одному із затриманих їжу. Такі сьогодні реалії в Білорусі.

Станіслава Івашкевича не так давно знову затримали, але вже в бусику його прийняли за журналіста державного телеканалу і відпустили. Зараз він не носить жодних розпізнавальних знаків ЗМІ. Каже, що саме на журналістів силовики іноді роблять облаву. Тому краще без знаків "Преса".

– Узагалі, через дії силовиків є відчуття тотального і постійного беззаконня. Хотілося б, щоби ситуація змінилася на краще, – сказав Станіслав Івашкевич.

Інтерв'ю зі Станіславом Івашкевичем було записано передостаннього тижня жовтня. Перед тим як настало 25 число, неділя, ми звірили з журналістом текст, і він вніс правки. Поспішав до неділі, адже цього дня він мав працювати, як то кажуть на професійному сленгу, – «в полі».

ультиматум Лукашенку, термін якого закінчується 25-го жовтня. Все це продовжує висвітлювати Івашкевич і його колеги. Протести в Білорусі тривають з 9 серпня. Станом на 25 жовтня, за цей час було заарештовано не менше 15 тисяч осіб, багато з них були побиті, деякі

«Працюю на протестах. Спишемося, якщо не затримають», – чесно і відверто написав мені білоруський колега.

були зґвалтовані, щонайменше 6 людей загинули. За кримінальними справами затримано більше 350 осіб.

Назарій Вівчарик

Нагадаємо, 13 жовтня Світлана Тіхановська оголосила Народний

“Кримінальна справа, "концтабір" і катування рибними котлетами”

Історія Валерії Уласик

Журналістка Валерія Уласик опинилася в епіцентрі подій 9-12 серпня, а потім стала підозрюваною в кримінальній справі. Про готовність до арешту і знущання, які вона пережила в ізоляторі, – ця розповідь.

Під час виборчої кампанії в Білорусі Уласик була журналістом-фрілансером у "Нинішньому часі". Спочатку її поява в ефірах не передбачалася, вона повинна була залишатися за кадром. Однак знімальну групу "Нинішнього часу", яка приїхала з Праги, за два дні до виборів затримали в готелі "Мінськ" і депортували з країни. У розпал масових протестів Уласик працювала на прямих включеннях.

Валерія потрапила в самісінький центр подій 9-12 серпня, коли силовики використовували спецзасоби (світлошумові гранати, газ, гумові кулі) проти демонстрантів і журналістів. "Звичайно, це було страшно і дико незвично. Ти просто

не розумієш, що має коїтися в твоєму місті, щоб було стільки вибухів. Спалахи світла, дим, газ. Ти просто не віриш, що це відбувається", – згадує вона.

Тоді журналістці пощастило: вона не отримала поранень і не потрапила до рук силовиків. Але вже наступного місяця її забрали просто з дому.

"Ми з мамою без слів розуміємо: прийшли"

Валерію затримали 8 вересня. Цього дня, раннього ранку, до квартири, де вона мешкає з матір'ю Галиною Уласик (редактором найпопулярнішого в Білорусі новинного порталу "TUT.by"), прийшли силовики.

"Була сьома година. Я прокинулася від того, що в двері наполегливо дзвонять. Схоже, дзвонить не сусід і не листоноша. Я йду в кімнату до мами, і ми без слів розуміємо: прийшли. І ось так ми сиділи, не рухаючись, хвилин зо тридцять, поки вони безнастанно дзвонили.

Я написала знайомим, що, швидше за все, мене зараз затримують. Почала чистити телефон – ховати мені

нічого, але неприємно, якщо в моєму листуванні будуть копирсатися", – говорить Лера.

Потім дзвонити припинили. Колега Галини Уласик, яка мешкає в сусідньому будинку, встигла повідомити: з вікна вона побачила, як троє в балаклавах вийшли з під'їзду, сіли в машину і поїхали.

"Я почала думати, що робити. Може, піти і хоча б вивезти техніку? Але не встигла. Вони прийшли ще раз і вже почали гатити в двері, а не просто дзвонити".

Валерія та Галина все ж відчинили. Силовики заявили, що їхню

квартиру потрібно обшукати – стосовно Валерії ведеться адміністративний процес за ст. 23.34 КоАП (порушення закону про масові заходи). "Мама запитала, а чому у нас обшук проводиться, якщо стаття адміністративна? Як це можливо? Тоді вони сказали: тут ще й кримінал".

Один з силовиків показав документ, де була вказана стаття КоАП 23.34, а нижче – ч. 1 ст. 293 КК (організація масових

заворушень). "Я читаю вголос цей папірець, і в цей момент моя мама просто біліє", – згадує журналістка.

Силовики повідомили Валерії, що вона затримана. "Тоді я кажу: у мене волосся мокре. Зачекайте, мені потрібно висушитися, адже я захворію. І дайте хоча б зуби почистити, я ж навряд чи сьогодні додому потраплю. Ви ж не проти?" Написала начальнику, що на роботу сьогодні не прийду і завтра, ймовірно, теж. Написала всім, кому могла. Вимкнула телефони. Сховала ноутбук, хоча вони все одно його знайшли. Навмисне довго сушилася, одягалася", – розповідає вона.

Бути присутньою під час обшуку Валерії не дозволили. Її вивели на вулицю і відвезли в Московське РУВС, де журналістці дали підписати протокол, забрали шнурки з взуття, сфотографували і зняли відбитки пальців.

"Мене везли в РУВС і постійно примовляли: "Ну що, де твої побратими-журналісти? Де твої друзі? Ось, нікого немає – отак ти всім потрібна". Я, звісно, пропускала все це повз вуха. Я розуміла, вони так працюють, намагаються вивести мене з себе.

Потім тримали в камері: два кроки в завширшки, десять в завдовжки, вузький бетонний "пенал" з бетонною лавкою біля стіни. А я в одній майці, зимно".

Того ж дня розпочався суд, він проходив дистанційно: Валерія залишалася в РУВС, а в засіданні брала участь через скайп. Підставою для адміністративного

закону про масові заходи. Щоправда, зрештою суд оголосив перерву: розглянути справу Валерії до завершення робочого дня просто не встигли.

Фото: Уласик

переслідування стали дві світлини журналістки, які вона розмістила у себе в соцмережах. На першому знімку вона була біля БДМУ (Білоруського державного медичного університету), де проводили акцію солідарності медики, а на другому – з квітами біля метро "Пушкінська" (на місці вбивства демонстранта Олександра Тарайковського). Цього виявилось досить, щоби притягнути її до відповідальності за порушення

"Це що, концтабір?"

Просто в суд по Валерію прийшли двоє співробітників міліції в цивільному і заявили, що повезуть її до Слідчого комітету на допит. Її вивели до внутрішнього дворика РУВС, посадили в машину, протримали там майже півгодини, але так нікуди і не повезли. "Мабуть, відмашка так і не надійшла", – припускає вона.

"Нарешті приходять двоє в масках і кажуть: "Ну що, Валеріє Олександрівно? Ми вас до суду відпускаємо. Тільки зайдіть назад в будівлю, заберіть свої речі, байку, а то застудитесь і завтра на суд не прийдете". Мене передали черговому РУВС, він повів мене до середини".

Проте силовики обдурили Валерію: замість того, щоби відпустити, вони знову кинули її до "бетонного пеналу".

"Я стала грюкати в залізні двері, вимагала адвоката. Чому мене не випускають? Мені холодно, погано, я цілий день не пила і не їла, не ходила до туалету, я хочу виспатися. Я безупинно так кричала. Нарешті черговий відчинив двері і запитав: "Чого ти хочеш?" Я кажу: хочу бачити адвоката. "Послухай, – відповідає він, – я зараз намагаюся додзвонитися до людини, котра тут щось вирішує. А твій адвокат не вирішує тут нічого. Давай ти мені не будеш заважати додзвонитися людині? Я вже сам хочу, щоби ти швидше звідси схлинула".

Ближче півночі Валерію посадили в міліцейський бобик і повезли в ЦІП

на Окрестіна. Разом з нею в ізолятор везли дівчину, яку затримали за крадіжку пляшки горілки в магазині.

"Ось тут, звичайно, їм вдалося мене засмутити: спочатку тобі кажуть, що ти зараз вийдеш, а потім чотири години тримають в холодній камері і везуть на Окрестіна. Я сиділа вже зла, шокована".

Молодий міліціонер, що супроводжував Валерію до Окрестіна, навіть намагався поспівчувати журналістці, коли дізнався, що її взяли за політику. Утім, цей жест, зізнається Уласик, ніякого враження на неї не справив: "Адже він все одно перебуває в цій системі".

"А за кермом були дві несамовиті людини, які репетували одна на одну матюками, говорили максимально грубі речі. Огидно жартували і так само огидно сміялися. Там, за моїми відчуттями, максимум класів п'ять освіти – з риторики та лексики. Мій конвоїр періодично заковчував очі, мовляв, понабирали дебілів", – згадує Валерія свою розмову з конвоїром.

"На Окрестіна нас зустрів якийсь чоловік. Кричав, щоби ми вийняли з вух сережки – мені і дівчині (яку затримали за крадіжку пляшки горілки – прим.). Ні в мене, ні в неї не виходило цього зробити. А мені не можна було розтискати сережки, адже я тільки нещодавно проколола

вуха. Я сказала, що не можу цього зробити. "Ну, – каже він, – у мене два варіанти: або я приношу плоскогубці, і ми вириваємо їх з кров'ю, або ви виходите на вулицю, сідаєте в калюжу і сидите там без обіду і вечері, поки не дістанете свої довбані сережки". До камери, мовляв, я вас не пущу.

Я кажу: "Ви взагалі при своєму розумі? Ви кров'ю погрожуєте людям, які просто не можуть сережки дістати? Це що, концтабір?" Він почав кричати, що зі мною полеміку ніхто вести не буде:

"Або допомагай собі і своїй подрузі по нещастю, або буде, як я сказав". Я мало не збожеволіла, але все-таки розтиснула сережки, а в дівчини не

виходило. У неї вже руки трясуться, вона боїться. Зрештою вона таки викрутила сережки, але порізала собі вуха, у неї йшла кров".

Разом з цією дівчиною Уласик і посадили в камеру. Трохи пізніше до них привели ще 63-річну жінку, яку того вечора затримали на акції солідарності з Марією Колесниковою на Комарівському ринку. Саме тоді, 8 вересня, силовики вперше зважилися на розгін жіночої акції

протесту, було багато затриманих. "Їх всю ніч привозили – хто в сукні на підборах, хто ще як. Гарні дівчата".

Наступного дня суд продовжили – розгляд справи знову проходив дистанційно. Валерію завели в окреме приміщення, посадили в клітку,

а перед нею на столі поставили ноутбук. У підсумку суд присудив журналістці 10 днів адміністративного арешту. Співробітник ЦІП, який стеріг Валерію під час скайп-суду, намагався зобразити співчуття: "Хлопець все голосив: який жах, 10 днів, який жах!.. А мене це тільки дужче дратувало: яка користь від його тужинь? Як плакальниця на похороні, їй-богу. Я вже думаю: "Швидше поверніть мене в камеру". А він ще навздогін крикнув: "До побачення".

До речі, до сусідок журналістки по камері суд поставився менш суворо. 63-річну жінку просто оштрафували, а дівчині, яка вкрала пляшку горілки, дали 5 днів арешту.

"Вона потім все дивувалася: "Я вкрала і мені дали 5, а ти нічого не зробила і отримала 10?" Вона не розуміла, що все настільки погано".

Як в Жодино "політичних" зустрічають

На Окрестіна журналістка нічого не їла.

"Їсти те, що там давали, я не могла фізично. Неможливо більше однієї ложки бульйону проковтнути – вивертає. Рибні котлети, зроблені з хліба упереміж з кістками, неможливо їсти. У них, мабуть, новий метод – катування рибою", – згадує Лера.

Від голоду і спраги у неї впав тиск, почало трохи "трусити". Уранці в день суду сусідки по камері поділилися з журналісткою чаєм з цукром. І це було все, що вона пила протягом двох днів: вода в крані була брудною, кисіль, який давали на обід, вона пити не могла, а на вечерю нічого рідкого не дали зовсім.

Особливо мордували залізні ліжка на Окрестіна, які впивалися в тіло крізь зношені матраци, залишаючи синці. Усе це супроводжувалося цілковитою антисанітарією, по камері бігали таргани.

На третю добу Валерію і ще частину арештантів перевели в Жодинську в'язницю. Останніми місяцями в Білорусі це стало вже звичною

практикою: перед вихідними в'язнів Окрестіна відправляють в ізолятори у регіонах, щоб заздалегідь звільнити місце для тих, кого будуть затримувати на недільному марші.

"В Жодино зустрічають страшно – мабуть, щоб відразу дуже налякати. Нас зустрічали з купою собак, вони весь час гавкали. Конвоїри кричали,

До Жодино журналістку транспортували в автозаку: в "стакан", розрахований на одну людину, її запхнули разом зі ще однією дівчиною. Нам сказали: "Якщо будете розмовляти, вимкнемо вентиляцію і світло, будете їхати і задихатися".

Валерія чула, що в Жодино умови тримання кращі, ніж на Окрестіна, тому почасти з оптимізмом дивилася на переїзд. Але спочатку Жодинська в'язниця її шокувала.

матюкалися, стукали кийком по стіні, репетували "Швидше, ще швидше", "Стати тут", "Чого стоїте, дебіли". Загалом, ти йдеш якомось підземеллям, собаки захлинаються гавкотом, стукають кийки, на тебе кричать. Я мало назад на Окрестіна не захотіла", – з сумною посмішкою згадує Лера.

Однак у самій камері було чистіше і тепліше, ніж в окрестінській, харчування – значно краще, була навіть гаряча вода і дзеркало на стіні.

За словами журналістки, персонал в'язниці був дуже різний – деякі навіть вели себе по-людськи. "Але начальники там всі біполярні: п'ять хвилин мовчать, п'ять хвилин кричать з матюками. Ти навіть не розумієш чому. Дуже дивні люди з розхитаною психікою. Постійно за твій рахунок самостверджуються, ображають, огидно розмовляють".

За весь час адміністративного арешту їх виводили на прогулянку лише двічі по 15 хвилин. "Вікно в камері було повністю розмите, ти не бачиш ніякої картинки, можна розібрати тільки день зараз чи ніч. Ми підходили до цих ґрат, там був легкий протяг і просто дихали свіжим повітрям. Десять днів під замком без денного світла і свіжого повітря – це найважче".

"Для них не становитиме великих труднощів прибрати мене"

Кримінальна справа, на підставі якої 8 вересня в квартирі Уласик проводили обшук, нібито розчинилася. Жодних слідчих дій стосовно неї більше не проводили, на допити Валерію не викликали.

Більше того, Міністерство інформації навіть винесло попередження "TUT.by" за те, що ресурс повідомив нібито неправдиві відомості про кримінальну справу на Валерію Уласик. Зокрема і це попередження стало формальним приводом для того, щоби влада позбавила "TUT.by" статусу ЗМІ.

Невдовзі після відбуття арешту Валерія поїхала за кордон: вирішила взяти невелику паузу. Але підкреслює, що це ненадовго: "Я планую невдовзі повернутися".

Міркуючи про свій арешт, Валерія зізнається: все, що відбулося, не було для неї несподіванкою.

"Працюючи наживо, я розуміла: коли на мене звернуть увагу, їм не важко буде мене прибрати. Пошукають мене по базах: згадають, що я працювала на "Белсаті", брала участь у програмі Калиновського, згадають і мою маму – редактора "TUT.by" Я очікувала цього. Так і сталося. Тому не можу сказати, що дуже здивувалася, коли вони подзвонили мені в двері".

“Главреду «Наша Ніва» заборонили виїжджати з Білорусі”

Історія Єгора Мартиновича

Серед білоруських новин у ЗМІ можна знайти багато матеріалів про Єгора Мартиновича. Головний редактор інтернет-видання «Наша Ніва» був затриманий у ніч на 11 серпня. Пізніше його звільнили, а вже у вересні прийшли до квартири з обшуком. Потім три доби арешту, зрештою – штраф, але справа триває. Такі будні журналіста Єгора Мартиновича. При цьому він не зневірюється, продовжує працювати. Його пости в соцмережах про ситуацію в Білорусі читають багато людей, навіть поза межами країни. Він збирає безліч лайків, репостів і коментарів. Тексти лаконічні, але помітні і зі змістом. Я вже сам відчуваю, що починаю стежити за ситуацією в країні і політиці завдяки текстам Мартиновича.

Відчувається, що Єгор не тільки любить свою батьківщину, професію, а й видання, в якому працює.

– У нас є сайт, три журнали: два дитячих і один історичний. Їх роблять близько 20 працівників. Чим наше видання відмітне? Воно було засноване ще 1906 року! Про «Нашу Ніву» йдеться у всіх посібниках з історії Білорусі. Це загальнонаціональний бренд, який існував ще до Першої світової війни.

При більшовиках газета, звісно, припинила існування, і відновлена була лише 1991 року після проголошення незалежності Білорусі. Зараз, я головний редактор, директор, – каже Єгор Мартинович. – Ми працюємо в Мінську, і ми для себе розуміли, що політичний режим не сприяє роботі вільної преси, але ми розраховували пройти цей період без якихось затримань або штрафів. Адже працювали ми цілком легально.

Та це лише так планувалося. У підсумку за кілька місяців після виборів на Єгора Мартиновича завели одну кримінальну справу і дві адміністративних. До речі, і сайт видання «Наша ніва» заблокований з 28 серпня. Зараз видання працює за адресою nashaniva.by

– У нас зараз є адвокат, але в нинішніх білоруських умовах адвокат може хіба що тримати зв'язок між підсудним і його рідними. Зараз, ідучи до суду, ми розуміємо, що незалежно від того що ми скажемо, рішення вже прийняте. Я проходжу по статті за наклеп. І це досить унікальна ситуація, коли за цією статтею когось судять. Мені довелося відсидіти три доби, як я розумію, максимально від допустимого, напевно, в профілактичних цілях, – трохи іронізує Єгор.

Під час нинішніх мітингів у Білорусі з початку протестів Єгора затримували двічі. Спочатку він був затриманий у ніч на 11 серпня в Мінську. Більш ніж півтори доби про його долю нічого не було відомо.

Удень 12 серпня Мартинович знайшовся в Жодіно, звідки його привезли до Мінська.

– За день до цього поранили нашу журналістку Наталю Лубневську. Я практично увесь день перебував з нею в лікарні. Уже наступного дня їхав машиною, щоб привезти журналістку, яка закрилася в кафе і не виходила звідти. До мене підійшов чоловік з автоматом і наказав вийти з машини та показати документи. Я показав посвідчення журналіста. Він якось аж зрадів і відправив мене в автозак. Там було так тісно, що неможливо було впасти. Якщо людина падала, то на такого ж спітнілого втомленого затриманого як сама, – згадує Єгор. – Коли нас виводили з автозака, то ми отримували кийком, тому всі йшли швидко, нагнувши голову. Сказати що-небудь було неможливо.

Як розповів Мартинович, він разом з іншими затриманими «пролежав першу ніч обличчям у траву на подвір'ї Заводського РУВС».

Потім Мартиновича перевезли в Жодіно, де в камері на 12 місць утримували одночасно 27 осіб. Спали хто валетом, хто сидячи за столом. У цей час колеги повсюди шукали Єгора. А він сидів у камері, не знаючи ні свого правового статусу, нічого. Поїсти йому вдалося лише за 20 годин.

Опісля його оштрафували на 405 рублів за участь, як то кажуть, в несанкціонованих мітингах.

– До речі, до мене підходила під час звільнення представниця правоохоронної прес-служби і говорила, що ситуація з моїм

Фото: "Наша Ніва"

«Я журналіст, тому можу бути звільнений "ім'ям Республіки Білорусь". Решта пацанів, деякі побиті на горіх, не мають можливості повідомити рідним про своє затримання і не знають, коли їх буду судити, хоч 72 години з моменту затримання вже пройшли », – написав Мартинович в соцмережах після звільнення.

затриманням негарна. Але якщо я нічого не буду розповідати, вони знищать протокол і можна буде вважати, що нічого й не сталося. Природно, я сказав, що це неможливо, адже мене шукали, і я не можу просто так це забути. Тоді мені натякнули, що вони в такому разі не гарантують нічого, – повідомив Єгор.

Пізніше ситуація стала загострюватися. І ось тут, вже у вересні, починається

історія про начебто наклеп, починаються обшуки і нове затримання. Але чому «начебто» про наклеп?

Під час офіційного заходу в Київському сквері Мінська прозвучала пісня Віктора Цоя «Перемен». Відразу ж був затриманий діджей, який поставив пісню. Це був Влад Соколовський. Пізніше він повідомить журналістам, що в ізоляторі тимчасового утримання в 1-му провулку Окрестіна його

бив заступник міністра внутрішніх справ Олександр Барсуков, якого Влад упізнав зі світлин. «Наша Ніва» написала про це. У статті йшлося про те, що на третій день відбування арешту до карцеру, де сидів Соколовський, прийшов якийсь начальник і вдарив його два рази.

– Після звільнення Влад Соколовський упізнав у цьому начальнику Барсукова, заступника Караєва. Барсуков приїжджав під Окрестіна в ніч на 14 серпня, запевняв людей, що в камерах нікого не б'ють і не катують.

Сам діджей після тієї історії виїхав до Литви. А до мене додому прийшли з обшуком. Разом з адвокатом мене відвезли на допит до Слідчого комітету. З квартири забрали всю цифрову техніку, телефони, флешки, паспорти, сім-карти. І тільки за три доби я вийшов. Я був затриманий за підозрою в наклепі (ст. 188 КК) через матеріал, де згадується заступник міністра внутрішніх справ Олександр Барсуков, – пояснює Єгор Мартинович.

Тепер він підозрюваний. Йому заборонено виїздити за кордон. Нагадали йому і справу про затримання в серпні. Мовляв, було ще затримання за участь у несанкціонованому мітингу. Майте на увазі...

– Але парадокс в тому, що поки я сидів, до мене без адвоката приходив міліцейський начальник і вів розмови про те, чи не хотів би я виїхати за кордон як Тіхановська (суперниця чинного президента Лукашенка – ред.). Я не знаю, як це розцінювати. Або це була

провокація, або вони дійсно хотіли випхати з країни максимальне число політиків, активістів, громадських діячів, щоб ті не привертали увагу до політичної ситуації. Пізніше до мене підселили якогось чоловіка, котрий теж вів зі мною бесіди на подібні теми. Зрештою, коли я вийшов, мені вручили папір про заборону виїзду з Білорусі. Але я дійсно не збирався і не збираюся нікуди виїжджати. Я хочу, і я повинен працювати у своїй країні, – каже Мартинович.

Він підкреслює, що все зводилося до того, щоб редактор назвав ім'я журналіста, який писав інтерв'ю з діджеєм. У статті через технічний збій не було автора. Але згодом було вирішено не вказувати його ім'я, щоб не підставити журналіста під арешт.

З приводу затримання і тиск на журналіста висловлювалася білоруська асоціація журналістів.

«У кримінальному переслідуванні Єгора Мартиновича (із залученням до цього переслідування співробітників силових структур)

ми бачимо також прояви цензури і зловживання правовими нормами задля обмеження свободи слова. Ми вимагаємо негайного звільнення Єгора Мартиновича і припинення кримінального переслідування», – йдеться в заяві на сайті організації.

і висвітлення правди може мати свої ризики в Білорусі.

– Якщо говорити про синці від кийка, коли били під час затримання в серпні, то це були всього лише синці. Звичайно, неприємно

Фото: "Наша Ніва"

Також БАЖ заявляє, що виступає за «декриміналізацію дифамації в принципі».

Сам Єгор Мартинович продовжує працювати, висвітлювати події в країні. Каже, йому пощастило в тому розумінні, що під час затримання на добу його не били за ґратами мало не до смерті, як деяких інших затриманих. Хоча психологічно було важко, але він від самого початку розумів, що професія журналіста

отримувати штраф. Та якось потрібно продовжувати висвітлювати події. До речі, декілька тижнів тому на черговому марші увага притупилося, і в ту ж хвилину я відчув, як хтось постукав мені по плечу. Очікував ОМОНу, але то були ті дивні чоловіки в джинсах, з палицями і рушницями, які працюють на мітингах. Я не розумію, що це за підрозділ. Вони затримали мене і колегу-фотографа. Потім відвели в автозак, покатали по Мінську і відвезли у відділення міліції.

Я не знав, чи нас знову відправлять на добу, чи складуть протокол.

На нас таки склали протокол – абсурдний – за непокору співробітникам міліції. Там зовсім все наплутано, вигадано. Але протокол складений, і напевно, це робиться, щоб повністю відбити в журналістів бажання працювати, а в людей взагалі – ходити на мітинги,

– каже Єгор Мартинович.

Нагадаємо, зараз, на момент написання нарису, на кінець жовтня, мітинги в Білорусі тривають, і затримання мітингувальників та журналістів теж. Протестувальники ж вимагають тільки двох речей – припинення репресій і відставки Лукашенка.

– Незалежно від штрафів, арештів, будемо працювати далі. Журналістика повинна жити, – переконаний Мартинович.

Назарій Вівчарик

Фото: Ірина Ареховська, Belsat.eu

“Найбільше влада боїться картинки”

Історія Володимира Грідіна

"Встаємо! Телефон у кишеню!" У напівтемному барі ОМОНівці криком і стусанами підганяють людей, які ще зовсім недавно спокійно сиділи за одним зі столиків. "Дайте хоч заберу апаратуру", – чути слова Володимира Грідіна, одного з найвідоміших білоруських фотографів. Він зайшов у бар з колегою, щоб відправити світлини до редакції. Це відео затримання журналістів швидко облетіло всі ЗМІ.

Того дня, 13 вересня, Володимир Грідін знімав Марш героїв – масову акцію протесту в Мінську, в якій брали участь близько 200 тисяч осіб. Після Маршу Грідін разом зі ще одним фотографом, Олександром Васюковичем, зайшов у бар "1067", щоби відправити відзнятий матеріал до редакції, адже надіслати світлини просто з акції було неможливо – у неділю мобільний інтернет у місті фактично не працює. Хвилин за 30-40 до закладу увірвалася група силовиків у масках: вони заламали руки журналістам, вивели їх на вулицю, посадили в чорний бусик і повезли у Фрунзенське РУВС.

"Спочатку я подумав, що вони, можливо, помилилися, переплутали нас із кимось. На мені висів журналістський бейдж, я намагався сказати, що ми журналісти. Нуль реакції", – згадує Грідін.

Коли журналістів привезли в РУВС, на них уже були готові протоколи за "участь у несанкціонованому масовому заході". Тоді стало ясно: ніякої помилки немає, мінімум 72 години доведеться провести за ґратами.

У РУВС затриманих зустрів агресивний співробітник:

"Не знаю, вислужувався він чи що.... Він відразу забрав наші флешки з камер. Поки ми чекали, у мене задзвонив телефон – він наказав вимкнути. А я замість того, щоби вимкнути, просто скинув виклик. Той помітив це, розлютився і вдарив мене ногою в живіт".

Силовик також кілька разів ударив друга Олександра Васюковича – дизайнера Єгора Колягіна, якого також затримали в кафе "1067". Уже вночі всіх трьох доставили в ізолятор на Окрестіна і відправили до різних камер.

"Тут мало бути фото"

"Ми з Сашком вважаємо, що спочатку нас взяли випадково. А потім, коли пробіли наші дані і дізналися, що ми знімали, то вирішили покарати. Але більшість колег вважає, що було замовлення: нас вираховували, приїхали і забрали", – міркує Володимир.

Грідіна і Васюкович затримали в неділю, але розглядати їхню справу в суді почали тільки у вівторок. Журналістів до суду не везли, вони брали участь у судовому процесі по відеозв'язку, залишаючись при цьому в приміщенні ізолятора. Подібний формат у Білорусі вже став нормою: влада пояснює це нібито антиковідними заходами. Саму пандемію Лукашенко неодноразово

висміював і називав "психозом", але з політичною метою обмеження, пов'язані з коронавірусом, влада тепер використовує охоче.

Володимира Грідіна звинувачували в тому, що 13 вересня він нібито брав участь у несанкціонованому мітингу, викрикував гасла "Ганьба", "Йди" і "Жыве Беларусь". Справа будувалася на складених під копірку рапорті і протоколі опитування міліціонера. Проте головний абсурд

Суддя відправив протокол на доопрацювання, але журналістів при цьому залишили під вартою. Наступного дня міліція повернула до суду відредагований протокол: тепер стверджувалося, що Грідін

"Вони в суді показали відеозапис, де ми з Сашею виходимо на проїжджу частину, знімаємо протестувальників і йдемо. Це і визнали доказом нашої участі в акції. Хоча видно було, що люди просто працюють", – говорить Грідін.

ситуації полягав у тому, що, згідно з матеріалами справи, Грідін брав участь у мітингу на вулиці Романовська Слобода, 7 (адреса кафе, де затримали журналістів). Хоча в цьому місці того дня взагалі не відбувалося жодних протестів. Суду навіть надали відео з камер спостереження в кафе, на яких чітко видно, що затримання відбувається в той момент, коли Грідін працює за комп'ютером. Викрикувати гасла в цей момент він аж ніяк не міг.

і Васюкович мітингували біля станції метро "Пушкінська" за дві години до свого затримання. Біля "Пушкінської" протести в того дня дійсно відбувалися, але журналісти там виконували свої професійні обов'язки.

У підсумку обом фотографам дали по 11 діб адміністративного арешту.

Після такого рішення суду всі незалежні ЗМІ на знак солідарності на цілу добу відмовилися від світлин у своїх матеріалах. Усі ілюстрації замінили білою рамкою зі словами "Тут мало бути фото" і короткою інформацією про арешт фотокореспондентів.

"Я, напевно, до кінця ще не відійшов від арешту"

Двоє хлопців, з якими Грідін спочатку потрапив в одну камеру на Окрестіна, отримали по 13 діб арешту. А один пішов, зрештою, за кримінальною статтею 342 (групові дії, що грубо порушують громадський порядок) – це наймасовіша політична стаття в ході нинішніх репресій у Білорусі.

Одному з "політичних" у камері Грідіна не видали особистих речей – від холоду він швидко захворів. Але в цілому арешт проходив без особливих пригод. Погане харчування врівноважувалося передачами

з волі. Щоправда, частина продуктів з передач до заарештованих не доходила, зникаючи невідомо куди.

Найважче було адаптуватися до самого ритму життя за ґратами. "Там час по-іншому йде. Зазвичай я добре сплю, а там півночі не міг заснути", – згадує журналіст.

Одного разу в камеру до Грідіна кинули безхатка – той був п'яний, дуже смердів і поведився неадекватно. "Думаю, це навмисне зробили. Така от дрібна капость. Швидше за все, з ГУВС руки ростуть", – говорить він, натякаючи на підлаштовану співробітниками ізолятора провокацію. Але ніяких конфліктів з новим сусідом по камері в результаті не сталося.

За словами Грідіна, особливо нервовими були останні години арешту. У Білорусі не раз після закінчення терміну відбуття одного адміністративного арешту затриманим додавали новий. На щастя, з фотографом такого не сталося. Але в тому, що йому і Васюковичу мстилися цим арештом персонально,

він навіть не сумнівається: "Могли ж дати три доби або штраф... Та, очевидно, хотіли покарати".

"Я, напевне, до кінця ще не відійшов від арешту. Мимоволі замислюєшся, а чи варто ризикувати тепер... Адже зрозуміло, що наступного разу тебе будуть уже по повній пресувати".

Бої в серпні

Володимир Грідін прийшов у журналістику дванадцять років тому. За цей час його не раз затримували, але потрапляти на Окрестіна раніше не доводилося. Жодного разу за свою кар'єру він не працював і під обстрілом. Досвід зйомок розгону протестів 9-12 серпня став для нього новим.

Першого дня протестів Грідін зробив один зі своїх найбільш відомих кадрів цього періоду – закривавлена дівчина, поранена світлошумовою гранатою, сидить на землі.

"Я знімав спочатку хлопця, якого несуть на руках. Я бачив, як біля нього стався вибух, його люди виносили до швидкої. А поруч надавали допомогу тій дівчині. Вона потім розповідала, що нічого не пам'ятала в той день. Зараз вона в Чехії, дві операції перенесла. Більше місяця одним вухом узагалі не чула нічого. Слух повернеться тільки частково... Ми з нею зараз іноді листуємося".

Другого дня протестів, 10 серпня, Грідін працював у районі метро "Пушкінська", де бійці спецпідрозділу "Алмаз" убили демонстранта Олександра Тарайковського.

"На "Пушкінській" я працював у компанії журналістів, серед яких була Наташа Лубневська. Нас обстрілювали: Наташу тоді поранили, Бурякіній (фотокореспонденту "TUT.by" – прим. К.А) кулею зрізало бейдж,

якийсь осколок в Сашу Васюковича потрапив. Трохи пізніше ми з ним вийшли зробити пару кадрів до шеренги силовиків, може, метрів 70 або 100 до них було. І один, не думаючи довго, почав стріляти. Добре, що не потрапив. Але стріляв саме в мене – за те, що я фотографував".

Грідін зізнається: тоді, під кулями, страшно чомусь не було.

"Уперше мені стало страшно, коли я йшов після жорстоких подій на "Пушкінській". Сталося так, що я забіг з протестувальниками у глухий кут і, коли почав виходити, мені назустріч пішли солдати. Хтось сказав: "Журналіста не чіпати". Я спочатку видихнув, але потім побачив, як вони ведуть датського фотографа. У підсумку вибирався один якимись стежками, через парк. І мені вперше моторошно. Тому що в таких випадках краще перебувати з кимось", – згадує він.

У серпні, незважаючи на ризик отримати кулю або осколок, йому працювалося комфортніше, ніж

декілька місяців по тому. У перші дні протестів силовики отримали карт-бланш на необмежене насильство – якщо вже тебе затримали, то могли жорстоко побити. Але централізованої команди "пресувати" саме журналістів усе-таки ще не було.

"Нібито заручників тримають"

Останнім часом Грідін працював фотокореспондентом білоруської служби "Радіо Свобода". Проте наприкінці серпня його і ще кількох журналістів РС без пояснення причин позбавило акредитації МЗС Білорусі. Після цього він став фотографувати як позаштатний кореспондент найбільшого білоруського порталу "TUT.by". Утім, і сам "TUT.by" влада позбавила статусу ЗМІ 1 жовтня. Усе це робиться з однією метою – вивести роботу незалежної преси поза межі правового поля.

Володимир вважає, що витоки безпрецедентного полювання на журналістів варто шукати

в липневій заяві керівництва МВС про те, що вуличні акції протесту нібито координуються через стріми "Радіо Свобода". Потім силовики і держпропаганда, що дублює їхні заяви, почали неприховано називати журналістів організаторами масових протестів і активно переслідувати.

"Не знаю, чи існують у силовиків "чорні списки" журналістів, яких потрібно затримувати. Але саджають переважно тих, що знімають. Найбільше влада боїться картинки. Чому саме картинки? Та ж силовики порушують закон, б'ють людей. Вони думають, що через журналістів їх можуть упізнати і згодом покарати".

За словами Володимира, затримання і арешти журналістів, по суті, перетворилися на конвеєр:

"Одних випускають – саджають інших. Неначе навмисне тримають заручників".

Усе це не може не позначитися на щоденній роботі.

Фото: Аліса Гончар/Белсат

"Я дуже хочу знімати. Та хочеться знайти момент, коли дійсно варто ризикувати. Адже можна піти і нічого не зняти – тебе відразу ж заберуть. Який сенс у цьому? Проте я, наприклад, шкодую, що мене на Орловці (мається на увазі атака силовиків 25 жовтня на Орловській вулиці в Мінську, де масовано застосовували світлошумові гранати – прим. К.А.) не було", – зізнається Грідін.

Катерина Андреева

“Зараз журналісти на мітингах у Білорусі повинні мати головну особливість – швидко бігати”

Історія Михайла Ільїна

Головний редактор "Єврорадіо" в Білорусі Павло Сverdлов декілька років тому приїздив в Україну в рамках освітнього туру. До нього я, українець, і звернувся в першу чергу з запитанням, яка зараз у них ситуація з безпекою журналістів? І ось що він розповів про роботу співробітників редакції.

Зауважу, розмова відбувалася у 20-х числах жовтня. Саме в цей час один співробітник "Єврорадіо" Артем Майоров отримав 15 днів арешту. У хлопця було посвідчення і редакційне завдання, була жилетка з написом "Преса", але його звинуватили в тому, що він не підкорився законній вимозі працівників органів внутрішніх справ (правоохоронець нібито вимагав покинути місце проведення акції, щоб не порушувати громадський порядок).

«У нас на "Єврорадіо" всі інші були затримані лише на декілька годин. Умовно кажучи, журналіст виходить у прямий ефір і через кілька хвилин

за ним приїжджають і в прямому ефірі пакують у машину. Це робиться, щоб зірвати роботу. Але раніше за кілька годин затриманого відпускали – коли захід закінчувався. Пізніше стали арештовувати», – каже Павло Сverdлов.

14 липня. Один з тих, кого затримали просто в прямому ефірі – Михайло Ільїн. Тисячі людей побачили це під час трансляції. Сталося це біля площі Перемоги. Михайло Ільїн та Артем Майоров висвітлювали тоді акцію протесту прихильників незареєстрованих кандидатами в президенти Віктора Бабаріки

та Валерія Цепкала. У той час, як розповідав уже Павло Сverdлов,

журналістів усе-таки відпускали відразу.

– Зупинився легендарний бусик, в якому їздять силовики, і звідти вистрибнули декілька чоловіків у цивільному. Вони затримали мене й Артема. І стрім закінчився на моєму крикові: «Ми журналісти!». Але це на їхні наміри не вплинуло. Пізніше з розмов ми зрозуміли, що то було цілеспрямоване затримання. Таке собі полювання на журналістів, які вели прямі ефіри. Хвилин десять ми покаталися в цьому бусику, потім нас перетягнули спочатку в один автозак, потім – в інший. Такі покотунчики тривали мінімум годину. Доки автозак по зав'язку не заповнився людьми.

У підсумку, доправили в Центральний РВВС міста Мінська, – розповідає

журналіст Європейського радіо Михайло Ільїн.

Окрім журналістів "Єврорадіо", того дня затримали і кореспондентів білоруської служби "Радіо Свобода", котрі теж вели стрім. Михайло Ільїн згадує, що завдяки стрімам журналістам вдавалося озвучувати в цілому об'ємну і правдиву картинку

політичної ситуації. А влада, вочевидь, не хотіла, щоб показували масовість протестів.

– Чесно кажучи, думаю, нам тоді пощастило. Посадили в окремий кабінет. Там ми побачили журналістів

"Радіо Свобода" Алєся Пілєцького з оператором. Їх, як виявилось пізніше, теж затримали. І там ми без телефонів перебували декілька годин. Загалом, у нас мають право затримувати на три години до з'ясування обставин. Таким чином нас ізолювали від людей, своїми

З міліції журналістів відпустили пізно ввечері без складання протоколів.

Сам журналіст не оскаржував затримання. Каже, ситуація в липні – то ще були квіточки, далі кількість інформаційних приводів почала стрімко зростати, тому він вирішив

Фото: Михайл Ільїн

діями силовики перешкодили нашій роботі. Коли ввечері акція вщухла, нас відпустили. Щодо тих подій 14 липня, знаю, було порушено декілька кримінальних справ стосовно молодих людей, котрі, начебто, чинили опір міліції при затриманні. Мене ж викликали до прокуратури тільки в якості свідка, хоча я був затриманий і не міг нічого бачити, – продовжує Ільїн.

не витратити часу даремно. До того ж, не вірив у результативність судової системи.

– У мене все одно були мінімальні шанси якось протистояти співробітникам правоохоронних органів, – каже Михайло.

Зараз робота Михайла зосереджена, в основному на соцмережах.

Це YouTube і Телеграм. Нагадаємо, «Європейське радіо для Білорусі» з головним офісом у Варшаві працює з 2006 року, поширюючи програми білоруською мовою на Білорусь на частотах FM, через супутник та в інтернеті. Тобто, по суті, це іноземне ЗМІ. У цьому заковика. Адже нещодавно в Білорусі всі іноземні ЗМІ змусили пройти акредитацію. Нову практично нікому не дали.

– Ми вже декілька тижнів працюємо без акредитації. Це означає те, що ми, а також, наприклад, "Радіо Свобода" – "Новини Білорусі", "Deutsche Welle" та інші, всі ми працюємо, порушуючи законодавство. Ми не можемо публікувати матеріал під своїм ім'ям. Адже це потягне адміністративну відповідальність за поширення інформації іноземним виданням без акредитації, тобто – штраф. Але найголовніше, що на мітингах ми де-юре і де-факто практично не можемо працювати. Незважаючи на те, що ми будемо одягнені в жилетку "Преса", для силовиків ми ніхто. Таким чином був затриманий мій колега Артем Майоров. Крім роботи у нас, він

співпрацював з газетою «Білорусы и рынок», мав їхнє посвідчення. Але все одно його затримали нібито за непокору співробітникам міліції. Так само затримали інших колег. Всі вони засуджені до 13-15 діб адміністративного арешту, – розповідає Михайло Ільїн.

Що робити? Працювати на свій страх і ризик.

– Кожна акція може закінчитися затриманням, причому грубим, з фізичними каліцтвами, нас можуть притягнути до відповідальності через наш правовий статус. Ще одна проблема відсутності акредитації – ми не можемо отримувати коментарів від будь-якого державного відомства. Раніше я міг зателефонувати прес-секретарю МВС Білорусі і взяти коментар, а тепер вона мені відмовить як представнику неакредитованого ЗМІ. Крім того, вона може нагадати мені про неприпустимість роботи в іноземному ЗМІ без акредитації. Тобто я знову можу бути притягнутим до відповідальності, – наголошує Михайло Ільїн.

Залишається поки що використовувати як джерело інформації лише людей, опитування на вулицях.

– Як іншу сторону використовуємо цитування офіційних осіб з відкритих джерел, повідомлення прес-служби МВС з телеграм-каналів. І, звичайно ж, не підписуємося власним ім'ям, – каже журналіст.

– Найбільш масові акції протесту відбуваються по неділях. Будете ходити висвітлювати їх?

– Не думаю, що варто йти на акції заради однієї світлини. Адже можна отримати 15 діб арешту, а це багато часу, який можна витратити з більшою користю. Ми просимо людей, читачів, слухачів ділитися світлинами, відео, іншим КОНТЕНТОМ.

І це для нас найбільш безпечно,

– наголошує Ільїн.

Цікаво, що липневим затриманням у прямому ефірі пригоди в Михайла не закінчуються.

– 23 вересня, коли з'явилася інформація про таємну інавгурацію Лукашенка, на акцію протесту, незважаючи на будній день, вийшли багато людей. І ми вели стрім. Я був людиною з мікрофоном, а мій колега Артем – оператором. Ми поїхали до станції метро "Пушкінська", де зняли епічне відео, яке згодом стало відомим. На запису видно, як людина тікає від ОМОНу і застрибує в таксі. Водій реагує блискавично: без зволікання тисне на газ, виїжджає на зустрічну смугу, потім – на газон, об'їжджає машини і тікає геть, забираючи протестувальника подалі від силовиків. У результаті силовики накинулися на нас, адже ми це знімали. У нас вимагали віддати телефони. Я пручався, адже то була

соцмережі, де у журналіста багато підписників.

«Білоруські силовики не люблять грати в Counter-Strike, тому що там заборонено стріляти в мирних громадян», – один зі свіжих записів, який набрав сотні лайків. Вочевидь, у ситуації, що склалася, творчій людині доводиться себе якимось тішити.

Нагадаємо, в Білорусі 9 серпня відбулися вибори президента, які з перших днів виборчої кампанії супроводжувалися масовими протестами проти Олександра Лукашенка.

Опозиція не згодна з оголошеними результатами (понад 80% за Лукашенка) і вважає, що перемогу здобула Тіхановська. Учасників протестів жорстко розганяли, б'ючи і застосовуючи світлошумові гранати, гумові кулі, сльозогінний газ і водомети. Силовики нападали не тільки на учасників протестів, а й на випадкових людей, затримували журналістів, забирали відзнятий матеріал.

моя робота. Та силовики погрожували мені електрошокером, заламували руки. В результаті один із них дістав мій телефон, зміг його розблокувати і поставив мене перед вибором, або я видаляю запис, або... Та в підсумку, використовуючи технічні можливості айфона, я зміг його повернути, – каже Михайло Ільїн.

Журналіст згадує, вони з колегою тоді ще були в жилетках «Преса», думаючи, що це від чогось рятує, тоді вони ще намагалися щось говорити і протестувати, поки їх просто не повалили на землю. Зрозуміло, що ніхто їм не представився. Єдине, що зіткнувшись з насильством, вони зіткнулися і з не дуже технічно обізнаними правоохоронцями, тому змогли вберегти запис.

– Зараз журналісти на мітингах в Білорусі повинні мати головну особливість – швидко бігати. Це головна навичка. А потім уже йде вміння брати інтерв'ю, – напівжартома каже Михайло.

До речі, почуття гумору допомагає йому активно вести Twitter та інші

“Роздягали догола, били коліном у живіт. Як Альону Дубовик катували в ізоляторі на Окрестіна”

Історія Альони Дубовик

"Нижче!" – кричить наглядачка – молода блондинка в масці, штовхаючи у спину затриману журналістку "Белсату" Альону Дубовик. Але в Альони не виходить нахилитися ще нижче вперед з руками за спиною, в позі «ластівка», і та сильно б'є її коліном у низ живота. Через день сцена повториться, наглядачка завдасть уже кілька ударів у те ж саме місце. Після ізолятора Альону шпиталізують з підозрою на розрив яєчника. Кримінальної справи за катування журналістки немає досі.

Альона Дубовик почала працювати на телеканалі "Белсат" у березні 2019 року, у вересні перейшла до відділу новин. Оскільки влада навідріз відмовляється видавати белсатівцям акредитації, робота кореспондентів "в полі" дуже часто закінчується судами.

Протокол зазвичай складають за статтею 22.9 КоАП – "незаконне виготовлення продукції ЗМІ".

В Альони таких уже чотири,

але це її не зупиняло. Коли почалися протести, журналістка їздила по країні, знімала сюжети і висвітлювала мітинги на підтримку Світлани Тихановської. Її неодноразово затримували, але тоді, до виборів, журналістів, як правило, відпускали з міліції за пару годин. Альона не могла собі й уявити, що дуже скоро буде стояти обличчям до стіни під крики і брутальну лайку тюремної охорони.

"Я багато чого не пам'ятаю з тих подій. Після Окрестіна в мене з'явилися провали в пам'яті. Секундні провали трапляються і зараз. Психотерапевт називає це реакцією на стрес", – попереджає перед інтерв'ю Альона.

"Суко, перестань знімати!"

Увечері 10 серпня вона вирушила на вулицю Кальварійську, в район магазину "Корона", де формувалася група протестувальників. Завданням було виходити в ефір студії "Белсату" телефоном, знімати мобільні відео і за можливості відправляти їх в редакцію з найближчих точок з вайфаєм.

"Біля Кальварійської я встигла зафільмувати, як військовий (імовірно, боєць спецпідрозділу "Альфа" – прим. К. А.) наставляє на жінку рушницю і кричить: "Ви хочете тут другу Україну?!" Вона відповідає: "Що ти коїш? Ти ж мені в сини годишся! А той: "Ти мені не мати!" Потім різко переводить рушницю на мене зі словами: "Суко, перестань знімати". У мене є це відео, але я його досі не переглядала", – згадує Альона. – Він був дуже агресивним, неадекватним, просто звір. Мені здається, він би без докорів сумління вистрілив".

Після 9-12 серпня ходили чутки, що під час розгону протестів силовики були "під чимось": нібито командири видавали бійцям стимулятори. Саме цим пояснювали надзвичайну жорстокість і тривалість тортур. Природно що ніяких підтверджень цим чуткам у нас немає. Також імовірно, що люди домислили історії про "силовиків на амфетаміні" – адже визнати факт, що хтось при здоровому глузді здатний до напівсмерті бити своїх співгромадян, та ще і з неприхованою насолодою, морально важко.

"Я зідзвонилася з Варшавою, розповіла цю історію, взяла коментар у жінки, в яку цілився боєць. Редактор сказав: "Альона, все, звалюй звідти". Я не розуміла, куди звалити. Вирішила піти просто вперед по одній з прилеглих вулиць. Там я зрозуміла, що мене

"ведуть": позаду йшов чоловік у масці і чорному спортивному одязі, буквально дихав мені в потилицю. Я різко розвернулася, зупинилася і подивилася просто на нього. Шпиг пройшов уперед, роблячи вигляд, що я йому нецікава, але потім зупинився.

А я тим часом забігла в двір і подзвонила в перший-ліпший під'їзд. Сказала "Здрастуйте, я журналістка, мене переслідують, пустіть в під'їзд". Але жінка запропонувала піднятися в квартиру. Там я відправила відео в редакцію".

Багато журналістів ніч з 10 на 11 серпня провели у незнайомих людей. Тікаючи від силовиків, люди десятками набивалися в квартири, довго лежали на підлозі з вимкненим світлом. За вікном гриміли вибухи світлошумових гранат. Відомо кілька випадків, коли стріляли і по вікнах будинків. Проте залишатися в укритті було безпечніше, ніж намагатися пробратися через місто в облозі.

Альоні ж у того вечора потрібно було неодмінно потрапити додому: її маленькі діти – трьох, п'яти і семи років – чекали маму. Вона знала, що десь неподалік працює ще одна знімальна група "Белсату". Але виявилось, що оператора цієї групи затримали. Його дружина Тетяна запропонувала Альоні відвезти її додому, а по дорозі заїхати в Центральне РУВС, де, як вона думала, перебуває чоловік. Альона погодилася допомогти знайти колегу.

Я глянула на телефон, було 23.21. Наступної секунди мене боляче схопили за передпліччя, вирвали з рук телефон і потягли до машини".

Спочатку Альону і Таню посадили на звичайну лавку в салоні автозака, а через пару кварталів пересадили в "склянку" у метр завширшки.

"Пам'ятаю, вони примовляли: "Ви повинні зрозуміти, що ми це робимо для вашого блага". Стіни в "склянці" були у крові. Я натягнула каптур, щоб не торкатися їх волоссям. Тані вдалося пронести телефон, і ми змогли повідомити, що нас затримали. Але куди нас везуть – ми не знали".

Голі чоловіки на колінах, підлога в крові

Альона не пам'ятає, як доїхала в автозаку до Окрестіна, як виводили на вулицю. Наступна картина, яка спливає в пам'яті журналістки,

"Близько РУВС стояли зо двадцять людей, жінки плакали. Родичам не давали жодної інформації. Правозахисники дали бланк заяви на зникнення людини, Таня тут же, на колінах, заповнила. І тут підкотив автозак. Я ще пам'ятаю першу думку: мабуть, привезли нову партію затриманих, треба відійти кудись. Але вони приїхали за нами. Забирати тих, хто шукав своїх близьких.

– кілька десятків жінок стоять у дворику для прогулянок обличчям до стінки. Усі вже без шнурків, ременів, прикрас.

"Там я вперше побачила свою наглядачку. Вона переписувала наші дані, розмовляла дуже грубо. Потім почався огляд, я була перша в черзі. Поки вона вела мене в кімнату для огляду, постійно штовхала в спину, змушувала дуже низько нахилитися на "ластівці", голову піднімати не можна було. Боковим зором я побачила чоловіків, які стояли на колінах. Я трохи підвела голову – і тоді вона вдарила мене в потилицю. "Не підводи-и-ти!". У кімнаті вона змусила мене повністю роздягтися і головою присідати. Потім, не давши одягнутися, виштовхала в коридор в одному бюстгальтері. Там я, нарешті, побачила, що відбувається.

Дуже багато абсолютно голих чоловіків стояли на колінах в принизливій позі, лобом в підлогу, руки за спиною. Стіни в бурих патьоках, на підлозі – краплі крові. До того моменту страху не було, але

тепер я подумала: здається, мова вже йде про загрозу життю і здоров'ю".

Альона якось натягла байку з каптуром. Силовик, що проходив повз, сприйняв її за чоловіка і штовхнув до стіни. Тоді прибігла наглядачка і потягла журналістку назад у дворик для прогулянок. Там Альона побачила, як сповзає по стіні Христина Витушко.

– Це дружина відомого лікаря, кандидата медичних наук, у неї цукровий діабет, допоможіть їй! – сказала Альона наглядачці.

– Дружини відомих лікарів, у яких діабет, вулицями вночі не вештаються...

"Так Христина і просиділа близько години навпочіпки тихенько. Потім я нічого не пам'ятаю".

Камера № 9 на другому поверсі, куди завели Альону і Таню, виявилася дуже тісною і задушливою. Розрахована на чотирьох осіб, вона насилу вміщала тридцять. Жінки, бабусі,

дівчата-студентки тіснилися на нарах, притулившись до пофарбованих в яскраво-жовтий колір стін. Альона залізла на верхні нари, ближче до вікна, звідки пробивався нічний вітерець, і просиділа там всю ніч.

Вранці 11 серпня всіх вивели з камери для "шмону". Ця стандартна тюремна процедура на Окрестіна позбавлена будь-якого сенсу. Жінок роздягали догола напередодні, і ніяких передач відтоді не було. Що намагалися виявити в камері наглядачі, перевертаючи все догори дригом?..

"За пару хвилин по одній заводять назад у камеру. Я, напевно, недостатньо низько нахилилася. Учорашня наглядачка спочатку вдарила мене між лопаток, я розігнулася від болю, і в цей момент вона вдарила лівим коліном у низ живота зі словами "Суко, нижче!" Я зайшла в камеру, сіла на лавку, і мені стало погано. Спочатку біль був гострим, потім ниючим. Важко було залізати на нари. Не могла нормально сходити в туалет..."

Судилище і побої

Судили затриманих просто в будівлі ІТТ. У кабінеті, куди вранці 13 серпня привели Альону, вже сиділи суддя і секретар.

У матеріалах Альониної справи стверджувалося, що вона була затримана 11 серпня біля універсаму "Рига", де викрикувала гасла. Це неможливо, адже її затримали пізно ввечері 10 серпня. Журналістка попросила долучити до матеріалів справи відеозаписи з камер спостереження біля Центрального РУВС (де насправді була затримана) – воно розташоване за декілька кілометрів від "Риги". Усе звинувачення будувалося на свідченнях трьох співробітників міліції, яких Альона раніше ніколи не бачила.

"Їх абсолютно не хвилювало, що я журналіст. Я обурилася, почала казати, що це не суд, а судилище. У відповідь суддя видалила мене з засідання "за неповагу". Мені наказали повертатися в камеру і чекати рішення суду.

Мене зустріла все та ж наглядачка. Здається, у неї якийсь фетиш – нахилити людину якомога нижче. Я не могла нахилитися. Тоді вона кілька разів ударила мене коліном в те ж місце в низу живота, праворуч. І додала: "Суко незговірлива, пішла в камеру". У мене був дуже важкий стан, шок від того, що таке можливе".

Години за три Альону завели в кабінет до зовсім іншої судді, яка була не в курсі справи, але бачила, що Альоні погано, і запропонувала присісти на стілець.

"Я подумала: та пішли ви, ще свої булочки мені пропонуєте. Печиво з водою принесли. Але я нічого не взяла і продовжувала стояти, не розуміючи, що відбувається. Урешті-решт, вони розібралися і повернули мене до першої судді. Та повідомила, що моя справа відправляється на доопрацювання. Тепер мене звинувачують в тому, що я вигукувала гасла біля Центрального РУВС і не корилася співробітникам міліції. Але будь-яких доказів, крім слів

невідомих силовиків в масках, не знайшлося. Наприкінці засідання вона оголосила рішення: справа повторно відправляється на доопрацювання".

Журналістці дали підписати папір про те, що вона "попереджена і кається", поставили камеру, щоб записати "каяття" на відео. Але в папері Альона написала зворотнє: з обвинуваченням не згодна. Ще години три вона намагалася знайти свої речі, відібрані під час затримання, – два телефони, сумку, прикраси.

"Мені говорили: "Ваших речей ніде немає, йдіть додому, ми їх на наступному тижні знайдемо, тоді і приходьте". От вони здивувалися, що я не біжу до воріт, а ще права качаю. У підсумку речі я забрала тільки за два тижні".

"Я її по очах запам'ятала"

Ніч з 13 на 14 серпня Альона провела вже вдома, намагаючись не звертати увагу на біль у животі.

"Я не казала чоловікові про живіт. Що тут такого? Особливо як дізналася, що людей товкли до посиніння, думала: у мене навіть крові немає, подумаєш... А вранці пішла на кухню і раптово відчула себе дуже погано, почала непритомніти. Чоловік підхопив і відразу повіз у поліклініку. Там, як тільки почули, що була на Окрестіна, моментально викликали завідувачку. Дуже ніжно поводитися, ласкаво так... Усі аналізи взяли, зробили УЗД і виявили в правому яєчнику – куди біла наглядачка – якусь рідину. Підозра була на розрив яєчника. Швидко викликали просто в поліклініку. Після огляду гінеколога розрив не підтвердився. Мене поклали в лікарню з діагнозом "забій сечового міхура, забій черевної порожнини і синці в надлобковій ділянці".

Просто в палату до Альони приїхали правозахисники, щоб допомогти скласти заяву на наглядачку, яка її біла, і передати в Слідчий комітет. Альона каже, що опитала понад двадцять жінок, які стикалися з нею,

Фото Альона Дубовик

і всі вони свідчили: так, їх вона теж біла. Одну жінку похилого віку штовхнула настільки сильно, що та простяглася на бетонній підлозі. Невдовзі Альона роздобула світлину цієї співробітниці.

"Моя адвокатка питала, чому слідчі не витребують відео з коридору ізолятора? Слідчий відповідав: "Може, ці записи вже на дні річки". Мені ставили запитання: чи готова я до очної ставки, чи впізнаю наглядачку серед п'яти схожих жінок? А якщо та змінила зачіску і колір волосся? Звичайно, я ж її по очах запам'ятала – злі, напідпитку, чорні, ніби вона роками не змивала туш або зробила невдалий татуаж".

"Не збираюся з цим зав'язувати"

Альона довго ні з ким не обговорювала подію. З чоловіком бесіди були короткими: "Били?" Так, били. А як, хто, куди – повертатися до цього не хотілося. Лише наприкінці серпня журналістка знайшла в собі сили відверто поговорити з чоловіком. Мама досі не знає деталей.

На пару тижнів Альона їздила в Латвію на реабілітацію. Потім знову повернулася до роботи.

"Сказати, що я боюся, я не можу. Продовжувати далі працювати потрібно. Тут ще грає роль така

штука, як на зло. Тебе б'ють, а ти такий, мовляв, не так уже й сильно ви мене побили, сили ще є.

Я вважаю, що наші ефіри несуть цінність. Сьогодні, коли більшість журналістів не виходить працювати в кадрі, не наважується на "польові" репортажі через надзвичайно високий рівень репресій, "Белсат" особливо потрібний аудиторії.

Мені пропонували писати статті з дому, але я не готова. Люблю всі ці роз'їзди, тележурналістику. Мені подобається робити новини! Я точно не збираюся з цим зав'язувати. Поки що".

Катерина Андрєєва

Фото: Ірина Ареховська, Belsat.eu

“Правоохоронці поранили журналістку гумовою кулею”

Історія Наталії Лубневської

Журналістка «Нашої Ніви» Наталія Лубневська була поранена гумовою кулею під час протестів у Мінську 10 серпня. Вона виконувала свою роботу – висвітлювала акцію. Як видно на відеозапису, що потрапив у розпорядження «Нашої Ніви», правоохоронець навмисне вистрілив у Лубневську.

Дівчина провела в лікарні 38 днів, а тепер виданню, в якому вона працює, загрожує штраф від органів влади за її поранення.

Загалом Наталя Лубневська в журналістиці п'ять років. Цікавилася переважно соціальними темами. Згадує, що до активних політичних подій в Білорусі писала про права жінок, моду і економіку. Дівчина товариська, комунікабельна, охоче розповідає про ситуацію в країні. На задньому фоні чую гавкіт собаки. Пізніше прочитаю в білоруських ЗМІ, що саме за своїм домашнім вихованцем найбільше сумувала журналістка під час перебування в лікарні.

Цього літа, коли головною темою в країні стали майбутні вибори і все, що з ними пов'язано, новини про них перестали бути просто політикою, а стали чимось більшим. Звісно, і Наталя не змогла обминути політику.

– Це було тим, що цікавить кожного. Адаже всі історії так чи інакше

пов'язувалися з протестами. Тому я не могла залишити поза увагою ці акції громадян. Так що працювати під час протестів мене ніхто не примушував, самій було цікаво. Я хотіла своїми очима побачити, що відбувається, розібратися в цьому. Я включилася у висвітлення цих процесів.

Те, що сталося 10 серпня, Наталії запам'ятається надовго.

– Не думаю, що мене могли переплутати з протестувальниками, – згадує журналістка.
– У момент, коли все це сталося, я, як більшість моїх колег, була позначена журналістом: на мені була синя жилетка з написом «Преса», був бейджик. Знову ж таки, ми всі стояли групою збоку – нас складно було переплутати з перехожими або з мітингувальниками. Ми нічого не кричали, не було діалогу чи сварки. Але все сталося блискавично.

Так само нічого не кричав конкретно до мене правоохоронець. Просто взяв і вистрілив. У мене в голові це не вкладається, але я думаю, що це

було зроблено навмисно. Оскільки в наступні дні стало помітно, що на журналістів незалежних ЗМІ розпочалося полювання.

Відео з пораненням Наталії Лубневської облетіло інтернет.

Видання "Наша Ніва" опублікувало відео, на якому видно, як в Лубневську з близької відстані вистрелив співробітник силових структур (за даними видання, це міг бути боєць спецназу МВС «Алмаз»; за іншими даними – спецназу КДБ «Альфа»). Редакція вважає, що силовик прицільно стріляв по у журналістку – хоча вона була одягнена в синю жилетку з написом «Преса».

Спершу дівчина ще змогла сама відбігти вбік від місця подій, відчувши, що в нозі дуже пече. Відразу після того, що сталося, перехожі відвезли її в лікарню.

– Офіційно це записано як вогнестріл, оскільки куля вилітала з допомогою пороху. І неважливо вже гумова вона чи бойова. У лікарні я була 38 днів. Потім перебувала кілька тижнів на лікарняному, була під наглядом у поліклініці. Зараз я повертаюся до звичного робочого ритму. Рана вже затяглася, та мені ще якийсь час

потрібна реабілітація, щоб розробити коліно і повернути ногу до того стану, в якому вона була раніше. Адаже хоч кістку і не зачепило, куля пройшла поруч. І в лікарні мені не можна було турбувати ногу, згинати її. Бо кілька тижнів я була в гіпсі, ногу зафіксували прямо. А після тривалого перебування кінцівки в такому стані, що її треба розробляти. Це своєрідний і не дуже приємний процес, – каже журналістка.

Тепер вона вже ходить, але, як кажуть на професійному сленгу, «в полі» не працює. Адаже вона ще не настільки відновилася, щоб швидко ходити або й бігати під час протестів. Тому журналістка більше працює за комп'ютером, з телефоном.

– Беру інтерв'ю, працюю на телефоні, адже крім недільних, є багато інших подій, або ж відгомонів протестів. Є затримання, тому роботи вистачає, доводиться постійно брати коментарі, – пояснює Наталя Лубневська.

Після того що сталося, в самої журналістки брали інтерв'ю багато колег.

У розділі «Леді» на сайті tut.by читаємо вересневий нарис, де автор сконцентрувалася на переживаннях Наталії. Дівчина згадує про ставлення близьких і рідних до її поранення, розповідає про лікування, про те, як за нею доглядав медперсонал, про допомогу з боку волонтерів, також про депутатів.

– Відразу після операції медперсонал сказав, що прийшли депутати і хочуть поспілкуватися. Я була після наркозу, млява і не хотіла ні з ким спілкуватися – навіть з депутатами. Але вони все ж прийшли, сказали, що готові допомогти. У якийсь момент мене прорвало, і я сказала, що допомога нам потрібна проста: щоб вони зробили гучну заяву про те, що побачили. Відповіли, що вони все розуміють, але люди маленькі і рішення приймаються не ними.

Також до Наталі приходили слідчі – спочатку черговий, а потім з Фрунзенського районного відділу Слідчого комітету.

– Я написала заяву, але справу ще не порушено. Останнє сповіщення, яке мені прийшло, було про те, що перевірка продовжена на місяць – до 21-го вересня. Хоча відео з моментом пострілу і контакти свідків ми надали заздалегідь. Ну, в мене немає юридичної освіти і, можливо, я просто не розумію нюансів чужої роботи ... – цитують колегу білоруські видання.

Лубневська вдруге подала заяву до Слідчого комітету, зажадавши таки порушити кримінальну справу за фактом нанесення їй тілесних ушкоджень. Слідчі двічі приходили її опитувати, але кримінальну справу досі не порушили.

Журналістка отримала повідомлення про те, що термін перевірки її заяви подовжений уже до середини листопада.

21 вересня головний редактор «Нашої Ніви» Єгор Мартинович розповів, що виданню загрожує штраф через ситуацію з пораненням Лубневської.

«Така ситуація – з пораненням журналіста – для нас перша і, сподіваємося, остання. Зрозуміло, алгоритмів дій в таких виняткових ситуаціях у нас немає. Оскільки випадок Наталії можна трактувати як травму на виробництві, бухгалтерія зв'язалася з працівниками «Белгосстраху» (державна страхова організація), щоб з'ясувати, які документи потрібно їм надати. Фахівці склали відповідний список, але попередили, що в будь-якому разі за підсумками розгляду «Наша Ніва» повинна отримати штраф від

державних органів – бо вчасно не сповістила про подію і не провела власне розслідування », – написав Мартинович у «Фейсбучі».

– Видання отримало повідомлення з департаменту з охорони праці. Виявляється, ми несвоєчасно оформили папери на моє поранення, «не запобігли» ситуації... Питання вирішується юридично. До речі, відео ми надали слідчому ще до публікації в інтернеті. Але ні тоді, ні пізніше ситуацію це не змінило. Хоча через будь-яку кримінальну травму після повідомлення з лікарні буквально наступного дня заводять справу, проводять розслідування. Якби на моєму місці був алкоголік, який побився з товаришем по чарці, кримінальну справу завели б уже за декілька днів, – пояснює Наталя.

Журналістка згадує, що для рідних ситуація, яка склалася, теж стала шокною. Адже коли людина їде в зону бойових дій, то можна побоюватися чогось, але вона йшла на мітинг і не очікувала, що в неї стрілятимуть.

Фото Надії Бужан, «Наша Ніва»

– Близькі тепер дуже за мене переживають, пропонують піти у відпустку. Але я розумію, що діяла в правовому полі.

Зараз теж працюю відповідно до нормам і принципів журналістики. Ми спілкуємося з колегами, і вони дещо спантеличені. Адже зараз жилет з написом «Преса» не захищає, а навпаки заохочує до полювання на тебе, – каже Наталія Лубневська.

– Чи не думали ви тепер змінити роботу?

– Ні, мені завжди подобалася моя робота. А тепер я ще більше розумію,

наскільки важливо те, що ми робимо. Якщо влада так боїться того, що ми знімемо, напишемо, виходить – це дійсно має силу.

Наша розмова була записана в кінці жовтня, але до 25 числа, до дати, на яку Світлана Тіхановська оголошувала загальнонаціональний страйк.

– Я не знаю, що буде після 25 жовтня. Але я так розумію, що протести зосередяться більше в економічній площині. Що можу сказати я? Ми будемо і далі висвітлювати події, намагатися давати можливість висловитися одній і іншій стороні, – каже Наталія Лубневська.

Проблема лише в тому, що, як пояснює журналістка, прихильники влади часто не хочуть висловлюватися в незалежних ЗМІ. Адже це чиновники, правоохоронці, тобто люди системи. Тож навіть коли від ЗМІ надходить запит щось прокоментувати, відповідь приходить далеко не завжди...

Назарій Вівчарик

“Карцер для початківців. Як стажування Олени Довнар на "Белсаті" закінчилося місяцем арешту”

Історія Олени Довнар

Олені Довнар усього 23 роки, в журналістику прийшла у вересні 2020-го – на хвилі історичних подій у Білорусі. Та саме вона отримала найбільший термін серед усіх ув'язнених колег. Місяць за ґратами, декілька етапів, п'ять днів у карцері з температурою. Її змушували обмовляти себе, підписувати сфальсифіковані протоколи, каятися на камеру. Але Олена витримала удар. І – остаточно визначилася з професією.

"Я вчилася на журфаку, обрала фах "міжнародна журналістика" Усе ж після закінчення університету пішла в комерцію, працювала в офісі. Коли розпочалися всі ці події, постала перед вибором: іти учасницею або висвітлювати їх як журналіст. Спочатку вирішила бути просто учасницею, але на початку вересня рішення змінила", – говорить дівчина.

Ще 9 серпня, у ніч після виборів, вона ховала в себе на квартирі від

обстрілу світлошумовими гранатами знімальну групу "Белсата".

Розговорилися, з'ясувалося, що Олена за освітою журналіст і дуже любить фотографувати. Розмова забулася, й Олена повернулася до звичних справ, але потім все-таки не витримала. "Я прагнула піти документувати події, знімати для себе, я розуміла, що зараз пишеться історія, і це не можна пропустити".

У підсумку редакція "Белсата" взяла Довнар на двотижневе стажування журналістом і фотографом.

Вона працювала на численних судах над затриманими, висвітлювала жіночі акції по суботах і недільні марші в Мінську.

Розплата за світлину

суботу, 26 вересня, Олена пішла знімати черговий жіночий марш у центрі міста. Жінки спочатку стояли маленькими групками, до них під'їжджали буси без номерів і вихоплювали їх по одній. Незважаючи на точкові затримання, вони таки сформували колону і рушили по проспекту Незалежності. Олена намагалася триматися поруч з іншими журналістами. Жилетку з написом "Преса" довелося залишити вдома: останнім часом

вона, ніби жива мішень, навпаки привертає увагу силовиків.

"На проспекті почалося жорстке зачищення. Хтось із дівчат побіг дворами, за ними помчав ОМОН. Я побачила, як на траві сидить жінка похилого віку і кричить: "Відпустіть мою доньку!" Зняла це на відео і побігла в кафе, щоб відправити його в редакцію. За якийсь час побачила, що омонівці вже спокійно розмовляють з жінками, які залишилися на вулиці, й начебто нікого не чіпають. Тоді я вийшла з камерою. Хотіла ще одним кадром показати, що нормальний діалог можливий", – згадує Олена.

Вона встигла зробити пару кадрів, опустити камеру, і наступної миті перед нею з'явилися омонівці й під руки завели до буса.

"Там уже сиділи затримані дівчата. Силовики запитали, хто тут журналіст. Я сказала, що я. Тоді мене перевели до припаркованого поруч буса, в якому були затримані журналістки "TUT.by", "Єврорадіо", "Нашої Ниви". Усіх повезли в Жовтневе РУВС".

Зазвичай затриманих відвозять у РУВС того району, де відбулося саме затримання. Територіально Олені "належало" Радянське, але групу журналісток завезли в Жовтневе не просто так. Річ у тім, що приблизно

висять портрети всіх начальників з 20-х років по сьогодні – особливо впадають у вічі усміхнені обличчя червоних комісарів на світло-блакитному тлі.

"Ніхто з людей у цивільному не називав

з кінця серпня журналістів найчастіше доставляють саме туди. Імовірно, влада призначила його таким, що наглядає за пресою.

Утримують журналістів в актовій залі – прохолодному напівпідвальному приміщенні, де у мирний час відбуваються збори особового складу. Над рядами стільців підноситься стіл- "президія", у кутку залу стоять залізні обладунки – дивний подарунок когось із колишніх начальників РУВС. На стінах

своїх прізвищ. Нам дозволили пити воду й ходити в туалет. Речі поки не відбирали. Потім усіх журналістів з посвідченнями відпустили, а мені принесли протокол за "участь у несанкціонованій акції". Я намагалася пояснити, що не брала участі, а тільки фотографувала, та їм було все одно. Слухали, кивали і розводили руками, мовляв, нічого зробити не можемо, протокол уже складений, на суді все розповіси, а зараз підписуй", – згадує Олена.

"О, комах привезли!"

На службовій машині Олену відвезли на Окрестіна. Молодий конвойний дозволив їй подзвонити мамі. Та запитала, не чи б'ють, Олена заспокоїла – ні, не б'ють.

У двомісній камері вона виявилася одна, але ближче до

вечора почали привозити нових затриманих на марші. Першого вечора дівчат не погодували, але Олена й так не збиралася нічого їсти з принципу – як мінімум до суду. Уночі виспатися не вдалося – світло було таким же яскравим, як удень. До вечора наступного дня Олені принесли передачу з дому.

"Увесь понеділок я чекала суду, але його все не було. Коли мою співкамерницю повели на суд, мені наказали скручувати матрац – нібито

його забирають на санітарну обробку. Я ще здивувалася: наглядач тільки до мене підійшов з цим повідомленням, інші камери не здавали матраци.

Хвилин за п'ять до мене в камеру увійшла неохайна жінка, на вигляд безхатько. Вона розповіла, що їх спеціально збирають по всьому місту перед маршами, щоб закидати в камери до "політичних". На неї навіть протоколу не складали – просто схопили з товаришами по чарці".

Того дня чергові особливо грубо поводитися із затриманими. "О, комах привезли",

– говорили вони про дівчат. Чоловіків частіше називали "тваринами".

"Ніч була жахливою. Жінка-безхатько внизу неспокійно переверталася, кашляла, попереджала, що в неї багато хвороб. Ми з дівчиною-співкамерницею, якій уже дали 9 діб, спали на дерев'яному піддоні вдвох на верхніх нарах. Пам'ятаю, я постійно провалювалася у проміжок між нарами і стіною", – згадує Олена.

Уранці її повели на суд – просто в ізоляторі, в сусідньому корпусі. Засідання проходило по скайпу.

Перед його початком міліціонер привіз протокол, в якому їй додали ще одну статтю – за непокору співробітникам міліції.

"Прочитати цей протокол мені не дозволили. Сказали, про все дізнаєшся на суді. Я й подумати не могла, що мені пройти щось за РУВС. Ми там спокійно, чемно спілкувалися. А в протоколі було написано, що я "на неодноразові вимоги прослідувати в кімнату для розгляду з затриманими відмовлялася це зробити, розмахувала руками, опиралася, сідала на підлогу". Нічого такого не було!"

За першим протоколом Олені дали 50 базових величин штрафу, і вона вже видихнула – арешту не буде. Але за другим їй дали відразу аж 15 діб – максимальний термін. Свідки-омонівці давали показання з затемненої кімнати. Одного Олена, здається, впізнала...

Тюремний гумор "політичних" – у міру цинічний – часто допомагає

людям не зневірюватися.
Довідавшись про рішення суду,
співкамерниця дала Олені прізвисько
"П'ятнадцять плюс п'ятдесят".

"Квартал 95" у барановицькій в'язниці

У четвер вранці двері камери
відчинилися: "Довнар,
з речами на вихід!" У дворику
її завантажили в автозак із
двомісними "склянками". Куди
переводять – не повідомили,
самі все побачите. Попередили,
що при спробі втечі будуть
застосовувати зброю. У проході
сидів собака. "Мені 11 діб
досидіти, яка втеча?" – сміється
Олена.

Тільки після переїзду, коли її
з десятками жінок, розмістили
в камеру-розподільник,
журналістка довідалася, що
перебуває в Барановичах,
у СІЗО. Раніше тих, хто не
уміщався на Окрестіна в Мінську,
відвозили в жодинську в'язницю.
Барановичі були новою.

"Персонал розглядав нас
з цікавістю. Напевно, думали,
що до них привезуть якихось
наркоманів обколених, а тут
гарні дівчата, поводяться
пристойно. Нас перевели
у старе крило будинку, в якому
колись була царська в'язниця.
У камері на 19 людей нас було
17. Високі стелі, триярусні
нари, вогкість і напівтемрява...
А от харчування там виявилось
нормальним. На вечерю ми
із задоволенням з'їли смачну
запіканку".

Кожен ранок у Барановичах
починався з приголомшливо
голосного державного гімну
– замість побудки. Наглядачі
самі зізнавалися, що включають
його суто для нас. Олена
намагалася читати книгу –
"Втеча від свободи" Еріха
Фромма, але зосередитися
в голосній камері не виходило.
Майже два десятки жінок у віці
від 18 до 56 років сміялися,
плакали, ділилися історіями
з життя.

"У нас була камера №95, так ми назвали себе
"Квартал 95". Загалом, усе скидалося на атмосферу
дитячого літнього табору тільки темно, сирі
і на вікнах ґрати. У нас усе було загальне. Ми
постійно вигадували собі нові розваги. Одна жінка
– професійна альпіністка – навчала нас різним
корисним вправам, як правильно дихати; займалися
гімнастикою.

Охорона навіть дозволила нам
ґрати в настільні ігри, які комусь
принесли в передачі. Одного
разу під час огляду камери

наглядач наштовхнувся на коробку
від гри з написом "Вибухові
кошенята". Слово "вибухові" його
збентежило".

За пару днів Олену викликали
з камери в окрему кімнатку, де
невідомий співробітник міліції почав
цікавитися, як скоро вона сплатить
свій штраф – 50 базових. Сума
значна, понад 500 доларів. Вона
відповіла, що заплатить, коли буде
можливість.

"Він каже: "Ну тоді добре, йди
у камеру, вийдеш 11 числа". Камера
вже відчинилася, як раптом услід

пролунало: "І ще, на вихід з речами!"
Як так? Спочатку вивели на вулицю
через головний вхід, але начальство
стало кричати, що мене потрібно
вивести через інший вихід, і ми пішли
якимись підвалами у внутрішній двір.
(У той день приїздила перевірка
з Мінська)".

Олену перевезли з СІЗО
в Барановицький ІТТ, а на вихідних
етапували назад у Мінськ.

"Тієї ночі я вперше заплакала"

"Надвечір привозять на Окрестіна. Запрошують у маленьку кімнатку без вікон, де на підлозі лежала якась білизна. Там сиділи вже знайомі мільйонери з Жовтневого РУВС..."

справи й винесла рішення: 15 діб.

"Я ставила собі запитання, чому саме я? Але шукати тут логіку безглуздо", – говорить журналістка.

У вівторок зі звичайної камери дівчину перевели в карцер.

Фото: ТК / Belsat.eu

з новим протоколом у руках. У моєму телефоні вони знайшли світлину в Інстаграмі – з маршу 6 вересня. "Якщо не хочеш ще протоколів, визнай провину. Погодишся – обіцяю, що тобі не дадуть 15 діб", – сказав один з них. Безглуздо було заперечувати".

Цього разу суд був узагалі без свідків. Суддя просто зачитала матеріали

"У моїй уяві карцер – це якщо ти дуже завинив. Але я поводитися спокійно, ні з ким не сперечалася. За що? Нібито співала пісні, погано прибиралася... Це неправда. Я зрозуміла, що прийшов наказ".

Карцер розташовувався на другому поверсі ізолятора. На підлозі плитка, гарячої води нема, холодна тече з іржавого краника, як на вулиці.

Раніше тут була раковина, але її скрутили. "Мешканці" карцеру пристосували замість неї відро для сміття. Від туалету несе смородом. А замість нар – вузька дерев'яна полиця, яку о 6-й ранку піднімають. (Ні матраца, ні покривала в тебе немає). До відбою можна тільки стояти або сидіти на стільчику сантиметрів двадцять завширшки. "Скрізь були написи "Народна громада", "Молодий фронт", імена колишніх політ'язнів. Під вікном хтось видряпав маленький хрест.. У ту ніч я вперше заплакала від образи. Те, що ти там перебуваєш один, – найважче. Я готова була спати на підлозі, але в загальній камері. Самотність нестерпна".

Після відбою Олену з карцеру вивели в кабінет, де вмовляли, щоб вона "покаялася у вчиненому" на камеру. Повісили мікрофон-петличку, запитали: "Що ти можеш порадити людям, які виходять на вулицю?" Олена відповіла, що кожен повинен робити те, що вважає за потрібне. Нічого не добившись від заарештованої журналістки,

її повернули в холодний карцер. Невдовзі в Олені піднялася температура за 38. Їй просовували в годівницю парацетамол. Тіло почало свербіти. Фельдшер порекомендувала заспокоїтися, "це ж усе через стрес".

У карцері Олена перебувала п'ять днів.

За весь термін (за другі 15 діб) арешту на прогулянку її вивели тричі, помитися – жодного разу, говорили, що тебе ніхто одну не поведе. За три тижні у волоссі завелися воші, а тіло вкрилося висипом, мікроранками і шаром бруду.

"Коли виходила з камери, не хотілося взагалі ні про що думати. Мені весь час здавалося, що ведуть ще один протокол підписувати. Коли побачила, скільки людей прийшло зустрічати, розплакалася".

Мама Олені не отримала жодного з шести відправлених листів – адміністрація ізолятора повністю блокувала переписку журналістці.

"Дотепер не можу усвідомити, що це була реальність. Нагадує кошмар, від якого не до кінця прокинулася. Сидячи у в'язниці, думала, що заради рідних я більше ніколи й нікуди не піду, усе скінчено. Але під час звільнення, коли побачила, скільки підтримки і слів подяки було на мою адресу, зрозуміла, що не можу здатися.

Свобода додала нових сил, з'явилася мотивація робити більше. І, звичайно ж, я буду продовжувати працювати. І точно знаю, що принесу країні й людям користь, працюючи журналістом".

Так закінчилося стажування Олени Довнар і почалася кар'єра в білоруській журналістиці.

Катерина Андреева

“Я потрапив до камери тортур”

Історія Сергія Герасимовича

10 серпня в Мінську був затриманий журналіст команди «Белсат» і член БАЖ Сергій Герасимович. Журналіст також є фрілансером і співпрацює з іншими ЗМІ.

Якщо коротко про те, що сталося з нашим колегою після, то це були побиття і катування. Так, останнє слово особливо лякає. Про своє перебування у відомому ізоляторі по вул. Окрестіна Сергій розповідає такі речі, які просто в голові не вкладаються. Сам журналіст після виходу на волю змушений був пройти реабілітацію як фізичну, так і психологічну.

Його історія потрапила однією з перших у звіт правозахисного центру «Весна». Журналіст також

розповів її багатьом іноземним організаціям і ЗМІ. Слухати його мені, колезі з України, якому довелося бачити київський Майдан 2013-2014 років, дуже важко. За збігом обставин з Сергієм не відразу розібралися хто він: активіст чи журналіст? Людина, по суті, прямувала висвітлювати мирну акцію протесту проти фальсифікації результатів президентських виборів. Він ішов виконувати свої професійні обов'язки. Це, мабуть, найжорстокіша історія з тих, про які я пишу в цій збірці.

Журналіста затримали співробітники ОМОНу в центрі Мінська – біля готелю

«Ювілейний» пізно ввечері. При затриманні сильно побили.

– Ми йшли з колегами-журналістами і розмовляли, автомобілі на проспекті почали сигналізувати, я підняв руку. І тут омонівці закричали: «Іди сюди!» Я підійшов, і почався жах – мене закинули в «автозак», змусили лягти «мордою в підлогу!» і відразу – киями. Мені з усіх затриманих не пощастило, напевно, найбільше, тому що коли проїхали метрів з 30, мене перекинули в «бусик», де також сиділи співробітники ОМОНу, і вони теж змусили лежати «мордою в підлогу». Там знову «обробили», а коли доїхали до Неміги, мене перекинули в автозак і там мене заново «обробили» кийками, – згадує Сергій Герасимович.

Згодом він був доставлений в ізолятор на вул. Окрестіна, де провів три доби, після чого його відпустили «у зв'язку із закінченням терміну адміністративного затримання». Весь цей час його регулярно піддавали побиттю і тримали в нелюдських умовах.

Під час того, як затриманого журналіста перекидали з бусика в бусик, він втратив своє посвідчення. В ізоляторі на вул. Окрестіна

затриманих пропустили через коридор «слави», коли всіх, хто проходив біля силовиків, били кийками. Уже вкотре ...

– Пізніше, поставивши мене на коліна біля стіни і змусивши головою впертися в підлогу, невідомі мені люди проводили зі мною бесіду, запитували, куди я йшов й іншу нісенітницю. Допит тривав близько години. Тоді змусили піднятися і бігти, зігнувшись, «мордою в підлогу», по коридору. Знову нас

вишикували вздовж стіни і наказали знімати труси, тобто роздягли догола, змушували присідати і при цьому били по м'яких тканинах. А поруч стояла лікарка і на все це дивилася. Вона вважала, що це потішно.

Після процедури «оформлення» мене відправили в камеру №7. Там я був не один, в шестимісній камері зі мною сиділо ще 21 осіб, – згадує Сергій.

– До речі, зі мною сиділи різні люди: звичайні демонстранти, лікарі, був також Владислав Соколовський – діджей, що увімкнув пісню Цоя «Перемен» у Київському сквері, за що і був засуджений на 10 діб. Влада перевели до нас з карцеру, де він просидів п'ять днів практично в одних трусах. Там, крім прикрученого до підлоги стільця, дірки в підлозі для справляння природних потреб і дерев'яних нар, які відкидаються на ніч, нічого не було. Нари відкидали не кожну ніч, частіше доводилося спати сидячи. Каже, що на підлогу розливали хлорку, щоб вона виїдала очі. Так ось, побачивши нас, він радів, що бачить хоч якихось людей.

– Пригадується яскравий, жахливий момент, коли в коридор вивели жінку, і я крізь щілину в «годівниці» (так називається металеве віконце на дверях, яким подають їжу. Воно нещільно закривається і крізь нього проглядається коридор) спостерігав за тим, що відбувається. Таким чином ми бачили і чули, як співробітники МВС знімали її на камеру і кричали з матюками, чого, мовляв, вона вийшла на мітинг з плакатом «Ні фашизму!», і чи знає вона взагалі, що таке фашизм? Жінка відповіла переляканим голосом, що знає, тому що у неї батько воював, і те, що він, представник правоохоронних органів, робить і є фашизм. Тобто ми в камері вже розуміли, що це не молода дівчинка, якщо її батько воював. А співробітник органів починає її бити і кричати, що те, чим він займається, це не фашизм, а садизм. Дослівно: «Те, що я роблю, це садизм, а не фашизм, тварюко!». Після чого буквально ногами запхав її в камеру, а жінка встигла крикнути, що оголошує голодування. Як все це усвідомити, я просто не знаю і не розумію. Як і те, чому в перші дні після виборів

до мітингувальників, зокрема і до журналістів, ставилися так жорстоко, – говорить Сергій Герасимович.

Президентські вибори в Білорусі відбувалися 9 серпня 2020 року. Початок виборчої кампанії в країні ознаменувався затриманнями і арештами опозиційних кандидатів і їхніх прихильників. На момент написання нарису (кінець жовтня) у Білорусі вже третій місяць тривали масові акції протесту і страйки проти фальсифікації підсумків президентських виборів. Згідно з офіційними даними, перемогу з результатом понад 80 відсотків голосів здобув Олександр Лукашенко, який править у Білорусі з 1994 року. Проте опозиція не визнає підсумки виборів, звинувачує владу у фальсифікації результатів і домагається відставки Лукашенка, звільнення політв'язнів і проведення нових виборів. Особливо багатолюдні масові маніфестації відбуваються по неділях. У них беруть участь десятки тисяч громадян.

– Я журналіст, займаюся в основному розслідуваннями. Разом з колегою Стасом Івашкевичем ми готували передачу про фальсифікації на виборах. Коли все починалося, ми і уявити собі не могли, що це буде мати такий ось жорстокий вигляд. Думали, що люди покричуть, міліція вийде, щоб забезпечити правопорядок, ну хіба що поганяє трохи особливо гарячих, і все. Хто знав, що почнуть стріляти (раніше ми писали про журналістку Наталію Лубневську, якій силовики цілеспрямовано вистрелили в ногу – Авт.), вбивати? Адже в ЗМІ була навіть інформація про випадки, коли активістів знаходили повішаними. Тобто серед демонстрантів є загиблі, – говорить Сергій Герасимович.

Між іншим, інтерв'ю у Влада після виходу з ізолятора візьме представник газети «Наша Ніва», після чого до редактора газети прийдуть з обшуком правоохоронці, а його самого будуть звинувачувати за статтею про наклеп (читайте історію з Єгором Мартиновичем, – Авт.).

– Загалом, багато хлопців зі мною сиділи. В останню добу мого перебування на Окрестіна нас було 40 осіб у камері на 20 кв. метрів. Слава богу, у нас була раковина і кран з водою. Кілька разів приносили хліб. Раз принесли кашу, зварену на воді. Вона була якась синя, я не зміг її їсти. Згодом, за три доби, мене відпустили після закінчення терміну адміністративного арешту, – розповідає журналіст.

Звичайно, після перебування в ізоляторі Сергій зробив фото побоїв, а також звернувся за допомогою. Цікаво, що одним з його психологів була людина, котра працювала лікарем-волонтером на

сході України, надавала психіатричну допомогу бійцям АТО.

– Спочатку було дуже важко. Побиття затриманих були жахливі. Приходив пару разів офіцер (швидше за все або начальник ЦІП, або заступник) і говорив: «Ох, що ж ви так цих лиходіїв б'єте, їх і так життя вже покарало...». Після цього, коли начальник ішов, затриманих били ще сильніше. Нас, наприклад, виводили у внутрішній дворик Окрестіна, ставили на коліна і кричали «Майку підняв! Труси спустив!» і били. Мені здається, нирки мені відбили ще тоді, коли між «бусиками» і «автозаками» перекидали. Я ходив до вітру кров'ю.

– Затриманих привозили щовечора. Цей стукіт, коли відчиняються ворота перед тим, як заїдуть «автозаки» і з них почнуть викидати людей, стоїть у мене в вухах досі. Особливо сильно людей починали бити після 12-ї ночі. Пам'ятаю, люди кричать, плачуть – жінки, чоловіки, їм без різниці. Вони всіх б'ють так, що люди починають випорожнюватися.

– Уночі 13 серпня в нас почали брати свідчення і обіцяли випустити. Десь о 2-й годині мене і ще кілька людей вивели з камери і привели на перший поверх. Мені пропонували підписати протокол і обіцяли тут же

я зрозумів, що весь жах тільки починається. Люди лежали на землі вздовж паркану. А співробітники ОМОНу били їх кийками, електрошокерами. Били люто, до втрати свідомості. Мені, чесно скажу,

Фото: Ірина Ареховська, Belsat.eu

відпустити. Звичайно, я не підписував нічого, лише написав збоку на папері, що з протоколом ознайомлений. При цьому, в протоколі писали, що затримали мене 11 числа на Сурганова, але ж насправді я був затриманий 10 серпня, – роз'яснює білоруський журналіст.

– Трохи пізніше нас вивели у внутрішній дворик. І ось тоді

трохи пощастило, тому що журналіст, і нирки були відбиті раніше. Один омонівець сказав: "Цього я сам опрацюю». Він підійшов, поклав мене на землю, вдарив пару разів по дупі, коліна відбив, електрошокером разок. І все. Був майже кумедний момент, коли омонівець запитав мене скільки мені років. А почувши у відповідь, що «37», задумався, і тоді видав: «І навіть ти в 37 років на мітинги-

то ходиш?!». Було очевидно, що він занадто молодий, а в голову їм вбили, що протестувальники – це наркомани і повії 16-20 років, – згадує Сергій.

Сергій Герасимович постійно акцентує увагу на тому, що в перші дні протестів у камерах було дуже багато людей. Траплялися такі випадкові, що здавалося, ніби цих людей правоохоронці заарештовували просто по дорозі в ізолятор. Насправді, каже Герасимович, так і було. Деякі, з ким він спілкувався, взагалі не були на жодному мітингу, а, наприклад, просто йшли по цигарки або продукти в магазин.

Після побоїв він не відчував ногу, складалося таке враження, ніби йому зробили анестезію. У якийсь момент звірства припинилися. Кажуть, це пов'язано було з тим, що інформація про побиття стала поширюватися в ЗМІ.

– Хлопця одного головою до дверей нашої камери поставили на коліна. І так били, що він кричав нелюдським голосом. І погрожували його зґвалтувати. Типу, він коктейль

Молотова кидав. Хоча, як потім з'ясувалося, коктейлів взагалі ніхто не кидав. Один раз шину хтось підпалив, – розповідає.

Весь цей час Сергія Герасимовича шукали рідні та колеги. Але три доби не могли знайти. Адже в списках його ніде не було. Пізніше, коли скінчилися три доби і його випустили, волонтери допомогли зв'язатися з рідними.

– Перші два тижні я прокидався з кров'ю в роті. Прокушував язик від страху і тільки після цього прокидався. Ось на днях знову снилося, що мене забрали в камеру. Адже фізично якось ще можна було перетерпіти, але чути крики жінок, чоловіків, як їх мучили...

Це нестерпно,
це зґвалтування
мозку. І, я акцентую
на цьому увагу,
бити починали
глухої ночі,
коли в місті щось
відбувалося,
або ж просто
вже важко було
і журналісти йшли
готувати сюжети.

У цей час біля Окрестіна нікого не було. Тоді вони виводили у двір людей і починали бити. Мені здавалося іноді, що людей палять, це неможливо було чути, – сумно згадує Сергій.

Він каже, що в той момент треба було зняти все з повітря на камеру і показати світовій громадськості.

– Я був у Польщі в Майданеку, там, на околиці польського міста, був табір смерті Третього рейху. І там у вигляді

пам'ятника лежали купи взуття. Вони символізували людей, яких спалили. А на Окрестіна були коробки з купами мобільних телефонів. Напевно, це і буде для мене символом Окрестіна, – згадує Сергій Герасимович.

Крім усього іншого, суд Жовтневого району Мінська присудив йому ще й штраф на 20 базових величин. Це покарання йому призначили за те, що він, начебто, брав участь у мітингу 11.08.2020. Міський суд, щоправда, рішення скасував і відправив на новий розгляд у той же районний суд, але до іншого судді.

Зараз Сергій згадує, аналізує і думає, що його могли так довго утримувати через білого браслета. За 30 метрів від місця затримання йому подарували білий браслет з логотипом спортивної фірми. Цей браслет був схожим на браслети протестувальників.

– В Україні є багато партій. У нас, у Білорусі, зараз суспільство розколоте. Є люди за Лукашенка і проти. Все. Байдужих немає.

І це все ми, журналісти, висвітлюємо, хоча це важко. Я після затримання якийсь час боявся ходити на мітинги. Пам'ятаю, коли пішов першого разу, рідні пішли зі мною. Та що там казати. Після ізолятора я взагалі на два тижні поїхав на дачу. Відсидівся, потім працював з психологом. На мітинг знову пішов наприкінці серпня. Узяв речі про всяк випадок, якщо затримують. Підтримували близькі, колеги. Згодом якось увійшов у робочий ритм. А куди діватися, життя триває, – каже Сергій.

Сам нарис Сергій Герасимович погоджував досить довго. Пояснював це тим, що погано себе почуває. Інтерв'ю я брав у нього на початку жовтня, а погодили ми матеріал на початку листопада. Сергій, окрім того що погано почуває себе через побиття, ще й захворів на коронавірус. Каже, що й рідні хворіють, колеги, знайомі. У багатьох пневмонія.

– До речі, зараз, – розповідає, – коли в нас уже сотий день протестів (станом на 16 листопада – Авт.),

ситуація знову загострилася. Кажуть, зараз почалося те ж саме. Людей з Окрестіна везуть просто в реанімацію. В олімпійських чемпіонів, що підписалися під листом проти насильства, в камері відключають каналізацію, забирають матраци, підсаджують до них бомжів і коронавірусних, відключають питну воду. Та що там чемпіонів. Лікарів стільки посадили, що в кожній камері зараз свій фахівець (нейрохірурги, онкологи, травматологи). Саме час на Окрестіна лікарню відкривати... – сумно жартує журналіст.

Назарій Вівчарик

Фото: Ірина Ареховська, Belsat.eu

“Коли в мене потрапила куля, я сказала "Ой"”

Історія Ірини Ареховської

Фотограф-фрілансер Ірина Ареховська працювала все гаряче літо-2020 і пів осені практично без вихідних. У серпні в неї вистрілили – гумова куля прошила наскрізь рюкзак і жилетку "Преса". Журналістка подала заяву в СК, але незабаром до неї самої прийшли з обшуком. Ірина тимчасово покинула Білорусь.

"Моє життя розділилося на до 9 серпня і після"

"До дня виборів, 9 серпня, я готувалася так: все моє життя розділилося на до і після. Усі особисті плани відсувалися на потім – сходити до лікаря, вирішити особисті проблеми... До того ми працювали в дуже напруженому режимі, і здавалося, що все, зараз відбудуться вибори і ми будемо жити, як раніше. Але все сталося навпаки. Виявилось, що всі свої справи потрібно було робити до 9 серпня", – говорить Іра.

Вона зізнається: були підозри, що все пройде за максимально брутальним

сценарієм. Тому журналістка заздалегідь вивчила інформацію про водомети, сльозогінний газ, необхідну аптечку на випадок їх застосування. Напередодні 9 серпня вона вирішила не ночувати вдома – багато колег готувалися до того, що забирати почнуть з самого ранку.

"Я прокинулася в друзів у мікрорайоні Сухарьово. Вони пішли голосувати і запропонували мені зробити перші ілюстрації з цих дільниць для голосування. Те, що я там побачила, мене просто шокувало. До них вишикувалися величезні черги. І я зрозуміла: все, це наші вибори. Потім я робила якісь завдання, навіть

сама не встигла проголосувати. Знімала по всьому місту за декілька годин до закриття дільниць. Людей біля них стало ще більше. Здавалося, що вийшли взагалі всі, хто живе в сусідніх будинках. На той час туди вже почали під'їжджати автозаки. Але ще нічого не відбувалося, силовики просто спостерігали", – згадує Ірина.

Дійсно, ближче до кінця голосування на деякі дільниці приїхали бійці ОМОНу. Вони затримували незалежних спостерігачів, а членів виборчих комісій потайки забирали від натовпу через запасні виходи.

"Коли посутеніло, я поїхала в центр. Ішла в бік Стели, як раптом почула вибухи, удари – в мій бік почали бігти закривавлені люди. Вони задихалися, у них текли сльози. І це так несподівано сталося, що я спочатку взагалі не зрозуміла, що відбулося. Я спробувала пробратися вперед, розпитувала людей, але толком ніхто нічого не міг пояснити. Попереду стояли військові зі щитами. Я познімала навколо "щитів", досередини оточення потрапити не

змогла. І тоді я пішла на квартиру, яку ми орендували, але підходи до квартири теж блокували силовики. Довелося прокрадатися якимись закутками, перестрибувати паркани... Зрештою, я прийшла у квартиру і до 5 ранку спостерігала з вікна, як унизу затримують людей".

Інтернету того дня не було, у багатьох будинках вимкнувся навіть вайфай. Колеги переказували одне одному новини телефоном або зустрічаючись у місті, на бігу. Наступного дня стало зрозуміло, що протести триватимуть.

На барикадах

"До вечора центр Мінська був уже перекритий. Я спочатку знімала на Немізі, там відбулася зачистка. Потім вирішила поїхати на барикади – до торгового центру "Рига". Уже було відомо, що в іншому районі гранатою оглушило нашу колегу. А я до цього читала багато і знала, що під час вибуху потрібно відкривати рота. Тому я працювала всі дні з відкритим ротом. Таксі не ходили. Щоб потрапити до "Риги", я просто

стала на вулиці в жилеті "Преса", підняла руку і за секунду під'їхала машина. Зі мною в авто заскочив ще якийсь чоловік, йому було по дорозі. Дорогою розповів, що його донька мого віку, і він вийшов на протест за свою дочку. А тепер буде і мене захищати. Якийсь час він дійсно мені допомагав – повідомляв, з якого боку

їде спецтехніка, намагався сховати і відвести, коли пустили газ. Потім я втратила його з поля зору... "

Барикади на "Ризі" за вечір 10 серпня розганяли тричі. Коли Іра приїхала туди, перше розігнання вже відбулося. Люди заново ставили конструкцію зі сміттєвих баків посеред дороги.

"Було сильне відчуття тривоги. Таке затишшя перед бурею. Я починаю знімати, і люди просто в мене у кадрі починають щось піднімати, носити, складати. І тут під'їхав водомет. Я відбігла.

Барикаду тим часом почали заливати газом, кидати димові шашки. Я знову зупинила машину – там виявилися дуже круті хлопці! У них було все:

маски, аптечка. Вони забрали мене і ще кількох людей, промили нам очі, нагодували бананами і розвезли по домівках".

"Крові було зовсім трохи"

Зранку Іра вирушила купувати страйкбольний бронезилет і каску. Товари ці були ходовими – майже все встигли розібрати. Люди зрозуміли, що настав час захищати себе.

У магазині фотографу безкоштовно дали ще й металеву плиту, яка могла врятувати від удару кийком.

"Третього дня ми з групою колег в жилетах "Преса" поїхали на "Пушкінську" (напередодні

силовики вбили там демонстранта Олександра Тарайковського – прим. автора). Дорогою нас зупиняли і говорили: "Не ходіть туди, там б'ють журналістів. Камери теж б'ють і забирають флешки". Ми розвернулися і вирішили піти за натовпом людей на "Спортивну" (на відстані станції від "Пушкінської" – прим. автора). Зайняли позицію на гірці і спостерігали за тим, що відбувається.

Раптово під'їжджають буси, звідти вилітають люди в формі з рушницями і біжать за натовпом. Я теж побігла вздовж по вулиці. І тут у мене почали стріляти. Думаю, вони бачили, що я журналіст, я ж була в жилеті. Найстрашніше

навіть не сам постріл, а коли направляють зброю у твій бік. Коли в мене влучила куля, я сказала "Ой!" – і побігла далі.

Звісно, боляче, але зупинятися не можна було. Я не кричала навіть, просто бігла щосили. Ми з колегами бігли так, доки силовики не перестали нас переслідувати. А люди висовувалися з вікон і кричали їм услід: "Сволото, що ви робите, це ж журналісти!".

Коли гонитва припинилася, Іра подивилася, чи є кров. Куля потрапила в ділянку сідниці.

"Крові було зовсім трохи. Куля пролетіла крізь рюкзак, штани, жилетку – це трохи її пригальмувало. Ну і місце таке вдале. Тож що мені пощастило. Пляшка з водою,

причеплена до рюкзака, була прострелена наскрізь. У каску теж влучили. Тобто в мене стріляли не один раз. Відстань була метрів 15-20 максимум, але ж силовик стріляв біжучи, йому теж було не дуже зручно", – розповідає Ареховська.

Фотографи в пастці

Фото: Ірина Ареховська

Поїхати додому чи дістатися лікарні не було можливим: навколо кордони силовиків. Єдина відкрита дорога в напрямку метро "Кам'яна Гірка".

"Уже дорогою туди бачили зачистки. Люди бігали, в них стріляли, чулися вибухи. Я познімала трохи з машини. На Кам'яній гірці перебував ще один

наш колега. Від нього ми дізналися, що все дуже погано: омонівці і військові зупиняють машини, б'ють скло, витягують пасажирів. Ми вийшли біля магазину "Грін". Там люди будували барикади. Якись хлопці перехопили і слухали розмови силовиків по рації. Зрозуміли, що просто зараз буде зачистка".

Опинившись у пастці, троє фотографів піднялися на дах "Бургер Кінга", звідки було добре видно все навкруги.

"Я бачила розігнання, чула всі жахливі команди силовиків – "топити на **й цих щурів", "закопати тарганів". Потім вони почали зупиняти машини

на в'їзді в місто, просто на смузі посеред дороги, витягати звідти людей, обшукувати, ставити на розтяжку. По машинах, які не зупинялися, стріляли, стріляли в машини. Ми були на найбільш прострілюваному місці, але намагалися не світитися.

Раптом щось заблищало над нами. Колеги сказали: "О, зірка впала". А в мене гарний зір: я побачила, що над нами висить дрон. Ми просто втислися в цей дах, лежали, трусилися. А дрон полетів далі. Він проглядав двори для зачищення. І в якийсь момент знову щось над нами заблищало. І хлопці кажуть: "Це дрон". А в мене гарний зір: ні, хлопці, ось якраз це зірка.

Серпневий зорепад. Я встигла загадати бажання. Яке? Яке всі б зараз загадали".

Фотографи ще довго лежали на даху, боячись ворухнутися і навіть кашлянути, щоб не привернути увагу силовиків. Тільки за пару годин вони нарешті, спустилися вниз, на парковку. Іра змерзла і після цього вечора злягла з температурою.

Обшук у потерпілої

За кілька днів Ірині Ареховській зателефонували зі Слідчого комітету і запросили написати заяву на співробітників ОМОНу.

"Адже я пішла в лікарню зі своїм пораненням – тому вони про мене дізналися. Я хотіла зафіксувати травму від кулі. У мене до цього часу залишилася там пляма, такий круглий синець. У лікарні лікарі всіх називали "сонечка", "котики". Поранених і побитих було стільки, що черга стояла на вулиці. Біля будівлі СК теж юрмилися постраждалі, деякі прийшли на милицях.

На вході мене зустрів охоронець з автоматом у руках, в броніку і балаклаві. Перше бажання було піти. Але все-таки я зайшла досередини. Переді мною просто поклали аркуш паперу на стіл і сказали: "Пишіть!" Я так і сторопіла. "Що писати?" – кажу. Заяву. І я написала – своїми словами. Слідчий була така привітна, нібито співчувала мені... І все.

Місяць не було жодної реакції. Потім прийшов лист, що вони відправили справу на доопрацювання. І от за два місяці слідчі прийшли з обшуком до мене додому".

У жовтні Ірина працювала над проектом про жертв насилля. Частина героїв матеріалу вже виїхала до Польщі, і вона вирушила туди брати інтерв'ю. Журналістка якраз була у відрядженні, коли на квартиру до її матері, за місцем реєстрації Ірини, прийшли з обшуком.

"Телефонує уранці мама і каже: "У нашій квартирі обшук". Я не знала, куди подітися. Обшук був поверхневий, силовики побачили, що я там не живу. Нічого не вилучили та пішли. Мені знову пощастило: ордер на обшук був виданий 15-го жовтня, я виїхала з країни 17-го, а обшук пройшов 19-го. Тобто вони могли прийти раніше, поки я була в Білорусі", – пояснює Ареховська.

Матері не залишили жодних документів, окрім протоколу обшуку,

де значилася тільки стаття КК – "організація масових заворушень". Причому відразу за частинами 1, 2 і 3.

"Мама сказала, що я – підозрювана. Коли ми від шоку оговталися, я запитала: "Мамо, а чому ти так вирішила?" Вона відповіла: "Бо до свідків не приходять з обшуком". Мама відразу була налаштована похмуро, вона була в стресі. Але з'ясувалося, що я все-таки "поки що у статусі свідка" – це дослівна цитата слідчого. З яких саме подій – адвокатів не повідомили. Мамі натякнули, що це пов'язано з моєю заявою в СК. Тобто у людини, яка стала став жертвою насилля, проводять обшук".

Іра вирішила залишатися поки що в Польщі.

"Силовики виламали вічко і пустили в квартиру газ"

Після серпневих подій і хвороби повертатися до роботи було нескладно, каже Ірина.

"Встала, як солдатик, і пішла. Адже, поки я хворіла, на вулицю почали виходити жінки з квітами, пройшов перший масовий недільний марш. Настрій у всіх був – "ми переможемо". Мені колега сказала: "Іро, ти нічого не зрозумієш, поки не вийдеш у місто". І дійсно, я вийшла і все зрозуміла..."

людина в чорній масці або темний мікроавтобус.

Увесь цей час мені щастило. Я, як колобок, від усіх ішла. Іноді на межі. Коли я зрозуміла, що зламалася? Була одна квартира, в яку багато колег приходили зливати матеріали.

Фото: Ірина Ареховська, Belsat.eu

Але хоч як не намагалася фотографувати себе в руках і емоційно абстрагуватися від подій навколо, було нелегко.

"Найбільше я смикалася, уздрівши співробітників ГУБОЗіК, які мають вигляд не силовиків, а гопників з палицями. Мене і тепер, у безпеці, жахливо тригерить будь-яка

У дуже хорошому місці, там була крута господиня. Вона нас годувала різними смаколикками. Спорудили там щось на зразок корпункту. "Белсат" вів звідти пряму трансляцію, коли під вікнами проходив марш. У цей момент силовики прийшли і почали стукати в двері, довбати буквально, виламали вічко і пустили в квартиру перцевий газ.

Я пішла звідти хвилин за п'ять до їхньої появи. Чомусь ця історія мене зламала. Я просто уявила, як це – бути, мов загнаний звір. І я теж відчула себе загнаним звіром у той момент. Я тоді взяла декілька вихідних. Внутрішній ресурс закінчився".

Ірина працювала на Майдані в Києві взимку 2014–го, ще до розстрілів. Вона зізнається: "Там було значно простіше працювати". На Майдані, за словами фотографа, були логічні і зрозумілі правила, що за чим відбувається.

"Уночі всі б'ються з силовиками, тоді ті на якийсь час відступають. Коли я потрапила в тисняву – мене затиснули з двох боків – я пиццала, тому що втрачала свідомість, люди зупинилися і домовилися, що зроблять для мене та інших журналістів коридор. На Майдані все було набагато цивілізованіше саме в перші місяці. Були правила. А коли правил немає, коли сьогодні тобі дають три доби,

завтра 15, а післязавтра б'ють камерою по голові, ти взагалі не розумієш, як діяти".

Спочатку Іра давала собі два тижні на повернення в Білорусь. Потім два місяці. За цей час вона вступила у Польщі до школи фотографії.

"Я бачу, що в Білорусі все стає не краще, а гірше. У моїй ситуації ліпше просто перечекати і працювати звідси. Ми з чоловіком багато говорили про це... Я ж усе одно майбутнє пов'язую з Білоруссю і дуже хочу додому. Я досі переглядаю прогноз погоди в Мінську.

Як мене змінили ці місяці роботи на протестах? Професійно я точно виросла. А що стосується особистого... Я просто щаслива, що тепер знаю, хто такі білоруси. Звучить пафосно, але це правда".

Ігор Ільях

“Затримали нас разом. Мене відправили в лікарню, дружину – до в'язниці”

Історія Алєся Левчука

Брестські журналісти – чоловік і дружина, які працюють в парі – Алєсь Левчук та Мілана Харитонова були затримані на акції 10 серпня, вдруге – 11 жовтня. Вони співпрацюють з білоруськими інформаційними компаніями БєлаПАН і «Бєлсат». 10 серпня в міліції вони провели більше 10 годин.

У жовтні вже було серйозніше. У Ленінському РВВС журналісти поскаржилися на погане самопочуття. Алєся забрали до лікарні з загостренням хронічного захворювання, а Мілані Харитоновій надали допомогу і залишили у відділенні. Лише на третю добу Мілану Харитонову відпустили з ІТТ з попередженням. Про їхню історію розповідає Алєсь Левчук.

– Я в журналістиці 19 років. Співпрацюю з інформаційним агентством БєлаПАН і телеканалом «Бєлсат». Останньому всі дванадцять років його існування режим

Лукашенка відмовляв в акредитації, а за роботу без неї журналістів постійно штрафують. Наприклад, торік ми заплатили 16 тисяч доларів за роботу без акредитації. Але навіть акредитація не гарантує тобі нічого, в будь-який момент тебе можуть схопити, побити, поламати техніку, кинути до в'язниці. Мого столичного колегу силовики били камерою по голові, в результаті розбили і камеру, і йому не давали звернутися до лікаря, – згадує Алєсь Левчук.

Після виборів 9 серпня декількох журналістів затримали наступного дня. Це були перші затримання в цей

протестний для країни період. Алесь згадує, що забороняли знімати навіть

тоді, коли журналісти приходили на дільниці з акредитацією.

– Нам говорили: «Можете скаржитися куди завгодно!». Ми намагалися вийти в прямий ефір, але нам його зірвали. Прийшов співробітник міліції і почав погрожувати. 10 серпня теж намагалися вийти в ефір, але приїхав ОМОН, нас забрали в РВВС Брестського району, і там ми були три години. Ніхто не грубіянив, не погрожував. Більш менш нормально було. Потім відвезли до Ленінського РВВС. У той час це було найстрашніше місце.

Кілька сотень людей перебували в спортзалі, і їх там били. А коли привезли нас, то хтось відразу ж наказав прибрати сліди цього, щоб журналісти нічого не побачили. Потім нас знову повернули в перший РВВС. Ми бачили, як людей били кийками, в «склянці», розрахованій

на три людини, було, напевно, осіб 40. Нас, слава Богу, не били, але ми не розуміли свого статусу. Вважаю, що ми були викрадені, тому що нас протримали понад 10 годин – з 6-ї вечора до 5-ї ранку, – каже Алесь Левчук.

Одного разу задзвонив телефон. Коли журналіст його дістав, у нього відразу ж вибили телефон з рук, а коли співробітник ЗМІ почав

вимагати повернути його, то йому відповіли, що нічого не знають про це. Журналіст наголошує, що постійно було чути крики побитих

людей. І все це під музику. Про це є навіть стаття у «Вечірньому Бресті». Йдеться про 65-річного музиканта Олександра Вікторовича Івачова, який жив по вулиці Радянській. Під час акцій протесту 9, 10 і 12 серпня Олександр Вікторович перетягнув 200-кілограмове фортепіано ближче до балконних дверей, і коли колона демонстрантів йшла цією вулицею, грав «Вставай, страна огромная!». Пізніше музикант змушений був тікати з Білорусі.

– Пам'ятаю, були також вибухи гранат, крики «Фашисти!» Коли під ранок в РВВС уже майже нікого не було, прийшов начальник і сказав збиратися додому. Ми вже видихнули, а він каже: "Який на хуй додому, ви до в'язниці поїдете". На нас стали складати протокол нібито за хуліганство. При цьому не було жодного доказу, що ми щось подібне робили. Зрештою нас все-таки відпустили. Напевне, діяли на психіку. Думаю, нам усе ж пощастило, адже два наших колеги наступного дня були побиті і опинилися у в'язниці, – згадує Алесь.

Друге затримання, яке сталося 11 жовтня, мало дещо інший характер. Журналісти вийшли працювати. Побачивши декількох людей, пішли за ними, аж тут під'їхав автозак і Алеся з Міланою затримали.

– Нас забрали у відділок, спочатку розмовляли, потім наказали просто садити нас у підвал як таких, що брали участь у масових заходах. У підсумку, мене відвезли на швидкій, а дружину закрили на 72 години. До речі, швидка спочатку довго не їхала, лікарі боялися, що їх потім не випустять з території РВВС. І коли вони таки заїхали, то дійсно довго не могли зі мною виїхати, хвилин 40, – каже Алесь. – Я повинен був залишити у відділенні свій паспорт, телефон, журналістський бейдж. Пізніше я змушений був укласти договір з нотаріусом, щоб адвокат прийшов і забрав мої речі. Та оскільки у мене не було паспорта, вийшло замкнуте коло.

Про Мілану Харитонову писали у ЗМІ. Ось як вона розповіла про своє перебування в ізоляторі «Комсомольской правде»:

– Нас було 8 у шестимісній камері. Першу ніч я і ще одна дівчина спали на підлозі на чомусь, що вважалося матрацом, – розповідає Мілана. – Була без передач, тому що в понеділок мої рідні не встигли мені

Фото: Геннадій Козловський

нічого передати, а у вівторок рідним сказали, що передачі приймають тільки в понеділок, середу і п'ятницю.

Відпустили журналістку за три доби 14 жовтня в обід. Мілані виписали попередження про неприпустимість участі в несанкціонованих масових заходах.

– У нас неповнолітня дитина, і дружину не могли заарештовувати. Але сьогодні в Білорусі можуть

не звертати на це увагу. Таке ставлення не тільки до журналістів. Затримують усіх, щоб люди не ходили на мітинги. Ми якось працювали на одному суді, де висвітлювали процес. Це вже було після затримання. До нас підходив міліціонер і говорив не знімати. Питав, невже ми думаємо, що одним затриманням і відсидкою все скінчиться. Адже місто маленьке, всі один одного знають. Розумієте, зараз майже не діють закони. Мені чомусь здається, що таке ж відбувається на тимчасово окупованих територіях України, – порівнює журналіст.

На час нашої розмови, 29 жовтня, в Білорусі були затримані і перебували в ізоляторі 7 журналістів, загинули у протестах щонайменше п'ять людей, сотні отримали поранення. В Євросоюзі затвердили санкції проти Лукашенка і кількох наближених до нього чиновників. Білорусь все ще вимагає, щоб диктатор Олександр Лукашенко мирно відмовився від влади.

– Ще працюємо, але з'являтися на акціях зараз небезпечно, йде справжнє полювання на журналістів, – каже Алесь. – В основному акції відбуваються в Мінську. Туди спрямовані протестні сили суспільства. Але і в нас усе-таки відбуваються подібні заходи. Так, 13 вересня близько тисячі людей в центрі дорожнього перехрестя водили хороводи, співали пісень і виголошували різні гасла. Проти людей задіяли водомет.

Як пояснювали потім в МВС, це було зроблено «з метою відновлення нормальної

життєдіяльності громадян і забезпечення безпеки дорожнього руху».

Зараз журналісти весь час носять з собою запасну білизну, шкарпетки, чашку, деякі речі.

– Можуть затримати і посадити незрозуміло за що. Особливо практикують це по п'ятницях, щоб на вихідних не було журналістів на висвітленні акцій. Щодо ситуації в суспільстві в цілому, то зараз протестують також підприємці, кав'ярні, ресторани. Кажуть, що через

це до них приходять з перевіркою податкові служби, деякі власники були змушені тікати за кордон. Для іноземців закрили кордони, мовляв, коронавірус, але іноді не впускають і білорусів, – розповідає журналіст. – Цими днями з брестського університету відрахували 9 студентів, хлопцям дали повістку в армію. Хто не підтримує владу, тих звільняють, відраховують з навчальних закладів, заводів, провідних спортсменів виключають зі збірних.

Зараз робити сюжети ще складніше, велика загроза не повернутися додому. Думаємо: йти на роботу і ризикувати, чи все-таки залишитися? Відрадно, що є хвиля солідарності. Завдяки людям я все одно отримую багато інформації.

– Не думаєте поміняти професію?

– Ні, проблема в одній людині. Коли Лукашенко, який програв вибори, піде, все у нас у Білорусі стане нормально. Сьогодні Лукашенко і його силовики влаштували геноцид і війну проти власного народу. Є ворог у вигляді влади, і є ми, які зобов'язані перемогти. Зрозуміло, ми не беремо участі в акціях, ми добуваємо інформацію і показуємо картину, як вона є. Але коли я кажу «ми переможемо», то маю на увазі позицію народу. Бо коли все залишиться, як є, журналістики в країні взагалі не буде, і нам не буде місця в нашій країні, якщо це не дай Бог станеться. Білорусь перетвориться в Північну Корею, – наголошує Алесь.

Сам білоруський журналіст був свого часу на українському Майдані в 2014 році. Каже, що у нього таке враження нібито на майданах Білорусі на вихідних буває набагато жорсткіше. Хоча, коли в Україні стріляли бойовими, то був таки справжній жах.

– Не діють закони. А коли починаєш скаржитися, то привертаєш увагу. От учора ми записали чоловіка, він поскаржився, а після того його побила міліція. Вони якимось чином відстежують всі ці моменти,

– говорить журналіст. – Я пам'ятаю 2017 рік, коли ми готували сюжет і нас затримували з Міланою. Там були порушення, і я писав скарги. Згодом мене ще й оштрафували, а потім говорили не на камеру, що

потрібно менше скаржитися. Сьогодні Лукашенко і його банда готові калічити і вбивати, і вони це роблять.

Назарій Вівчарик

"Здохнеш – мені легше стане"

Історія Євгенії Довгої

Білоруська журналістка-фрілансерка, яка брала інтерв'ю в кандидата у президенти, гуляла в костюмі панди і витримала голодування в міліцейських катівнях.

Євгенії Довгій 28 років, вона співпрацює з багатьма ЗМІ, в тому числі з іноземними, а ще веде власний телеграм-канал, де пише про екологію, фемінізм і гендерні питання. На початку серпня вона взяла інтерв'ю у кандидатки в президенти Світлани Тіхановської для японського телебачення. Після виборів країну захлеснула хвиля насильства – люди, які виходили з ізолятора на вулиці Окрестіна в Мінську, були чорно-синього кольору від побоїв. Увесь цей час Женя збирала інформацію про тортури і переслідування інакомислячих в Білорусі. Деякі історії звірств силовиків вона публікувала на своєму каналі.

"Серпень минув дуже нервово. За кілька днів після виборів на вулиці вийшли жінки в білому, по суті зародився жіночий протестний рух. Потім вони стали виходити щосуботи, і мені було дуже цікаво це висвітлювати. Але справжнім тригером для силовиків, мені здається, стали саме публікації в телеграмі. Їх особливо дратує деанонімізація – коли розкривають особисті дані причетних до репресій", – говорить Женя.

Пізніше її двічі звинуватять в "участі в несанкціонованому масовому заході": за марш 29 серпня і за те, що одного разу вона вийшла на протест в плюшевому костюмі панди. Тоді влада якраз взялася за IT-компанію Panda.doc, власник якої

Микита Мікадо пропонував допомогу силовикам, які звільняться за власним бажанням. Частина топ-менеджменту компанії опинилася за ґратами за сфабрикованими справами, інша терміново покинула країну.

"Ти – це те, як ти чиниш опір"

Близько п'ятої години вечора 9 жовтня Євгенія поверталася додому з магазину: наступного дня в її хрещениці був день народження, і вона купила в подарунок іграшковий порцеляновий сервіз і колясочку для ляльки. Ще з автобусної зупинки вона помітила двох дивних чоловіків у цивільному, які відверто за нею спостерігали.

Тієї п'ятниці в її 9-річної дочки Саші скасували заняття з музики, батько збирався забрати дівчинку зі школи раніше і привести додому. Тато з донькою йшли назустріч Жені, коли двоє невідомих оточили журналістку зі словами "Євгеніє Дмитрівно, пройдімо". Це були офіцери ГУБОЗіК. (Виноска: Головного управління по боротьби з організованою злочинністю

і корупцією. На сьогодні це один з основних органів політичного переслідування в Білорусі, серед іншого займається опозиційно налаштованими журналістами та активістами – прим. К. А.)

"Я розумію, що Саша вже лякається, починає плакати, труситься: Мамо, це хто?" Я сказала: "Сашенько, не переживай". І звернулася до офіцерів, мовляв, ви лякаєте дитину. А мені відповідають: "Можемо ще більше налякати. Скажіть спасибі, що ми вас так ніжно беремо. Поїхали в РУВС".

Я запитала дозволу зайти у квартиру і взяти теплі речі, тому що на мені була одна тонка байка, але вони не дали цього зробити.

"Посидите півгодини у відділку і все". Тоді я поцілувала Сашу, сказала, що вона сильна і все буде добре".

Фото: Євгенія Довга

У РУВС Партизанського району офіцери ГУБОЗіКа кудись зникли і замість них з'явилися звичайні міліціонери. Те, як вони вели себе з Женею, нагадувало не рутинне опитування по адміністративній справі, а допит з погрозами. З неї відразу ж зняли сережки, з взуття витягли шнурки.

"Спочатку вони причепилися до фото в моєму інстаграмі, де я стою з плакатом, на якому напис-цитата з пісні групи "Кривосток":

Будь поганою, дитинко, чини опір системі,

Чини опір, незважаючи ні на що.

Ти – це те, як ти опираєшся,

І більше майже ніщо.

Говорили: "Зізнайся, це ти координувала колону протестувальників, ти їх вела?"

Я відповідаю: "Ні, це неправда".

А мені: "Усе на камерах зафіксовано. Краще відразу зізнатися". Потім стали кричати і шантажувати, що проведуть у мене вдома обшук у присутності дитини, що мені пришиють "кримінал", а Сашу здадуть до притулку.

Дзвонили комусь і питали: "Дізнайся, хто там може з притулку під'їхати забрати дівчинку?"

Було дуже показово, що до вартівні (кімнати чергового) дзвонили мої друзі і питали, чи є тут Євгенія Довга. А мент, дивлячись мені в очі, відповідав, що немає такої і не було".

"Спусти труси і присідай"

По суті на вулиці Окрестіна в Мінську розташований цілий тюремний комплекс. Будівля Центру ізоляції правопорушників (ЦІП) стоїть поряд із більш старим корпусом ізолятора тимчасового тримання. Якщо в перший потрапляють заарештовані тільки за адміністративними правопорушеннями, то в ІТТ перебувають під вартою зазвичай, обвинувачені в кримінальних злочинах. Проте в розпал репресій обидва ізолятори забиті "політичними" ув'язненими. Дехто, потрапляючи на одну добу, зрештою стає фігурантом кримінальної справи.

Усі, хто хоч раз опинявся на Окрестіна, знають: в ЦІП умови трохи кращі – там нещодавно зробили косметичний ремонт і відхожі місця не так надто смердять. Про ІТТ ж кажуть, що це справжнє пекло. Женья Довга потрапила саме туди.

"Коли мене привезли, прийшла жінка-наглядачка і після обшуку сказала: "Спусти труси і присідай". Потім завела на півгодини у "склянку" – крихітний бокс, де чекають відправки в камеру, – згадує журналістка. – Камера виявилася дуже холодною, але мене змусили зняти спортивний топик: "А раптом ти на ньому повісишся". Я залишилася в тонкій байці на голе тіло. Дуже скоро у мене потекла кров з носа через стрибок тиску".

Лікар – немолода худорлява жінка з сивими кучерявчиками – оголосила, що тиск у Жені дуже низький, але на прохання дівчини видати ковдру гаркнула: "Тобі не можна!". Хоча сусідня камера, де вимірювали тиск, була завалена ковдрами і матрацами, Жені запропонували задовольнитися голими залізними нарами. На прощання лікар додала: "Ну що тобі сказати, ти ж не в санаторій потрапила... Тут, буває, у жінок раніше місячні починаються. Нічим допомогти не може!"

"Охоронець, який заводив мене назад у камеру, прошипів: "Навіть не думай, не пройде, я тобі швидку сюди не викличу". Тоді я зупинилася, подивилася йому в очі і дуже голосно сказала: "Я оголошую голодування!". Той відповів: "Та будь ласка, здохнеш – мені легше стане".

Жені здалося, що перша ніч в ІТТ тяглася вічно. Сусідка по камері – дівчинка, що вкрала в магазині пляшку горілки, – порадила їй обмотати ноги газетами, щоб не так мерзли. За відчуттями, в камері було не більше +13. Щогодини

вертухай стукав кийком у сталеві двері: "Встати!" Намагаючись зігрітися, Женя присідала, пробувала віджиматися. До ранку з носа знову побігла кров.

Уранці в суботу до Жені в камеру привели кандидата філософських наук Ольгу Шпарагу, затриману на акції протесту. З білизни жінці видали тільки наволочку, в останній момент кинули ще й ковдру. Тепер вони могли спати під цією ковдрою вдвох – обійнявшись і постеливши на нари газети.

"У камері дуже смерділо, була цілковита антисанітарія. Нам принесли брудну ганчірку і крикнули, щоб ми мили підлогу. Я кликала лікаря, але вона прийшла тільки надвечір і дала дві таблетки валер'янки. А потім нас викликали на дуже дивну бесіду", – розповідає Женя.

"Комітет з безпеки інформації"

Чоловік з невиразною, такою, що не запам'ятовується, зовнішністю назвався "співробітником комітету

з безпеки інформації". Такого комітету в Білорусі не існує. Ймовірно, то був просто чекіст. Хоча розмова відбувалася у звичайному кабінеті, він посадив Женю в "клітку" і тричі повернув замок. Після чого запропонував "дружньо побесідувати".

– Кого з журналістів ви особисто знаєте?

– Багатьох...

– Чому ви працюєте на "Белсат?"

– Але я не працюю на "Белсат!"

– Ні, ви вели там прямі ефіри.

– Але це неправда!

– А ви знаєте, що ваші друзі намагаються дестабілізувати ситуацію?

– ...

– Ви знаєте, що ви організатор жіночих маршів?

– Та годі!

– Ви публікуєте заклики на своєму каналі.

– Які заклики?

– Ну, ділитесь посиланнями на прямі ефіри "Белсату", "Радіо Свобода". Це можна назвати закликком.

– Ні, це просто новина.

– Чому ви не публікуєте нормальні новини?

– Як на мене, це нормальна новина.

– До речі, а що ви останнім часом писали про екологію?

– Що через радіацію у нас багато людей з проблемами щитовидної залози.

– (азначає у блокноті: "проблеми щитовидної залози")

Фото: Євгенія Довга

Переказуючи діалог з чекістом, Женя сміється, хоч тоді було не до сміху: адже її лякали ув'язненням, переконували, що все друзі свідчили проти неї, радили "подумати про майбутнє дочки".

Загалом, мова йде про абсолютно сталінські методи роботи спецслужб: демотивація, шантаж, погрози – людина без спеціальної підготовки ламається і погоджується обмовити себе. Але не Женя Довга. Журналістка послалася на статтю 27 Конституції, яка дозволяє

тримай мій телефон, зателефонуй рідним і попроси принести таблетки, ми все передамо! Чого ти переживаєш?" Вимірюють рівень цукру в крові – а він впав до двох, це дуже низький. Лікар уже вимагає від начальника терміново принести мені ковдру. Начальник запитує: "Ну що ти ще хочеш?"

Фото: Ірина Ареховська, Belsat.eu

відмовитися від дачі показань. Вони дістали облизня.

Пішла третя доба голодування. Під час сніданку до годівниці підійшов тюремний начальник у цивільному.

"Він умовляв мене поїсти. "Їж супчик, будь ласка! Або ось,

Я кажу, що хочу чисту подушку без вошей. І для моєї сусідки по камері теж. І прогулянку. Приносять усе чисте. "Тепер ти супчику посьорбаєш?" Але я стою на своєму: буду тримати голодування, поки мене звідси не випустять. Незабаром весь ізолятор випустили на коротку прогулянку".

Окрім голодування, Женя потерпала ще й від зневоднення – за день вона випивала випивала лише два кухлі рідини. Охоронець час від часу нахилився до віконця:

– Красуне, йди сюди, чого ти хочеш? Я тобі зараз заварю дуже смачну каву, власну. Але ти за це повинна з'їсти державну сосиску.

– Сам їж свою державну сосиску!
– Яка горда!

У ніч на понеділок вже ніхто не стукав кийком у двері. Рано-вранці, за пару годин до суду, Жені й Ользі принесли матраци.

Зіпсовані вихідні

За словами Жені, співробітники ізолятора постійно лаялися між собою через неї: боялися, щоби в їхню зміну не сталося інциденту.

"На суд мене відвели до дванадцятої, а судили близько шостої вечора. Мабуть, не хотіли, щоб сиділа в камері.

Мені було вже дуже погано, все пливло перед очима. Я чула, як вони перешіптувалися: "Нам ще голодууючої тут не вистачало... А якщо їй п****ць прийде?!" Поки чекала своєї черги, бачила побитих людей, які виходили з кабінету для суду (всіх затриманих судять по скайпу через пандемію – прим. К. А.), з гордими обличчями. Отримавши свої 15 діб, вони сміялися в обличчя ментам".

Женю визнали винною і оштрафували на 30 базових величин – це 810 білоруських рублів або трохи більше трьохсот доларів.

"Коли я приїхала додому, дочка йшла з дідусем зі школи. Вона побачила мене і побігла обіймати. Наближався День матері, вони в школі робили листівки. Саша подарувала мені вирізане з паперу серце в чорному дроті, а поруч намальовано чудовисько і підписано: "ОМОН".

Усередині вона написала час мого затримання і час звільнення".

"Плакала я хоч раз? Жодного разу за весь час у в'язниці. Не хотіла показувати їм, що зламалася. Хоча було фізично боляче – від залізних нар залишилися синці на сідницях. Розплакалася я вже на волі, коли дізналася, що мої батьки не приїхали до РУВС у день затримання і не штурмували ІТТ з передачкою. Вони, наче нічого й не було, пішли на день народження хрещениці. Пояснили це тим, що не можна не піти – люди ж готувалися!

"Пожалій нас, через тебе ми погано провели вихідні", – сказали вони".

Катерина Андреева

“Я думала, що потраплю на масову акцію, але опинилися практично на війні”

Історія Ольги Івашенко

«Студенти – на протестах, журналісти і телеведучі – на Окрестіна» – останнім часом журналістка «Комсомольської правди» Ольга Івашенко акцентувала увагу і на політичних проблемах. До цього в газеті більшість її публікацій розміщувалися в розділі «суспільство», акцент вона робила на соціальних темах. Віднедавна про політику не писати було неможливо. І от Ольга, котра пропрацювала в газеті сім років, теж стала писати про політику. Резонансні події в суспільстві просто не можна було обминути, як і коронавірус. Але тут перед колективом редакції постав ще один виклик: державна друкарня перестала друкувати накладі двох незалежних газет – "Комсомолки в Білорусі" і "Народної волі", посилаючись на зламане обладнання. Обидва видання об'єктивно писали про протести і жорстокість силовиків...

Ті ж видання, яким вдавалося виходити, втрачали співробітників через те, що журналістів постійно затримували або травмували.

– Біля мене кинули гранату, застосовували невиправдану силу до журналістів і протестувальників... У ті дні, як і зараз, так звані правоохоронці поведуться як

карателі, що оголосили війну мирним протестувальникам... Уже сьогодні мені і моїм колегам потрібна допомога лікарів, зокрема психотерапевтів. На щастя, зараз мені вже допомагають медикаменти, але ще не так давно все було набагато гірше. Я не спала практично два місяці і довела себе мало не до галюцинацій, – розповідає Ольга Івашенко.

Зараз психологи стверджують, що практично у всіх білорусів, з урахуванням подій у країні, є ті чи інші ознаки посттравматичних стресових розладів. Варто врахувати, що окрім політичної, в країні ще й економічна криза. У цих умовах багато білорусів опинилися без роботи і елементарно без засобів для існування.

– Білоруси – терплячий народ. І, зазвичай, кажуть: «Я постраждав, але ж не так сильно, як інші». Тобто їм соромно розповідати про це. Потрібно, мовляв, кріпитися. Я теж погано себе почувала: боліла спина, не могла розігнутися, важко було ходити через пошкоджену ногу. Але все-таки заспокоювала себе, мовляв, мене ж не підстрелили, всього лише кинули гранату... – згадує Ольга.

Донедавна журналістка репрезентувала незалежне ЗМІ – «Комсомольську правду в Білорусі». 9 серпня, у день виборів, усі її колеги працювали на місці подій. Усі розуміли: статися може все, що завгодно.

Того дня задля власної безпеки журналісти були на вулиці в спеціальних жилетах з написом «Преса», з робочими бейджами, посвідченнями, редакційними завданнями. Але все це виявилось дрібницями, оскільки, за словами Ольги, мирні акції протесту стали нагадувати військові дії, а не політичні події.

– На щастя, саме 9 серпня силовики не мали наказу затримувати журналістів. Це вже відбувалося 10-12 серпня. 9-го ми, так би мовити, ще попрацювали. На наших очах затримувати і бити людей почали так жорстоко і масово, що ті події здавалися якоюсь картинкою з трилера. Мозок відмовлявся сприймати це як події, що відбуваються в реальності. Шок... Хоча ми, журналісти, бачили багато чого і здивувати нас непросто. На наших очах практично вбивали людей, летіли світло-шумові гранати. Силовики з шаленою люттю проганяли нас з місця подій. Було так страшно, що при їх наближенні ми просто тікали, щоби залишитися живими. А тоді знову йшли до місця подій, – розповідає Ольга Івашенко.

– У моїй свідомості закарбувався спогад, який снився потім щоночі: просто на моїх очах силовики так побили хлопця, що він упав біля мене без сил. Весь у крові, в стані шоку він говорив щось нерозбірливе. Я підбігла до нього, щоб допомогти (у мене з собою були бинти і засоби першої медичної допомоги). Намагаюся його підняти і розумію, що у нього в голові зяюча рана-дірка, з якої свище кров. Але ж у нього не було ні зброї, ні навіть кийка.

Його побили просто тому, що він прийшов на акцію протесту

незгодних з результатами виборів білорусів.

Стала забинтовувати йому голову, щоб він не втратив багато крові до приїзду швидкої, і в цей час силовики кинули в нас гранату. Я схопила того хлопця, мене – колеги. Пам'ятаю, що ми його передали лікарям. А я, напевне на адреналіні, ще бігала якийсь час, передаючи в редакцію інформацію.

(9 серпня в Білорусі почалися постійні перебої з інтернетом. Неможливо було завантажити відео

або подивитися платформу YouTube. У той же час, за інформацією білоруських колег, інтернет в Мінську повністю відключили о 18:00 за місцевим часом. Але з часом, за декілька днів, він з'явився – Авт.)

Пізніше виявилось, що Ольга отримала на акції перелом стопи. Уже вдома почалися проблеми зі спиною, які психологи пов'язують із психосоматикою.

Фото: Ольга Івашенко

– Я намагалася зафілювати все, що бачила. Уявіть собі величезний проспект, неймовірну кількість мітингувальників, людей б'ють, і тут з'являється величезна машина – автозак, яка їде на людей і переїжджає їх. Я з колегами ніколи такого не бачила на власні очі. Тобто я знала і писала про події в Україні, Вірменії, але такого не бачила. Починаючи з 10 серпня, силовики перестали пускати до поранених карети швидкої допомоги. Побиті люди просто стікали кров'ю і корчилися від болю. Журналістів теж почали бити і затримувати, а ті, хто залишався працювати в натовпі,

просто фізично не могли передати побачене в редакцію – не було інтернету.

Коли тієї ночі журналістка йшла пішки через усе місто до редакції, то бачила по дорозі, як перехожих заштовхували в автозаки. Багатьох калічили. Але досі цих пір в країні не порушено жодної кримінальної справи щодо силовиків, які застосували насильство та невинуваті жорстокість до мирних протестантів.

– 9 серпня було страшно, але насправді все найстрашніше чекало попереду. Вже зараз я можу сказати, що майже кожен журналіст нашої редакції був затриманий або на його адресу надходили погрози з приводу здійснюваної ним професійної діяльності. Багато з нас пройшли крізь затримання, суди і арешти. Безпідставно. Просто тому, що вони виконували свою роботу. І це абсолютне беззаконня, яке відбувається донині.

Після дня виборів у Білорусі «Комсомольська правда» виявилася

єдиною газетою, яка змогла написати, що відбувається в країні. Уявіть собі! Я не кажу про державні ЗМІ, вони виходили, але там не писали цього. Наш наклад (близько 150 тисяч примірників) розкупили майже за 2 години. Після декількох днів практично цілодобової роботи у військових умовах і повної відсутності інтернету, в друкарні, яка в нашій країні є державним монополістом і куди ми приїхали здавати черговий номер до друку, нам сказали, що зламався

друкарський верстат. Наступного разу – та ж історія. Але як тільки ми їхали з друкарні і друкуватися приїжджали державні ЗМІ, які про протести не писали жодного слова, верстат дивовижним чином починав працювати. І так кожного дня.

Чи відчуваєте всю абсурдність ситуації? Ми шукали приватні друкарні, в яких могли б друкуватися, але їм почали погрожувати представники режиму. І друкарні нам відмовляли.

– Як вам це вдалося видати газету в таких умовах?

– Почали друкуватися під Москвою. Це були страшні витрати. Коли дізналися спецслужби, то нашу газету заборонили продавати в усіх кіосках країни. І хоча ми вирішили проблему з друком, тепер ми не могли її поширювати. Це був скандал. Люди роздруковували наші статті з інтернету, ми верстали електронний варіант газети. З обкладинками нашого видання люди йшли на мітинг. Це дратувало владу, і нам повністю перекрили кисень.

І так триває вже два місяці. Також з ради директорів видання вивели жінку-білоруску. Таким чином Москва вирішила врятувати бізнес, показати Білорусі, що не буде йти на повідку у протестувальників. Тобто в Москві вирішили рятувати видання, але не колектив. Буквально на днях я звільнилася. Не хочу бути людиною, яка спочатку працювала на барикадах, а потім перейшла на інший бік.

Цікаво, що при пошуку публікацій авторства Ольги в інтернеті, можна знайти і статтю для білоруської асоціації журналістів кінця 2018 року,

де Ольга ділиться з колегами порадами про те, як боротися з емоційним вигоранням.

Там вона позитивно відгукується про колег, про колектив, про видання і взагалі з почуттям гумору ставиться до деяких труднощів професійного життя. Зараз це згадуєш, коли Ольга розповідає, як з переломом кісточки продовжувала допомагати колегам, виходити, говорячи на сленгу, «в поле» і далі знімати, працювати. Потреба об'єктивно інформувати суспільство про те, що відбувається, виявилася дуже сильною.

– З кожним днем маразм у нашій країні множитья. Заарештовують навіть тих журналістів, у яких є маленькі діти. Хоча законом це заборонено. Зараз на це вже не дивляться. Дуже важко усвідомлювати, що закони не діють. Наприклад, моїх колег засудили за те, що вони нібито вели колону протестувальників і закликали людей не зупинятися. Хоча нічого цього не було.

дзвонили з невідомих номерів незнайомі люди і наполегливо рекомендували не займатися журналістикою, натякаючи, що у неї є неповнолітня дитина, і її можуть позбавити батьківських прав.

Назарій Вівчарик

Фото: Олег Рещетняк, Belsat.eu

Ми працюємо з юристом, ми надаємо докази, але судді на це навіть не дивляться. Я, справді, не знаю, чим усе це закінчиться, – каже Ольга Івашенко.

Зараз журналістка шукає роботу, залишати країну не хоче.

– Я не хочу тікати зі своєї країни. Я хочу бути зі своїми людьми. Важко зараз майже всім. А тим, кого затримують на акціях протесту, можуть не лише присудити арешт, а ще й накласти штраф близько 800 рублів – дві зарплати для людини в маленькому місті.

За моїми відчуттями, зараз білоруси перебувають в такому стані, що вже не відступляться, протестуватимуть до останнього. Особливо активні нині студенти, жінки, медики... На мітинги виходять навіть пенсіонери і люди з інвалідністю, – каже Ольга.

У самої ж журналістки жевріє надія, що колеги, які звільнилися, зможуть створити новий незалежний проект. Хоча навіть після звільнення Ользі

Фото: Ірина Ареховська, Belsat.eu

“В ізоляторі, ще до суду, нас водили дивитися пропагандистський фільм”

Історія Вадима Заміровського

Вадим Заміровський – фотокореспондент "TUT.by" з 2013 року, а в цілому в журналістиці з 2002 року. Він досить цікава особистість. Спокійний голос і розповідь у чіткому хронологічному порядку. До співпраці з "TUT.by" працював у газетах «Прапор Юності», «Мінський Кур'єр», «БелГазета» і в агентстві «Фото ІТАР-ТАРС». Із 2010 року куратор конкурсу «Прес-фото Білорусі».

Цей чоловік з фотоапаратом працював не тільки в Білорусі. Народився на Північному Кавказі, жив у Якутії, переїхав до Мінська в 1991 році. Його девіз у житті: завжди рухатися вперед. Вадим висвітлював події на Майдані в Україні в 2014 році. Декілька разів працював фотокореспондентом на Донбасі. Його затримували росіяни в Криму.

Під час нинішніх політичних перипетій у Мінську його також не раз затримували. Наприклад, 2 вересня співробітники міліції затримали

Заміровського в Мінську, біля станції метро «Пушкінська». При цьому фотокореспондента били.

«Вадим виконував редакційне завдання, він фотографував те, що відбувається на місці меморіалу Тарайковського. Сьогодні вдень там реагентами засипали напис на асфальті «Не забудзем». Люди, які прийшли увечері, намагалися прибрати технічну сіль. Вадим встиг лише повідомити в редакцію, що прибув на місце. Буквально за кілька хвилин нам повідомили, що нашого

журналіста жорстко затримали співробітники міліції. Відзначимо, що Вадим Заміровський був у синьому жилеті з написом «Преса» та бейджиком "TUT.by". Силовики возили Заміровський містом хвилин сорок, забрали флешки і висадили в Сухарьово», – читаємо на "TUT.by".

І це лише один з епізодів.

– 17 жовтня я працював на акції студентів. Їх досить мало зібралося, десь 150 осіб. Нічого особливого не сталося. Колона почала рух, пройшла по вулиці Румянцева, повернула на Козлова, вийшла до проспекту Незалежності. У цей момент під'їхало кілька мікроавтобусів. Звідти вибігли співробітники ОМОНу, затримали студентів, після цього – Дарину Спек (інтерв'ю з нею теж можна прочитати тут – Авт.), а потім і мене. При цьому до нас ніхто не звертався, жодних прохань покинути територію не було озвучено. Я перебував там зі службовим посвідченням і виконував фотозйомку як журналіст. Нас посадили в мікроавтобус, повозили вулицями, потім перевантажили.

Напевно, це така у них логістика. Було досить тісно, людей 40 десь було. Хлопці сиділи на підлозі. Зрештою нас пересадили в автозак з камерами-склянками і почали розвозити по РВВС, – розповідає Вадим.

Фото: TUT.by

– А який ви мали вигляд на мітингу?

– На мені була синя куртка, велике редакційне посвідчення висіло на шиї. Також на мені було два фотоапарати, було абсолютно зрозуміло, що я журналіст. Силу до мене не застосовували, – говорить Вадим Заміровський.

Він згадує, що тримався осторонь колони студентів, які брали участь у марші. Та, вочевидь,

на міліцію це ніяк не вплинуло, як і розпізнавальні знаки фотокореспондента.

– Нас привезли в одне з РВВС, і, як виявилось, там були тільки журналісти. Це робиться для того, щоб ми не бачили, що відбувається з іншими затриманими. А в інших РВВС, як кажуть, ставляться до затриманих дуже погано. Нас же не били, ми очікували, чим усе закінчиться. Один зі співробітників, як я зрозумів адекватний, сказав, що будемо всі чекати, яке розпорядження спустять зверху.

Згодом направили в ІТТ – ізолятор тимчасового тримання. Оформили протоколи і нас повезли. При цьому всі протоколи були оформлені як під копірку, з безліччю помилок. Наприклад, в одному протоколі я був зазначений як особа жіночої статі,

в іншому були помилки стосовно моєї освіти. У відділення приїхала мій адвокат, яка встигла сказати, де ставити підпис, а де ні. Хоча зараз це мало на що впливає. Все одно вирішують з усіма однаково, – каже Вадим.

Невдовзі усіх відвезли в ізолятор, де була вже звична атрибутика: «обличчям до стіни», «руки за спину». Оскільки групу журналістів

затримали в суботу, то всі чекали понеділка, коли будуть рішення суду. Всі, звичайно ж, чекали, що трьома добами арешту все і закінчиться.

До речі, я був на Майдані в Києві декілька разів, проводив там по 3-4 тижні. Тобто, історія була для мене відома зсередини.

Вадим Заміровський згадує, що коли почався суд, пояснення він давав по відеозв'язку. Тобто увімкнули скайп, і він бачив суддю на моніторі.

Наголосив, що у нього були всі папери, документи, редакційне завдання. Але, схоже, нічого не спрацювало. З жодним правопорушенням Вадим не погодився. Крім того, за справою було долучено інформацію, що у нього неповнолітня дитина. Усе ж суд виніс постанову по справі фотографа "TUT.by" і БелаПАН Вадима Заміровського: 15 діб адміністративного арешту. Суд визнав його винним за двома статтями: 23.34 КоАП (участь у несанкціонованих заходах) і 23.4 КоАП (непокора законному розпорядженню або вимозі посадової особи при виконанні ним службових повноважень).

– До речі, нас водили дивитися пропагандистський фільм. Була скомпонована неякісна пропаганда, ще й з кадрами з України, з Майдану. До того з приводу нас ще не було рішення, незрозуміло було, чи винні ми в чомусь. У групі, яку привели дивитися фільм, були різні люди. Мені здається, всі журналісти просто сміялися, адже пропаганда була змонтована неякісно і професіонали це розуміли.

Також фотокореспондент поділився своїми враженнями про перебування в РВВС, а потім в ізоляторі на Окрестіна. Каже, таке враження, що в персонал там набирають людей ідейних.

– Серед затриманих були люди, які потрапили випадково, просто ішли повз. Наприклад, мені трапився хлопець, який ішов на виставку, хтось саме прямував до магазину. Але для працівників в'язниці ми всі – ідейні вороги. Коли нас вишикували в шеренгу, дівчині, відстань до якої була метрів зо п'ять, стало погано. Інші дівчата просили їй допомогти, подивитися, що з нею. Тій дівчині було років 20. Не розумію, чому молодий міліціонер, який нас охороняв, не міг проявити людяність і покликати лікаря, який знаходився неподалік.

– Там вас не били?

– До нас фізичну силу не застосовували. В основному зараз травми отримують при затриманні. Я був у камері на чотири ліжка. Загалом, місяця вистачало. Знаєте, як

дуже поганий хостел. Ми там були з понеділка по четвер. А в четвер нас етапували з Мінська в місто Барановичі. По-перше, це роблять перед вихідними, щоб звільнити СІЗО для нових арештантів. По-друге, думаю, просто через підлість. Адже четвер – це насправді єдиний день, коли можна отримати передачку від рідних. А це дуже важливо. Адже люди потрапляють за ґрати непідготовленими. Ні запасної білизни, ні зубної щітки, банальних побутових речей. Етапування не дає змоги отримати передачу.

А в Барановичах була вже конкретна в'язниця, стара, велика. Та ставлення до нас там було нейтральне. Не відчувалося ненависті до нас як до політичних ворогів. Там я вже досидів свої 15 діб, – згадує Вадим.

Фотокореспондент жартує, що вже в Барановичах починаєш «розуміти феню». Там видають довідку, яку можна показати контролеру і доїхати додому. За Вадимом, звичайно ж, приїхали близькі і друзі.

– Будете продовжувати працювати?

– Як інакше. Це моя робота. Намагаюся повертатися в інформаційне поле. Адже було своєрідне інформаційне голодування.

Назарій Вівчарик

“Давно не відчуваю себе захищеною як журналіст”

Історія Дар'ї Спевак

Затримана під час студентського маршу кореспондент Onliner Дарина Спевак вийшла на свободу через 13 діб. Майже два тижні журналіст, заарештована під час виконання своїх обов'язків, провела на Окрестіна. Її звинуватили в порушенні статей 23.4 і 23.34 КоАП (непокора і участь у несанкціонованому заході).

– Розкажіть про те, як вас затримали? Що ви в цей час робили? Які події висвітлювали? Чи були чи на вас розпізнавальні знаки «Преса» і чи мали ви акредитацію?

– На 17 жовтня в Мінську було анонсовано марш студентів. За редакційним завданням я висвітлювала цю суботню подію – відправляла до редакції текст текст і відео про те, що відбувається. Акредитація Onliner не потрібна, оскільки ми є мережевим виданням, тобто маємо статус ЗМІ, згідно рішення Міністерства інформації Білорусі. У цей день на мені був бейдж з написом "Преса" із зазначенням

видання, моєю світлою, ім'ям та прізвищем і посадою. Бейдж завіреним печаткою.

Жилетка з написом "Преса" була одягнена під байку, бо такий розпізнавальний знак останнім часом стає мішенню для силовиків. Згідно із законом "Про масові заходи" на журналістові повинен бути видимий розпізнавальний знак, він і був – бейдж.

На перетині проспекту Незалежності та вулиці Козлова приблизно о першій годині дня почалися затримання учасників акції. На місце приїхали кілька тонованих мікроавтобусів, з них

повибігали співробітники ОМОНу в чорному і почали хапати студентів. Через кілька хвилин після цього я почула, як силовики між собою почали перекикуватися: "Журналісти, преса!", і зрозуміла: зараз заберуть і нас. Діватися було нікуди – навколо все було оточено людьми в чорному. Зі спини до мене підійшли кілька ОМОНівців, заламали руки і зі словами "віддай телефон" повели до мікроавтобуса. Ніхто зі співробітників міліції не представлявся і не називав причину затримання. Але до цього ми вже звикли.

– Хто саме такі затримував: ОМОН чи міліція? Чи вважали ви себе винною?

– Затримував ОМОН – це і є підрозділ МВС (міліції). Винною себе, звичайно, не вважала і не вважаю (це проходить оскарження рішення суду) – я просто виконувала свою роботу. У протоколі затримання відразу вказала: вважаю, що співробітники ОМОНу перешкодили моїй законній професійній діяльності. А це кримінальна стаття (ст. 198 Кримінального кодексу Білорусі).

– Як проходив судовий процес? Чи порушували ваші права? Чи був у вас адвокат?

– Суд проходив по скайпу (офіційно – через ситуацію з коронавірусом). Я перебувала в кабінеті ІТТ (ізолятор тимчасового тримання) на Окрестіна, зі мною були два співробітники – один у цивільному, інша – в міліцейській формі. Поговорити з адвокатом віч-на-віч не було можливості (хоча це передбачено законом). Спочатку до мене в ізолятор не допустили адвоката через той же коронавірус, а по відеозв'язку ми не змогли поспілкуватися один на один, тому що "хтозна що я з собою зроблю за цей час". Представники МВС перебували поруч нібито для моєї ж безпеки.

Суд пройшов швидко і відносно передбачувано. Виправдувального рішення очікувати в білоруській правовій ситуації не варто, це ми вже знали з досвіду. Але до самого кінця не думала, що дадуть арешт. Незважаючи на

відеодокази і показання свідків з боку захисту, суддя визнала мене винною за обома статтями КоАП і призначила 13 діб адміністративного арешту.

У камері на 6 осіб нас було шестеро. У приміщенні був туалет-дірка (обгороджений, це нас порадувало), умивальник з гарячою і холодною водою,

– В яких умовах ви перебували в ізоляторі? Розкажіть, чи був доступ до чистої води, нормальної їжі? Як щодо передач від рідних?

– Усі 13 діб я перебувала на Окрестіна. До суду – в ІТТ, після нього – в ЦІП (Центр ізоляції правопорушників ГУВС Мінмськвиконкому). Умови там практично однакові, хіба що в ІТТ нари були дерев'яні, а в ЦІП – залізні та ґратчасті.

нари, тумбочки, лавки і стіл. Воду пили в основному з-під крана. Це не нормальна питна вода, але витримати можна. Годували тричі на день. На сніданок співробітники ЦІПа приносять кашу (вівсянку, рис, перловку, ячну, гречку або іншу) і солодкий чай, дають білий і чорний хліб. На обід – суп (гороховий або інший, щі, борщ, розсольник), каша, дивного вигляду котлета, маринований овоч і компот або кисіль. На вечерю – каша

і та ж сама незрозуміла котлета. Зрідка з'являється сосиска, але пробувати її я теж не наважилася. Хліба дають багато, деякі дівчата ліплять з нього пам'ятні фігурки. Пити, як бачимо, давали двічі на день, але не воду.

У душ нас не водили, хоча в камері висів завірений печаткою графік (там був душ, щоденна прогулянка і ін.). На прогулянку ходили залежно від настрою наглядача: іноді це було раз на три доби, іноді – тричі на день.

Передачі передавали справно, але не передали жодного листа. Хоча їх надсилали десятками, як я дізналася після звільнення.

Була проблема з таблетками. Мені потрібно приймати ліки щодня. Кілька таблеток у мене було з собою, я їх пила під час перебування в ІТТ. Коли нас переводили в ЦІП, в ІТТ залишилася одна моя таблетка і пластинка знеболюючих. З собою я їх забрати не змогла. Коли мене переводили в ЦІП, я сказала співробітниці, що мені потрібні рецептурні таблетки, вона відповіла, щоб я повідомила про це родичам. Стало смішно і прикро: як я повідомлю родичам, якщо сиджу тут без єдиної можливості зв'язатися хоч з ким-небудь, навіть адвокатом?

– Чи піддавали вас тортурам?

– Тортур не було. Я була щаслива і трохи здивована, що нас навіть не били.

– Чи розмовляли з вами правоохоронці на політичні тими? Намагалися в чомусь переконати? Чи була агресія з їхнього боку?

– Надвечір, перед судом, в ІТТ приходили співробітники ГУБОЗіК МВС (Головне управління по боротьбі з організованою злочинністю і корупцією). Незважаючи на те, що затримали мене за статтями 23.34 і 23.4 КоАП, про них міліціонери за всю бесіду не обмовилися й словом. Розмова розпочалася так:

– Треба ж висвітлювати події з обох сторін, – починає один з них.

– Ми так і висвітлюємо, – кажу.

– На які Telegram-канали ви підписані?

– Та на всі, я ж журналіст, мені потрібно відстежувати те, що відбувається.

– Ви розумієте, що у нас все відбувається так само, як і в Україні?

– Не згодна, у нас абсолютно різні

передумови і ситуації.

– Знаєте, чому ми ходимо в балаклавах? Ми не за себе боїмося, а за свої сім'ї: рідним і близьким постійно надходять погрози.

– Розумію. Але погрози надходять не тільки у вашу адресу. Не можна однозначно сказати, що прихильники влади безперечно білі, а противники – чорні. Всюди є різні люди.

– З нею нецікаво, приводь наступних, – підсумовує інший силовик.

Після бесіди мене знімають на телефон: називаю П. І. Б., дату і місце народження, місце роботи і обставини затримання.

– Наскільки ви тепер себе відчуваєте захищеною в суспільстві як журналіст? Уже виходили на масові заходи? Чи не страшно?

– Я давно не відчуваю себе захищеною як журналіст – найбільш гостро це проявилось після

серпневих подій в Білорусі. Жилет "Преса" став у нас мішенню для силовиків, журналістів постійно затримують, чесні видання позбавляють акредитацій і статусу

з автомобіля або квартир, вікна яких виходять на місця акцій. Виходити на вулицю журналісту небезпечно, особливо якщо ти вже надокучив силовикам.

ЗМІ. Мене вже затримували в Гродно – там я працювала в жилеті "Преса". Щойно прийшла на захід, як усіх журналістів упаковали в мікроавтобус і відвезли в РУВС. Нібито для перевірки документів. Через три години, щоправда, відпустили.

На масових заходах після своєї відсидки я працювала вже двічі, але в режимі "сафарі" – тобто

Спочатку страшно виходити просто на вулицю, навіть у магазин. Здається, зараз під'їде мікроавтобус і тебе затримують. Просто за те, що ти існуєш в цій країні.

– Не було думок змінити професію?

– Ні, я продовжу чесно робити свою справу, поки не розстріляють.

– Як довго ви взагалі в журналістиці, і чи вже притягувалися колись до адміністративної відповідальності?

– У журналістиці я офіційно працюю 3,5 роки (закінчила університет у 2017-му). До того, в студентські роки, співпрацювала позаштатно з декількома ЗМІ – у тому числі і з Onliner, де зараз працюю. До адміністративної відповідальності ніколи за свої 25 років життя не притягувалася до жовтня цього року.

Фото: Ірина Ареховська, Belstat.eu

– Можливо, поділіться ще якимось досвідом для колег, про що я не запитав. Наприклад, як психологічно було переносити тягар затримання і засудження?

Працюючи журналістом в сучасній Білорусі, краще бути надпесимістом. Тобто завжди бути готовим до найгіршого. Тоді шок від того, що відбувається, буде не таким сильним. Найважче було перші декілька днів, коли тебе розриває від несправедливості і розуміння того, що два тижні доведеться існувати в чотирьох стінах і без свіжого повітря. Потім звикаєш.

Назарій Вівчарик

“На мітингах ми могли зателефонувати в будь-яку квартиру, нас пускали, давали інтернет”

Історія Всеволода Зарубіна

Всеволод Зарубін – журналіст БелаПАН і "TUT.by" Закінчив Академію мистецтв Білорусі, спеціальність – художник декоративно-прикладного мистецтва. Але життя вносить свої корективи. З 2009 року він знімає відео для ЗМІ. Проте зараз, в середині листопада, коли відбулася наша розмова, Всеволод пішов з журналістики, щоб відпочити. Перед цим, щоправда, встиг відсидіти 15 днів.

У цілому, він 5 років знімав відео на порталі "TUT.by" Насамперед працював з майданчиком YouTube.

– Це проект «Люди в студії», де ми ставили незручні запитання. На початку літа були змушені піти на карантин і працювати дистанційно. Починаючи з липня, ми почали висвітлювати політичні події в країні. Звичайно, розуміли, що треба ходити на протести і все висвітлювати разом з журналістами друкованих видань та фотографами, – розповідає Всеволод.

Оскільки в 2018 році вийшов закон про ЗМІ, де були посилені законодавчі норми, портал "TUT.by" перереєструвався в рамках нового закону. Але нещодавно у видання забрали статус ЗМІ, що не дає права його представникам перебувати на масових заходах. Тому Всеволод співпрацював ще й з БелаПАН – великим інформантством.

– Посвідчення висіло у мене на шиї. Я виконував свої професійні обов'язки. Не брав участі в несанкціонованих заходах.

Фактично, того дня працював відеооператором. Усе ж, мене затримали. Вперше це сталося 14 липня, коли нас взяли разом з колегою Олексієм Судніковим. Нагадаю, це був день, коли не зареєстрували кандидатів в президенти (ЦВК Білорусі відмовилася реєструвати кандидатом у президенти банкіра Віктора Бабаріку, котрий вважався головним конкурентом Лукашенка. Також відмовили в реєстрації Валерію Цепкало – Авт). Тоді вперше почали жорстко затримувати людей, і ми потрапили під гарячу руку, нас потягли в автозак, де поклали обличчям на підлогу.

Правоохоронці тоді доставили журналістів в Жовтневе РУВС. Міліціонери відпустили їх через дві години після затримання, перевіривши документи.

– Після того мені вдавалося уникати затримань. Кілька разів це було на межі. Мене тричі відбивали протестувальники. Аж до 17-го жовтня я не був схоплений. Напевне,

відчував, як силовики можуть себе повести в певний момент. Оскільки ми знімаємо відео, то перебуваємо в гущі подій. Усе-таки це не фото, яке можна зняти з далекої відстані. Для відео важливо знаходитися в епіцентрі події, тому чули все, бачили все і відчували загострення емоцій, – пояснює журналіст.

– Як відбувалося затримання, і чи конфіскували речі?

– Скажу, що на початку протестів ми вирішили знімати на мобільні пристрої. Матеріал, знятий на мобільний, досить легкий, тому не становило жодних проблем швидко передати його до редакції. І якості картинки вистачало для інтернету. Ми, до речі, розподілили роботу з ресурсом Onliner. Мовляв, ми фіксуватимемо так звану оперативку, тобто невідкладну інформацію, і неважливо якої якості. А портал Onliner знімав якісну картинку і робив хроніку, яку показували наступного дня. Тому нам для "TUT.by" було достатньо мобільника. Щодо затримання: так сталося, що мене

затримали приблизно в той же час, що і Дарину Спєвак і Вадима Заміровського. Спочатку був марш студентів. Вони йшли колоною. Пізніше на вулиці Козлова затримали колег-журналістів, і я це зняв.

«Пішли зі мною». Мене відправили в бус, посадили подалі. Звідти я бачив, як ведуть студентів, деяких досить грубо. На одного зі студентів почали кричати, омонівець замахнувся на нього. У цей момент

Передавши матеріал до редакції, почав потихеньку переміщатися в інше місце. У цей час побачив, як студенти, чоловік шість, перекрили дорогу і стали на коліна. Мені захотілося зняти це на відео, як молодих людей розганяють. Я був зовсім один. Співробітник ОМОНу підійшов до мене, попросив показати посвідчення, яке висіло у мене на шиї. Я йому показав, а він сказав:

я визирнув і попросив омонівця бути трохи спокійнішим. Він дуже різко відреагував, рвонувся до мене, але ззаду його схопили колеги і порадили нічого більше не робити. Згодом вони сказали мені вимкнути телефон, який і так був вимкнений, – згадує Всеволод Зарубін.

Після цього, розповідає Всеволод, його везли деякий час в автозаку,

потім пересадили в міліцейську «Газель» і відвезли в Жовтневе РУВС.

Журналіст пам'ятає, що в машині було багато людей, дівчата сиділи на лавці, хлопці – на підлозі. На задній стінці висів великий білоруський прапор радянського зразка – з серпом і молотом. Каже, не вперше бачить на автозаках символіку.

– Не знаю, навіщо це було зроблено, може, для пропаганди. До речі, бачив, як в автозаках підлогу вистилали відібраними в активістів прапорами протесту – червоно-білими, і топтали по них, – каже журналіст.

Правопорушення, які нібито скоїв Всеволод, схожі на ті ж, які приписують багатьом іншим колегам-журналістам в Білорусі.

Таким чином, за версією правоохоронців, він теж «брав участь в організованому масовому зібранні громадян з метою обговорення суспільно-політичних настроїв», а після

«відповів категоричною відмовою» на вимогу покинути певне місце. Свою вину Всеволод не визнав, але це зараз там нікого не цікавить. Суд виніс рішення: 15 днів адміністративного арешту. Тобто визнав його винним за двома статтями: 23.34 КоАП (участь в несанкціонованих заходах) і 23.4 КоАП (непокора законному розпорядженню або вимозі посадової особи під час виконання ним службових дій).

– Судові процеси проходили мало не в коридорі, по скайпу. Іноді було багато людей, стояв гомін, і затримані навіть перепитували, що ж їм присудили. Не чути було через галас і поганий зв'язок.

До речі, оскільки Всеволод має фах художника-дизайнера, він зробив кілька замальовок у в'язниці, де сидів. Він також розповідає про побут у ній. – Ми були вже підготовлені: удома завчасно збирали валізку з усім необхідним, щоб потім не шукати

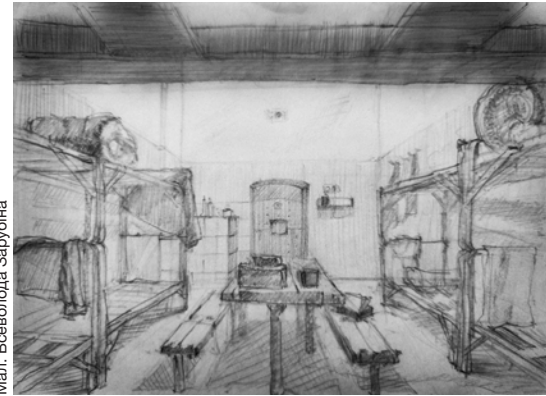
нічого. Рідним вдалося в РВВС передати речі, це в першу чергу зубна щітка, теплий одяг. Після суду ми перебували в центрі ізоляції правопорушників кілька днів, звідти вже нас етапували в СІЗО міста Барановичі.

Етапи міліціонери організовували таким чином, щоб нас перевозити в день отримання посилок від рідних. Напевно, так задумано спеціально, щоб створити дискомфорт. Пощастило хоча б у тому, що нас затримали в момент затишшя, що не били, не знущалися. Хоча відчувалося, що в ізоляторі на Окрестіно до нас ставилися досить негативно. Ніби ми вороги... А в Барановичах умови були гірші, навіть аскетичні, але ставлення – краще, – згадує журналіст.

Він також згадує, як доводилося коротати час, перебуваючи в Барановичах. Навіть жартує:

– Знаєте, там відвели ціле крило для таких, як ми. Це були і студенти, і актори, і бізнесмени, і журналісти.

Сміялися, що коли ти побував в СІЗО, то вийшовши звідти, обов'язково відкриєш якийсь стартап. Малось на увазі, що під час відсидки людина спілкується з багатьма цікавими людьми, які його оточують. Сиділося не нудно. Ми потрапили в так звану

Мал. Всеволода Зарубіна

«волонтерську хату». Це волонтерська камера, якою пройшло дуже багато людей. Після них залишилася велика бібліотека: від Донцової до Кристовського. Я читав там роман останнього – «Петербурзькі нетрі». У ньому якраз багато пов'язано зі злочинською мовою «фенсю». Виходить, ми на нарах вчили «феню», – жартує журналіст.

Всеволод Зарубін пояснює, що за два місяці до затримання він збирався звільнитися. Хоча насправді намагався

звільнитися ще рік тому, але спочатку завадив коронавірус, пізніше почалися політичні заворушення в країні. І журналіст прийняв рішення залишитися в редакції в ці складні для країни часи, щоби працювати. Перед листопадом про себе почав нагадувати новий роботодавець. Всеволод з дня на день збирався піти з журналістики, але закінчилося все відсидкою у в'язниці. Каже, для нього це був важливий досвід.

Нині Всеволод Зарубін працює в ІТ-сфері. Сміється, що пішов відпочити, бо останні два роки видалися важкими.

– Безперечно, планую повернутися в журналістику. Хоча у нас вдома були довгі важкі розмови. Я розумів, де працюю і ким. І дружина була готова, що мене можуть посадити, – каже Всеволод.

До речі, він згадує ставлення суспільства до журналістів.

– Усі ці події, які у нас відбуваються, викликають в аудиторії тільки більше співчуття і довіру до журналістів. Люди розуміють складність нашої роботи, усвідомлюють колосальний тиск, якому піддаються незалежні засоби масової інформації. Та що там казати: на тих же мітингах за відсутності інтернету ми могли подзвонити у будь-яку квартиру і знали, що нас пустять, дадуть інтернетом покористуватися, пригостять, ще й вид з вікна покажуть, – каже Всеволод Зарубін.

Назарій Вівчарик

“Протестуючі Єврозеки, Або як потрапити в нову Білорусь”

Історія Ігоря Карнея

Журналіста «Радіо Свобода» Ігоря Карнея засудили на 10 діб арешту за «активну участь» у «Марші сміливих», які, як він сам розповів, хоч і довелося відбувати у важких умовах, але там, саме там, він переконався: невдовзі білоруси житимуть у Новій вільній країні.

До лап білоруських «насилівіків», саме так білоруси вже декілька місяців називають представників силових структур, Ігор потрапив 15 листопада. Того дня в ізоляторах і в'язницях Білорусі разом з ним перебували ще близько тисячі протестувальників, які вийшли на недільний мітинг. У цілому з моменту останніх президентських виборів у країні через суди і в'язниці вже пройшли понад 30 тисяч білорусів.

«Ласкаво просимо в пекло, суки!»

– «Марш сміливих» у Мінську перетворився в традиційний недільний хапун. Силовики хапали всіх, хто потрапляв до рук, – згадує

Ігор. – Свою операцію із захоплення протестувальників вони почали ще на підступах до проспекту Пушкіна, закінчивши звірячої зачисткою імпровізованої «Площі змін». Хто ти за фахом – значення не мало: гребли всіх, у тому числі і журналістів, яких було багато.

«Ласкаво просимо в пекло, суки», – смачно промовляв у проріз балаклави каратель в чорному, кидаючи в міліцейський пазик чергову жертву.

Заповнений автобус підкотив до автозака, всіх почали перевантажувати. На вході було декілька біло-червоно-білих прапорів, які вже стали брудно-сірими.

– Топчіть, падли! – наказала голова у величезному шоломі.

Ігоря разом зі ще трьома чоловіками закинули до вертикального «пеналу»

– маленьку кліть у середині автозака, призначену для двох людей.

Заввишки «пенал» менше двох метрів, від сили метр завширшки і на півметра заглиблений. Хвилин за 15 чоловіка грубо витягли назад, відірвавши половину рукава куртки.

– У нішу, що звільнилася, закинули двох дівчат. З десяток людей поставили на коліна у вузькому проході, – згадує журналіст.

– Морди в підлогу, – а далі добірні матюки з явно обмеженого словника омонівця. Спроба сусіда по лікті озирнутися і роздивитися навколо закінчилася погано – відразу отримав з десяток «виховних» ударів по голові. Наступні півгодини поїздки кожен думав про своє...

«Руки вгору – морду вниз»

Журналіст опинився в першій партії затриманих, яких доправили в Радянський РУВС Мінська тієї неділі. Наступної години автозаки розвантажувалися ще декілька разів,

допоки в РУВС не закінчилися місця для затриманих.

Далі, за словами Ігоря, понад сотню «бандитів», і його серед них, поставили обличчям до паркану і гаражної стіни у дворі РУВС.

За спиною стояв загін міліціонерів з автоматами. Так, у положенні «руки вгору» затримані простояли декілька годин.

– Потім надійшов наказ витягнути шнурки із взуття, курток, відстебнути каптури, зняти паски і кинути все

так ще 12 годин! На вулиці вже було холодно. Брався мороз. Руки позатерпали.

– Коли я за першої нагоди спробував розтерти долоні, щоб хоч трохи зігрітися, одразу почув на свою адресу: «Що незрозумілого! Руки

Фото: Анна Русинова, Belsat.eu

це перед собою. Жінка в формі переписала наші особисті дані, після цього нас повели в будівлю оформлювати арешт цінних речей – грошей, телефонів, годинників, ключів від машин і ін.

Відтак Ігоря й інших затриманих знову повернули на вулицю і поставили обличчям до стіни, де вони простояли

вгору!". Далі від озброєного силовика пішов професійний удар у ділянку печінки.

Ігор згадує, що приблизно о 10 годині вечора на середину двору винесли стіл, до якого по одному почали викликати заарештованих, щоб ті по черзі підписали однотипні протоколи а-ля «брав участь

у несанкціонованій вуличній ході в групі людей, позначених біло-червоно-білою символікою». Різниця в протоколах була тільки в часі і місці затримання. В іншому – ідентичні. Якщо хтось говорив, що дані в протоколі зовсім неправильні, йому грубо відповідали: «Суд розбереться». А далі ми знову повернулися до стіни.

Коли в сусідніх будинках згасло останнє вікно, до РУВС під'їхав автозак, в якому затриманих, зокрема і журналіста, повезли в Жодино.

«Усім топтати прапор!»

– Нічний прийом в Жодинському ізоляторі щиросердим назвати важко, – каже Ігор. – І все ж після 12-годинного стояння біля стіни пробіжка коридорами-лабіринтами ізолятора з руками за спиною підбадьорила.

На вході в кімнату для огляду кинули біло-червоно-білий прапор. Було видно, що трофей цей лежить

тут недавно – ще не забруднений. Арештанти відмовлялися на нього ставати, але деяких навмисне штовхали у спину, щоб ті втрапили на прапор ногами. Нервовий доглядач постійно несамовито кричав і погрожував усім «організувати протокол і 15 діб зверху».

Після процедури роздягання догола і обшуку всього, що було на арештантах, їх у самих трусах завели в камеру №13.

– Там уже кублилися такі ж, як і я, заарештовані чоловіки в трусах. Усього – 20 осіб. Ось тільки ліжко-місце – 10.

Камера мала приблизно такий вигляд: двоярусні залізні нари без матраців, посередині – намертво вмурований у підлогу кривий дерев'яний стіл з металевими кутами плюс дві такі ж лавки на шістьох.

З ознак цивілізації – умовно відгороджене відхоже місце зі слідами фекалій на стінах і умивальник з холодною водою. Усе!

Фото: Олег Рашетняк, Belsat.eu

Знайомство з сусідами по камері показало: традиційно затриманий увесь зріз сучасного білоруського суспільства: керівник IT-компанії, підприємці різного калібру, науковий співробітник академінституту, історик, філолог, студенти – вже відраховані або під загрозою відрахування... Кожен третій кульгає, з підбитим оком або кривим носом – тобто всі, у кого розрахунок на спринтерські здібності зазнав фіаско. Деякі з мітками потенційних координаторів. Одному омонівці розфарбували руку, іншому на лобі написали «біло-червоно-білий».

Утома бере своє: деякі без сил падають на залізні нари, хтось лягає просто на підлозі, ще декілька чоловіків засинають, сидячи за столом. Як би там не було, але в такому стані хоча б можна не тримати руки вгору або за спиною. Цілодобово горить яскраве світло, нічник є, але його не використовують.

Тривожний сон порушив «баландер», який мовчки відкрив годівницю і просунув туди чотири буханці хліба і стільки ж алюмінієвих кухлів з чаєм. З-під плінтусів на легкий сніданок тут же потяглися місцеві пацюки – ситі і породисті.

«Нааявність адвокатів і свідків необов'язкова»

Як згадує Ігор, судовий конвеєр запрацював тільки у вівторок. До того ж на повну потужність, адже без суду через 72 години всіх довелося б випустити. Місцевих суддів уже не вистачало, тому засідання по скайпу проводили

судді з Крупок, Смолевичів і Червеня. Ноу-хау нового судового сезону стала відмова

від баласту у вигляді адвокатів і необов'язкової присутності свідків.

– Тим, кого затримали в адміністративній справі удруге, практично відразу давали 15 діб. Це ж стосується й утішного доповнення у вигляді статті 23.4 – «Непокоря працівнику правоохоронних органів під час виконання

службових обов'язків». Претензії про нестиківки в протоколах ігнорувалися – судді з інших міст просто не орієнтувалися в мінських локаціях. І це я вже мовчу про гарантоване право на захист, – розповідає журналіст.

– До речі, тоді ж почув про послугу «прискорений суд». Він для тих, хто повністю визнає провину. У цьому випадку вся процедура так званого суду займає насилу хвилини три. За таких обставин затриманий гарантовано отримає 7 діб арешту, але оскаржити рішення суду вже не зможе.

«Вельмиграмотні еврозеки»

За словами журналіста, найкращим днем відсидки стала середа. Адже цього дня приймають передачі від рідних. А це 5 кілограмів їжі і найнеобхідніших речей з волі – зубна щітка, прилади для гоління, домашні

капці, сало, цибуля. У тюремних умовах усе це здається справжнім подарунком долі.

– Плюс – це єдиний шанс зрозуміти, що рідні знають про те, де саме ти перебуваєш. В іншому – тотальна інформаційна блокада.

Уже після звільнення Ігор дізнався, що листи в СІЗО йому писали чимало близьких та знайомих, проте жоден з них до адресата так і не дійшов.

Що стосується арештантського побуту, то, за словами журналіста, різноманітним його не назвеш.

– Підйом – о 6 ранку. Практично відразу в годівницю просовують порцію перловки або вівсянки з липким слизом. Кожного разу починається сварка з баландером – той знову приніс замало компоту. «Дістали вже, еврозеки

вельмиграмотні!» – видавав він у відповідь і знехотя наливав ще одного кухля компоту.

До відбою потрібно було себе чимось займати – сидіти на нарах забороняється під загрозою вилучення матраців. Коли всі книжки були перечитані, просили погортати хоча б державну «Радянську Білорусію», на що чули «тут вам не бібліотека, бля...». Але залишалися пісні, щирі розмови і віра, що скоро все це закінчиться, а всі ми будемо жити в новій і вільній Білорусі.

Ольга Івашенко

Фото: Олег Решетняк, Belsat.eu

“Цинізм з котлетою з кісток і гімн Білорусі під гуркіт кийків”

Історія Катерини Карпицької

Журналістка «Нашай Ніви» Катерина Карпицька, яка відсиділа 15 днів арешту просто за те, що вона чесний кореспондент, яка виконує свою роботу, не забуде ці два тижні ніколи.

Попрацювала на марші – потрапила в міліцію

7 листопада Катерина Карпицька працювала на Жіночому марші, який в Білорусі від початку акцій протестів відбувається щосуботи.

– Якщо ти живеш в Білорусі, то вже априорі маєш бути готовий до затримання будь-коли, – міркує Катя. – Особливо в 2020 році. Особливо якщо маєш причетність до журналістики. І все ж я не очікувала, що мене затримують так бездарно.

Як згадує дівчина, той мітинг був не найбагатолюдніший. Вона встигла зняти відео затримань демаршу

для сайту і разом з подругами вирушила на автобусну зупинку.

– Ось тільки замість звичного жовтого буса з зупинки нас забрав сірий – міліцейський. З нього вийшли троє чоловіків у цивільному і сказали, що далі ми повинні проїхати разом з ними для «з'ясування особи». Щоправда, тоді ми не знали, що за часом це встановлення займе 15 днів і що додому того дня я так і не потраплю.

РУВС і мічені жінки зі срібною фарбою

Дівчат привезли в Московське РУВС, змусили вимкнути телефони і не дозволили зателефонувати близьким.

– Перед вимиканням встигла натиснути на телефоні тільки сигнал SOS, – згадує Катерина. – З нами було близько десяти жінок. Їх затримали лише тому, що вони несли в руках букети квітів. Так-так, в Білорусі це вже злочин! Тим, хто все робив повільно, руку позначали сріблястою фарбою. Уже пізніше нам стало зрозуміло, що всіх мічених точно будуть судити.

Як розповіла журналістка, більшість затриманих на марші жінок відпустили того дня після опитувань. Залишили тільки тих, хто не вперше проходить в адміністративних справах і... журналістів.

У Катерини Карпицької забрали всі особисті речі, витягнули шнурки із взуття, повідомили, що на її телефон накладено арешт, і повезли на Окрестіна – в ізолятор тимчасового тримання.

– Мою куртку згодом просто загубили, мабуть, не бажаючи витратити сили і час на обривання з неї шнурків. Наступні кілька тижнів я перебувала в одній байці – і на вулиці, і в камері зі зламаним вікном.

З подругою журналістку розділили, розмістивши їх на різних поверхах ІТТ.

– Компанія в моїй камері була пристойна – перекладачка з німецької, інженер, маркетолог і жінка, що побилася з братом. Але вже наступного дня – а це неділя, коли під час маршу ОМОН традиційно вихоплює з вулиць сотні і тисячі протестувальників, – камери почали звільняти під більш «гідних».

– А чим годували?

– У день затримання не обідали і не вечеряли. Але і те, що пропонували

в подальшому, їсти було неможливо. Наприклад, рибна котлета – це хліб і кістки від риби незрозумілого вигляду.

– А умови в камері?

маску, щоб хоч трохи поспати. Під раковиною постійно стояла велика калюжа – протікала вода. Але на Окрестіна хоча б тепло. Навіть задушливо. Настільки, що у багатьох піднімався тиск: навіть у мене він був

Фото: Анна Русінова, Belsat.eu

– Уявіть, що у вас просто нічого немає – ні особистих речей, ні їжі, ні гребінців, ні запасної спідньої білизни, щоб зайнятися пранням, ні книжок, ні сканвордів – нічого. Плюс повне незнання всього, що відбувається зовні. Нічне світло горить постійно і просто в очі. Заклеїли з дівчатами лампу парою прокладок, які були в кишенях. Деякі напинали на очі

під 150, хоча зазвичай тиск у мене низький.

– Медиків до вас пускали?

– Тільки якщо довго і наполегливо грюкали в двері і просили про допомогу. Якщо приходили, то не відразу. Давали пару таблеток аспірину (він там на всі випадки

життя) і йшли. Ще раз перевірити стан за деякий час ніхто і не думав. Зате в тому ізоляторі гендерна нерівність зіграла нам, дівчатам, в плюс.

Над дівчатами знущаються менше. Зате на хлопцях зривалися, навіть якщо хтось із них питав, чому не принесли чай. Наглядач-качок тут же діставав кийка і починав кричати:

– Встали, бл*дь, підараси! Винесли матраци сюди до мене нах*, тепер будете спати без них, якщо такі розумні! Чаю їм, бл*дь, захотілося!

Хоча, звичайно, ставлення багато в чому залежить від зміни. Бували й такі наглядачі, які і пожартувати могли.

Псевдосвідки і судді, яким усе одно

За пару днів після затримання почалися суди.

– Трьох дівчат, що сиділи разом зі мною, судили за 10 хвилин. На недільному марші затримали багато людей, і часу,

щоби розбиратися детально з кожним, у суддів не знайшлося. Визнавали вони свою провину чи ні, чи є докази невинуватості – нікого не хвилювало: всім давали по 15 діб.

Як розповіла Катерина, її судили в коридорі, по скайпу. Половину з того, що говорила суддя і свідки, дівчина не чула.

– І все ж на мене витратили на диво багато часу, – згадує Катя. – Опитали свідків, до всього вислуховували так довго, що минули і обід, і вечеря. Щоправда, це все одно не допомогло: тому що проти свідка під вигаданим прізвищем Петрович, який стверджував, що я брала участь у мітингу з прапорами і гаслами «Живе Білорусь!», не попреш. Хоч він нібито не пам'ятав, який я мала вигляд, плував дати та місце затримання, посилаючись на те, що погано знає Мінськ... Але саме його слів судді вистачило, щоби призначити мені 15 діб.

Апогей цинізму і приниження особистості людини – ЦІП

У центр ізоляції правопорушників (ЦІП), де люди вже перебувають у статусі засуджених, Катерину перевели вночі після суду. Дівчина згадує, як це було:

– Це сталося після відбою, коли я ризикнула випрати шкарпетки і труси, вимити голову шматком господарського мила. Аж тут кажуть, що мене переводять. Довелося надягти на себе все мокре. Перехід – і ось я зі своїми новими сусідками опиняюся в чотиримісній камері, а нас п'ятеро. Та виявилось, нам ще пощастило: в інших подібних камерах сиділо по 9 і більше осіб. Вікно в новій «хаті» було зламане: сиділи, як у холодильнику. Усі прохання хоч якось його зачинити співробітники ігнорували (самі його причинити ми не могли через ґрати). Постільну білизну теж не дали. Так ми і лягли спати у верхньому одязі. А я без – адже мою куртку загубили, я тільки в байці. Усю ніч ми трусилися від холоду і обіймалися, щоб хоч якось зігрітися.

Вікно полагодили лише наступного вечора зі словами: "Напишіть потім, які ми тут хороші».

Уранці всім, хто перебував в камері, наказали: «Швидко збираємо речі і на вихід!».

– Нічого не їли, йдемо. Побачила одного хлопця. У нього штани були в крові. А наглядачі над ним гиржали: «У тебе що, місячне почалося?» А кожному ув'язненому, хто неправильно дивився у стінку, говорили приблизно таке: «У вас що, бл*дь, життя зайве?»

Увесь цей поспіх зі збиранням потрібний був для того, щоб у мінусову температуру ув'язнені декілька годин товклися у дворі – навіть чоловіки в светрах і куртках не відчували пальців. Один, щоб я хоч якось зігрілася, віддав мені свою водолазку. Трохи допомогло.

мінімум увесь наступний тиждень ув'язнені знову будуть без речей. На Окрестіна цей прийом давно став цинічною традицією знущання над затриманими учасниками протесту. Попереду на Катерину очікував ЦІП у Барановичах.

Після 10:00, зі слів дівчини, затриманих брутально вивезли в автозаках через натовп родичів, які з ночі зайняли чергу, щоб передати передачу. То був четвер – єдиний день прийому речей і продуктів. Вивезти людей, не дозволивши їм отримати передачі від рідних, означало, що як

– Доки їхали в Барановичі, нам постійно сигналізували машини на знак підтримки. Хтось устиг захопити шматок хліба і налити в пляшку води з-під крана. А це справжній скарб гурманів 23.34 (стаття за участь в несанкціонованому масовому заході – авт.). А отже, пускаємо її по колу. Який уже тут коронавірус!

Цвіт суспільства на нарах

– У Барановичах нас зустріли як зірок: під гавкіт службових собак проходимо по багатолюдному коридору слави. Руки за спиною, дивимося в підлогу. Близько 30 жінок, і мене серед них, заштовхують у напівпідвальне приміщення. Там зимно, стіни чорні, всі у цвілі. Залізні нари, напевно, ще з дореволюційних часів, коли будівлю звели. На підлозі – велика калюжа, що тягнеться від санвузла. Смердить нечистотами і сигаретами...

Встигаємо поділитися одна з одною гребінцем – хоча б один раз за п'ять діб розчесатися: у більшості гребінчики відібрали ще в РУВС. Розподіляємо між собою прокладки – у кого скільки є. Відмовляємося вірити, що в таких умовах можна жити. Але частину жінок залишають згодом у цьому треші на півдня, приховуючи цей факт від перевірки. Нас же, після огляду речей і пари присідань у голому вигляді, переводять в камеру № 95 – там 21 жінка на 19 місць. Серед заарештованих – викладачка Мінського державного лінгвістичного університету (МДЛУ),

співробітниця філармонії, пенсіонерки, журналістки, студентка, менеджерка готелю, SEO-спеціалістка, вчителька, кондитерка, піарниця, дизайнерка...

У дівчат залишилася їжа з попередньої передачі – тож ми, завдяки їх гостинності, вперше за добу їмо. Горіхи і печиво. Ми ж приїхали хоч і з порожніми руками, зате з більш-менш свіжими новинами з недавньої волі.

Далі, за словами журналістки, почалися майже справжні зеківські будні. Як у кіно.

– Підйом – о 6:00 під гімн Білорусі, стукіт кийком по залізних дверях і крики «Підйом, бл*дь!». У такому виконанні мелодія національного гімну набуває особливого градусу «патріотизму».

– Боюся питати, чим годували в Барановичах...

– До речі, набагато краще, ніж на Окрестіна! Там кухня взагалі майже домашня. Меню повторювалося по колу – гороховий суп, вівсянка або січка, щі, перловка, макарони або картопля з чимось на зразок тушонки зверху. На кожну вечерю давали одну-дві тарілки риби на всіх – так часто рибу я ніколи не їла.

– А умови?

– Вода з крана тільки холодна, іноді вдавалось випросити кип'ятильник і вблагати ненадовго увімкнути розетки. Гріли воду, розводили в пляшках теплу воду з холодною і так потрохи милися над найважливішою діркою в підлозі, яка постійно забивалася. Зате в Барановичах уже вистачало і сканвордів, і книжок, було навіть доміно і шашки. Грали в «Крокодила», «Мафію», «Що? Де? Коли?». Співали «Пагоню» і «Перемен». Деякі, поки не випустили викладачок, вчили італійську та

англійську. Згадували вірші, які знали напам'ять, записували, хтось освоював фейс-фітнес.

Ручки не були під забороною, але їх постійно забирали і не передавали в передачах – усе писали тільки олівцями.

Найголовнішою подією було отримання листів. Ось там дійсно справжнє свято. З листів і дізнавалися про останні новини в країні.

Через щілину якось примудрялися перемовлятися з хлопцями з сусідньої камери. Одного разу вони шокували нас тим, що до них у гості заходить... щур. Назвали його Джеррі. Насправді ми настільки нудьгували по живому, що й самі були б раді навіть Джеррі.

На 11-ту добу арешту Катерина потрапила в душ.

– До нас там милися зеки, смерділо жахливо, але нам уже було наплювати на такі речі. У такі моменти ти просто розумієш, що в тебе є приблизно 10 хвилин, щоб

змити з себе увесь бруд і побачити у кращому світлі, скільки синців тобі подарували залізні триярусні нари.

За словами дівчини, найдовшими виявилися останні години до «дзвінка».

– Співробітники СІЗО згадали, що я журналістка, і запитали, чи не було мені нудно – у мене ж була чудова компанія. Компанія дійсно була хороша. І все ж на волі всі ці люди за два тижні змогли б зробити чимало корисних справ для країни. Але ця країна вирішила ізолювати добро.

На свободу Катерина вийшла 22 листопада. Згадує, що коли дізналася, скільки журналістів за цей час затримали так само, як і її, радості від звільнення майже не залишилося.

все, що відбувається, збоку, здається, що все це якесь кіно. А потім розумієш, ні, це не кінокіно, а наша, білоруська, реальність, і всі ми в ній граємо зараз головні ролі.

– Читала у Ремарка, що найчастіше поліція затримує романтиків. Виходить ми, білоруси, – романтики на всі 300%. Знаєте, коли трохи сповільнюєшся і дивишся на

Ольга Івашенко

“Репортаж з руками за спиною”

Історія Катерини Андрєєвої

Польовий репортер телеканалу "Белсат" – про затримання, перебування в ізоляторі і готовність ризикувати

Якби ви попросили згадати, коли все почалося саме для мене, я б сказала: в березні 2017 року, в сирій самотності оршанського ізолятора. Мені було 23, і я тільки-но влаштувалася кореспондентом на "Белсат". У Білорусі щойно спалахнули протести – спочатку вимоги людей зводилися до скасування податку на безробіття, але незабаром на вулиці вихлюпнулося загальне невдоволення політичною системою. Мітинги проходили навіть у районних центрах – таких як Орша. Я вирушила туди з оператором вести прямий ефір з мітингу на головній площі. Уже до полудня її заповнили протестувальники. Ближче до кінця акції ми вирішили "супроводити" одного з опозиціонерів, Павла Северинця, до машини – здавалося, що під об'єктивними камер силовики

не ризикнуть його затримувати. Але ми помилилися: взяли і Северинця, і мого оператора. Дозволити заштовхати мого колегу в машину і відвезти в невідомому напрямку я не могла і почала голосно обурюватися. Так я опинилася в місцевому міліцейському відділку, а звідти була переведена в ізолятор тимчасового тримання за "непокору".

У відповідь на спробу дізнатися подальшу долю наглядач відрубав:

"З прийдешнім Днем Конституції!" і грюкнув дверима

камери. Думаю, та ніч допомогла мені зробити важливий життєвий вибір: чи готова я ризикувати свободою заради одного репортажу? За три роки я буду запитувати себе, чи варто ризикувати ЖИТТЯМ.

Обстановка загострюється

Робота на "Белсат" завжди була пов'язана з переслідуваннями з боку влади. Скільки б разів я не подавала документи на акредитацію в МЗС, відомство відмовляло без пояснення причини. Утім, причину знали обидві сторони. У країні, де у держави "монополія" на картинку і не існує

жодного приватного або незалежного новинного телеканалу, "Белсат" з моменту своєї появи в 2007 році був поп grata. Сьогодні до цієї категорії режим відніс узагалі всіх нелояльних журналістів, а наявність акредитації та журналістського посвідчення перестало рятувати від затримань.

Усе літо 2020 року політична ситуація в країні стрімко загострювалася. До серпня вона досягла точки кипіння. Ми з колегами готувалися до найгіршого: згадували всі пройдені курси з безпеки, на яких були, закуповували бронешилети (від куль, щоправда, тільки від гумових, інших у вільному доступі не дістати), тактичними окулярами (від сльозогінного газу), касками та іншими атрибутами репортера в гарячій точці.

Фото: Ірина Ареховська, Belsat.eu

Особисто мені так і не довелося одягти бронжилет під час обстрілу – тікати набагато простіше без нічого.

Сліпучий сонячний ранок 9 серпня я зустріла у піднесеному настрої, в новому костюмі, з макіяжем і зачіскою. Протягом дня наша знімальна група курсувала від однієї виборчої дільниці до іншої. Майже скрізь був повний аншлаг: черги з тих, хто бажав проголосувати, розтяглися на сотні метрів. Більшість виборців прийшла з білими браслетами. Волонтери підносили людям воду і напої, ставили стільчики для літніх, з вікон сусідніх будинків гриміло "Перемен, мы ждём перемен"...

Прямий ефір "Белсату" з ведучими в студії і включеннями з різних точок Білорусі планувався до пізньої ночі.

До вечора люди збиралися біля виборчих дільниць, щоби вимагати від комісії вивісити у вікнах чесний протокол: скільки проголосувало за Світлану Тіхановську.

Ми записували інтерв'ю зі спостерігачем на одній з дільниць у центрі міста, коли раптово за спиною мого спікера з'явилися автобуси, а з них вистрибули бійці ОМОНу. Фінальний стендап записувала вже біжучи. У Мінську вже почали блокувати мобільний інтернет, тому відео з фрагментом репортажу ми відправляли до редакції з квартири незнайомого хлопця, який просто забіг з нами в під'їзд. До слова, пускати журналістів до себе додому стане доброю традицією в наступні місяці.

Гаряча точка - Мінськ

За півгодини, набравши повітря в легені й озираючись на всі боки, ми вийшли на вулицю. Попередні результати голосування вже були відомі: близько 80% за Лукашенка. Люди почали сходитися в центр, до

стели Мінськ – місто-герой. Але на півдорозі величезне людське море повернулося назад: попереду стояв кордон військових зі щитами. Ще хвилин за двадцять, прокрадаючись темними дворами, ми почули звуки

Фото: Олег Решетняк, Beibat.eu

вибухів. Темне серпневе небо осяювали бліді спалахи. Вони все наближалися, а перед нами стояв триметровий паркан. Затиснувши мікрофон під пахвою, я не без зусиль його перелізла і побігла до житлових будинків через залізничні колії.

Раптом з темряви вибіг поранений чоловік, з ноги у нього текла кров, руки тремтіли. Він схопив оператора за жилет з написом "Преса" і попросив завести в безпечне місце. Неподалік жили мої друзі. Діставшись до їхньої квартири, я обробила незнайомцю рану, а він простягнув флешку: "Ось, візьміть, я зняв, як людину переїхав автозак".

Близько четвертої ранку я опинилася вдома і змогла ненадовго заснути. Усе тільки починалося.

Якоїсь миті 10 серпня на широкій вулиці Притицького зупинилися всі машини. Люди сигналили, вмикали "Перемен", а тоді вийшли на проїжджу частину і не збиралися нікуди йти. Деякі піднялися на дахи машин і розгорнули біло-червоно-білі прапори. Тим часом на перехресті біля метро "Пушкінська" протестувальники будували барикади з рекламних стендів, квіткових клумб, лавок з тераси "Макдональдсу". Таким чином, з одного боку від силовиків їх повинні були захищати барикади,

а з іншого – "автомайдан". Поруч з суворими хлопцями в касках стояли зовсім юні дівчата, загорнувшись у національні прапори. Вони розфарбували обличчя біло-червоною фарбою, співали пісні, плели вінки.

Я записувала інтерв'ю з хлопцями, які тягли сміттєвий бак на барикаду. Повітря над "Пушкінською" було наелектризоване. Спрямувала камеру телефону на блималки спецтранспорту, що з'явилися удаліні. "Вони ще далеко", – встигла подумати я, а наступної миті на асфальт поруч мене прилетіло щось яскраве. Білий спалах. Гуркіт. Нічого не чую. Ще спалах. Телефон впав на землю. Ноги не слухаються. Каска занадто важка. З криком "Журналіст!" я влетіла у перший

відчинений під'їзд і впала на підлогу на сходовій клітці серед інших людей. Раптом на поверсі відчинилися двері: "Сюди, швидше!" Так я познайомила з Вірою і Олександром. Поки телефоном виходила в ефір "Белсату", зігнувшись на балконі, в квартиру знизу вистрілили силовики, почувся дзенькіт скла. Вибухи і стрілянина під вікнами не вщухали ще декілька годин. Ми вимкнули світло і лежали на підлозі – чоловік десять незнайомих, тримаючись за руки й обливаючись потом. Під ранок господиня заварила для мене міцний чай, видала свій халат і постелила на дивані.

Довго працювати в такому режимі фізично неможливо, тож що восьмого дня протестів я втратила свідомість на площі Незалежності, просто на мітингу, де виступав з трибуни, бризкаючи слиною, Лукашенко. Прийшла до тями на руках кремезного чоловіка в цивільному, який ніс мене крізь натовп до машини швидкої, а на поясі у нього висіла рація.

...Наприкінці серпня влада розпочала цілеспрямоване полювання на журналістів. Виходити працювати на вулицю в жилетці "Преса" стало небезпечно. 27 серпня силовики ще до початку акції протесту затримали п'ятдесят журналістів і фотографів провідних недержавних ЗМІ.

Більшу частину з них тоді все ж відпустили за кілька годин, але мене і ще трьох колег залишили на ніч в актовій залі Жовтневого РУВС. Примітно, що перед затриманими

міліціонери виставили частування: кава, зефір, печиво, тушонку. І увімкнули відеозапис. "На цьому зефірі кров мирних громадян!" – сказав один мій колега.

"З моменту мого незаконного затримання оголошую голодування до звільнення", – додала я. Вранці після суду мене випустили на свободу, а протокол за "участь у несанкціонованій акції" відправили на доопрацювання в міліцію.

Холодний ранок на Окрестіна

"На вихід! Обличчям до стіни, руки на стіні долонями вперед! Зняти взуття! Руки за спину!"

Крики наглядочки проганяють залишки сну. Я стою в коридорі і дивлюся на огидний сіро-блакитний блиск стіни. Поруч зі мною в такій же позі застигли ще четверо жінок різного віку: молодшій 21, хоч на вигляд вона підліток, найстаршій – за 50. Уночі вона дуже хвилювалася, бо люди в формі схопили її доньку – «невисока така, короткострижена після онкології, раптом ви бачили?"

За хвилину нас знову заводять у камеру. Після «шмону» тут все перевернуто догори дригом: наново потрібно розстилати брудні матраци, збирати розкидані прокладки, щітки, серветки. У пилу на підлозі лежить маленьке іграшкове тигренятко,

якого мені дозволили пронести з собою.

– Цікаво, що вони очікували тут знайти?

– Бог з ними, дівчатка, давайте чай пити, а то майже охолов.

Пригощайтесь!

Поки що я єдина, до кого дійшла передача з дому.

Аромат шоколадного печива, дбайливо складеного чоловіком у пакетик, потрапляє до носа і змішується зі смородом туалету – брудно-коричневої діри в підлозі. До горла підступає блювота. Починається черговий ранок на Окрестіна.

...Мене затримали разом з оператором 12 вересня під час прямого ефіру з жіночого маршу. Під'їхав бусик, вискочив ОМОН – усе за стандартною схемою. Годин п'ять нас маринували у відділку, намагалися розговорити на тему політики та ставлення до протестувальників. Залишившись ні з чим, просто перестали звертати увагу і втупилися в телефони, чекаючи наказу начальства.

Зрештою повезли на Окрестіна у службовій "Газелі" з наглухо запнутими шторками.

Двоє конвойних, обидва молоді і рум'яні, кров з молоком, скося поглядали на мене, як на екзотичного звіра. Кінець кінцем один з них не витримав і запитав, чому мені вдома не сиділося.

– Ви розумієте, що зараз всі зненавиділи міліцію? – переходжу на іншу тему.

– І за що?

– За те, що люди виходили від вас усі сині від побоїв.

– А потрібно було дивитися, як вони кидають коктейлі Молотова в співробітників?!

– Не нагнали б спецтехніки, не стріляли б на ураження по протестувальниках – вас би ніхто не чіпав. До речі, ви не хочете звільнитися з органів? Є програми підтримки, допомагають з грошима, напевно, навіть з житлом...

Почувши слово «житло», він зацікавлено підняв брови.

– Що, і житло дадуть?

Мабуть, сильний фактор.

Ми тут усі разом

Їжа на Окрестіна – особливе задоволення. Я ковтаю пару ложок в'язкої маси, яку тут називають «вівсянка», але блювотний рефлекс дає про себе знати. До передачі

планую протриматися на змочених водою шматочках сірого хліба. Якщо довго качати в роті м'якуш, він здається солодкими. Від слабкості тягне на сон. Не помічаю, як проходить час до обіду.

– Юшка, дівчата, юшечка! У нас сьогодні рибний день! – рознощиця їжі гуркоче мисками в коридорі. Переді мною знову незрозуміла каша, блакитнувата сосиска і ядерна квашена капуста. Може, після тижня голодування я і з'їла б усе дочиста. Але поки що подужала тільки капусту. Хоча і вона пробула в шлунку недовго. А загадка, звідки у чаю такий дивний смак, відкрилася несподівано: на дні плавав вгодований мураха.

– А на вечерю пити дають? – запитую.

– Кидай пити, вистачить уже! – заходиться сміхом рознощиця.

Уночі мене перевели в камеру на п'ятьох, де спальних місць усього чотири. Мені ще пощастило: під час масових затримань у таку камеру запихають десятки людей. Я влаштовуюся на одних нарах

з Веронікою, вона ветеринар.
На верхніх ліжках – дизайнер
Діана і педагог хорového співу
Єлизавета. Поруч лежить Тетяна,
в якої затримали хвору доньку.
– Точніше, першою затримали
Віку, а я стала перед автозаком
і ні з місця – адже там моя
дитина!

Після відбою ніхто не спить.
Ми говоримо цілу ніч до світанку:
про політику, про майбутнє,
про наші сім'ї, про роботу, про
плани, яким не судилося збутися
в найближчі дні. Жартуємо:
– Все це нагадує якусь лікарню.
– Так, тільки хворі тут – не ми.

Для багатьох
звучатиме
дивно, але мені
було цікаво як
журналістці
вивчити це
жахливе місце

зсередини. Так,
роздягтися
догола під
час огляду
принизливо.
Так, матраци
в сірих патьоках
і смердять. Так,
їжу неможливо
запхати до рота.
Але кожного
разу, коли на
очі наvertsалися
сльози відчаю,
втішала думка:
я не одна. Поруч
нові подруги,
арештанти
в сусідніх камерах
– лікарі, артисти,
спортсмени
і мої колеги-
журналісти. Ми
тут усі разом.

За пару днів, отримавши від 11 до 13
діб арешту, мої сусідки по камері були
етаповані в Жодинську в'язницю.

Уранці 15 вересня мене привели на
суд по скайпу до сусідньої будівлі ІТТ.
Свідки – омонівці, які брали участь
у затриманні, не з'явилися. Суддя
Олена Живиця швидко ознайомилася
з письмовими матеріалами справи,
подивилася фрагмент прямої
трансляції жіночого маршу, де було
видно, що «непокорою міліції» з мого
боку і не пахло, і оголосила перерву
на 15 хвилин для прийняття рішення.

Я просиділа на стільці перед екраном
ноутбука майже три години. І тільки
коли суддя вимовила "Справу
відправити на доопрацювання
в РУВС..." не змогла стримати емоцій
і вигукнула:

"Хто поверне мені три дні життя?"

***

Насправді мені дуже пощастило.
Уже в жовтні журналісти рідко
відбувалися трьома добами, їх все

частіше саджали на максимальний
термін – 15 діб.

Після невеликої відпустки на природі
я повернулася в стрій. Щонеділі, коли
в Мінську проходять марші (і брутальні
розігнання), ми з оператором
сідаємо в машину і їздимо по місту
услід за багатотисячним потоком
демонстрантів. Як правило, розганяти
їх приїжджають бійці ГУБОЗіК
в цивільному, бронезилетах поверх
спортивних курток і з кийками
в руках. Іноді замість кийків – звичайні
дерев'яні палиці. Вони громлять
кафе, де ховаються перелякані люди,
вриваються у квартири, затриманих
кладуть обличчям в землю
і б'ють. Мирних протестувальників
обстрілюють світлошумовими
гранатами і гумовими кулями.
Постраждалих від насильства – тисячі.
Убитих, як мінімум, вісім. Жодної
кримінальної справи на силовиків
немає досі.

Зате громадянське суспільство вони
косять щодня: на даний момент
порушено близько 1000 кримінальних
справ.

Сьогодні політв'язні – це медики, студенти, діячі культури, підлітки, професійні спортсмени, звичайні перехожі. І, звичайно, журналісти. Просто зараз за ґратами залишаються 17 моїх колег. Деякі з них були побиті в міліцейському відділку.

Мені постійно пропонують виїхати за кордон, хоча б тимчасово, перечекавши небезпеку в Польщі чи Литві. Справді, скільки ще я зможу продовжувати працювати в умовах, коли простір свободи звужується щогодини? Коли кожен день починається з новин про чергові обшуки і затримання? Не знаю, у мене немає відповіді. Але я точно знаю, що в Білорусі залишаються люди, які вже четвертий місяць виходять на вулицю з біло-червоно-білим прапором і квітами. А отже, потрібно показати їх в ефірі "Белсату".

12 листопада в реанімації, не приходячи до пам'яті, помер 31-річний Роман Бондаренко. Напередодні його затримали за те, що не дозволив силовикам зрізати біло-червоні

стрічки в одному з дворів Мінська. Півтори години в РУВС. Швидка привезла вже у комі. Надважка черепно-мозкова травма, набряк мозку. Його просто забили до смерті на очах у всієї країни. За добу в дворі з'явився народний меморіал, що потопає у квітах. Люди продовжують нести квіти і готуються до недільного "Маршу сміливих". Знову ж, потрібно показати і це в ефірі "Белсату". Ось тому я залишаюся. Як каже одна моя колега, тримаємося на священній люті.

Катерина Андреева

Фотэ: Олег Рашчэняк, Belstat.eu

Катерина Андреева та Дар'я Чульцова були заарештовані в неділю, 15 листопада 2020 року, на 13 поверсі багатоповерхівки на площі Змін, звідки вони передавали повідомлення про придушення протесту жителів будинку, які захищали місце пам'яті 31-річного художника Романа Бондаренка, якого там вбили кількома днями раніше. За порушення ст. 23.34 та 23.4 Кодексу про адміністративні правопорушення («участь у масових акціях протесту» та «непокора співробітнику міліції») були покарані семиденним триманням під вартою. Згодом суд продовжив вирок, постановивши, що журналістів затримують на два місяці до 20 січня 2021 року. На цей момент (середина грудня 2020 року) жінки перебувають у слідчому ізоляторі в Жодині під Мінськом. Їх звинуватили в «організації та підготовці діяльності, яка суттєво порушує суспільний порядок» (ст. 342, п. 1 Кримінального кодексу), за що, відповідно до білоруського законодавства, загрожує позбавлення волі на строк до трьох років (примітка редактора).

SDP

Polish Association
of Journalists

2020

